

REVISTA CENTRULUI DE STRATEGII APLICATE

DIPLOMACY & INTELLIGENCE

Decembrie 2022

Nr. 19

REVISTA DE ȘTIINȚE SOCIALE, DIPLOMAȚIE ȘI STUDII DE SECURITATE

Bordul editorial
Ion Lucian CATRINA - Conf. univ. dr., Facultatea de Științe ale Comunicării, Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir Ionuț IFRIM – Conf. Univ. Dr., cercetător științific la Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române Mihai Liviu DĂNILĂ – Gl. bg. (r) dipl. dr., expert în domeniul securității cibernetice în cadrul Centrului de Excelență în securitate cibernetică maritimă al Universității Maritime din Constanța Adrian CĂMĂRĂȘAN – Lect. Univ. Dr., Șef serviciu Protecția informațiilor clasificate la Autoritatea de Supraveghere Financiară Corina Georgiana ANTONOVICI – Lect. Univ. Dr, Facultatea de Administrație Publică, Școala Națională de Studii Politice și Administrative Mihai MĂRGĂRIT – Consilier parlamentar la Camera Deputaților Sarmiza ANDRONIC - Lector la Institutul Diplomatic Român Cătălin PEPTAN – Dr. Ing., directorul Institutului de Politici Publice, Administrație și Științele Educației din cadrul Universității Constantin Brâncuși din Targu-Jiu, cadru didactic asociat la Universitatea de Vest din Timișoara Andy Constantin LEOVEANU - Lect. Univ. Dr, Facultatea de Administrație Publică, Școala Națională de Studii Politice și Administrative Florin Marius POPA – Lector Univ. Dr., Facultatea de Administrație Publică, Școala Națională de Studii Politice și Administrative Ionuț RITEȘ – Cadru Didactic Asociat la Universitatea de Vest din Timișoara Valeriu ANTONOVICI – Cadru Didactic Asociat la Facultatea de Științe Politice, Școala Națională de Studii Politice și Administrative Dragoș - Adrian BANTAȘ - dr. în Informații și Securitate Națională (Universitatea Națională de Aparare „Carol I”) și în Dreptul Uniunii Europene (Universitatea „Nicolae Titulescu” din București) Raluca CĂLINA - Profesor la Școala Gimnaziala nr 97, București Voicu TONENCHI - Analist
Redactor Șef
Valeriu ANTONOVICI – Cadru Didactic Asociat la Facultatea de Științe Politice, Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Redactor Șef Adjunct
Dragoș - Adrian BANTAȘ - dr. în Informații și Securitate Națională (Universitatea Națională de Aparare „Carol I”) și în Dreptul Uniunii Europene (Universitatea „Nicolae Titulescu” din București)
Secretar General Redacție
Ionuț RITEȘ – Cadru Didactic Asociat la Universitatea de Vest din Timișoara
Președinte de onoare
Ștefan GLĂVAN - Prof. Univ. Dr. Ambasador
Tehnoredactare
Mihnea Ionuț RITEȘ, Alina ILII, Andrei STĂNESCU, Ionuț Mihai MĂRIUȚEI

Drepturile de autor rămân în proprietatea autorilor.

ISSN 2344 – 365

CUPRINS

Flavius COJOCARU	„Poarta Focșanilor” în contextul invaziei ruse în Ucraina și a Planului Național de Redresare și Reziliență „The Focșani Gate” in the context of the Russian invasion in Ukraine and the National Recovery and Resilience Plan	4
Lavinia – Adriana GRECU	Rolul monarhiilor europene în actualul context geopolitic The role of European monarchies in the current geopolitical context	16
Delia STĂNESCU Lucian IVAN	Schimbările climatice și securitatea Climate Change and Security	26
Sebastian BĂLĂNICĂ	ICC și principiul complementarității. Studiu de Caz: Mali 2012 ICC and the principle of complementarity. Case study: Mali 2012	35
Sebastian BĂLĂNICĂ	Răspunderea în Viziunea Lex Rhodia Liability in Lex Rhodia view	48
Ionela CUCIUREANU	Belarus – avatururile unui conflict politic Belarus – the avatars of a political conflict	58
Andreea SMEREA	Inamicul din interior Cum reușește China să reducă treptat reziliența Uniunii Europene The Enemy from within: How does China manage to slowly reduce the resilience of the European Union	62
ARTICOLE DE OPINIE		
Franco CARBONI George Petru MIHĂILĂ	Servicii de protecție și pază în Afghanistanul condus de talibani Protection and security services in Taliban-run Afghanistan	70
Dragoș – Adrian BANTAȘ	Kazahstan – victima uitată Kazakhstan - the forgotten victim	75

„Poarta Focșanilor” în contextul invaziei ruse în Ucraina și a Planului Național de Redresare și Reziliență

„The Focșani Gate” in the context of the Russian invasion in Ukraine and the National Recovery and Resilience Plan

Flavius COJOCARU¹

Motto: „Nu cred că Rusia [Sovietică] vrea război. Ce dorește ea sunt roadele războiului [...]”² - Winston Churchill; Iron Curtain Speech, 1946

Abstract: Importanța Focșani Gate a fost dovedită în cursul istoriei prin bătăliile României în fața adversarilor regionali cum ar fi Imperiul Otoman, Puterile Centrale din Primul Război Mondial sau URSS în al Doilea Război Mondial. Această fisură a înzestrării geostrategice a reliefului românesc a oferit puncte fragile care au fost exploatate de inamici, dar, în alte cazuri a oferit și zidul defensiv necesar datorită căruia România a reușit să opună rezistență în fața acaparărilor străine. Astăzi, în 2022, în contextul noii situații geopolitice din zona răsăriteană, a invaziei ruse în Ucraina și a interesului Comisiei Europene în a accepta PNRR-ul României, „Focșani Gate” capătă noi dimensiuni de importanță geostrategică pe care le vom descrie în acest articol.

Cuvinte cheie: Ucraina; infrastructură; NATO; Focșani Gate; Planul Național de Redresare și Reziliență; Rusia.

Abstract: The relevance of the Focșani Gate was proven in the course of history, when Romania fought battles against regional adversaries like the Ottoman Empire, The Central Powers in World War I or the USSR in World War II. This fissure of Romania’s geographical endowment offered a wide range of weak points that were exploited by enemies, but, in other cases, it offered exactly the necessary defensive wall against foreign aggression. Today, in 2022, in the context of the new geopolitical situation in the East, rendered by the war in Ukraine and the interest of the European Commission in giving a positive assessment for Romanian’s Recovery and Resilience National Plan, the Focșani Gate gets new dimensions of geostrategic importance, which will be analyzed in this article.

Key words: Ukraine; infrastructure; NATO; Focșani Gate; Romania Recovery and Resilience National Plan; Russia.

¹ Software Engineer, absolvent al Facultății de Automatică și Calculatoare, secția Calculatoare și Tehnologia Informației din cadrul Universității Politehnice Timișoara, absolvent al programului Masteral “Studii de Securitate Globală” din cadrul Universității de Vest din Timișoara

² <https://alphahistory.com/coldwar/winston-churchill-iron-curtain-1946/>

1. Introducere

România beneficiază de o poziție geostrategică impecabilă fiind situată la țărmul de vest al Mării Negre. Această poziție oferă României atât avantaje spectaculoase în ceea ce privește dezvoltarea parteneriatului strategic cu NATO și UE, dar și un dezavantaj relevant de prezența unui actor statal expansionist aflat în proximitatea sa răsăriteană: Rusia. Această ecuație geostrategică obligă România să adopte un spirit dinamic în rezolvarea provocărilor de securitate care apar în bazinul Marii Negre, cât și a incertitudinilor geopolitice ale Europei de Est, prezente mai ales în spațiul ex-sovietic, cu care România se învecinează. În vederea inițiativei PNRR și a fermității cu care occidentul a condamnat invazia rusă în Ucraina, România are șansa istorică de a adresa și astupa toate breșele securității naționale.

2. Focșani Gate - Definiția geografică

„Focșani Gate” (tradus din eng. - Poarta de la Focșani) este un teritoriu din zona de Est a României. Pe de o parte, din punct de vedere geografic „Focșani Gate” este o zonă aflată la limita nordică a Câmpiei Române, ce cuprinde în special Câmpia Siretului Inferior, lunca râului Siret și spațiul dintre aceasta și lunca Prutului. La nord este delimitată de Podișul Moldovei, la vest de Subcarpații de Curbură, la est de Dunăre și lunca Prutului, iar la Sud delimitarea este marcată de orașul Râmnicu Sărat și se continuă în linie dreaptă până la Dunăre. Pe de altă parte, la nivel istoric, „Focșani Gate” este granița dintre cele două foste provincii românești: Valahia și Moldova.

Figura 1. Poziționarea geografică a Focșani Gate³

Imaginea de mai sus ilustrează care este dispunerea geografică a Focșani Gate (delimitată de dreptunghiul roșu), în zona extinsă a Mării Negre. Poziția „Focșani Gate” se află la confluența mai multor râuri din bazinul Câmpiei Române (în locul unde acestea se varsă în Dunăre) în punctul de tri-frontieră dintre România, Republica Moldova și Ucraina. Spațiul dintre Subcarpații de Curbură și Dunăre este reprezentat de o zonă de câmpie plată, ce poate fi ușor penetrată de tancuri sau alte coloane militare ale unei posibile forțe ostile României. Totuși, gradul de îngustare al acestei zone nu o face chiar atât de fatală în raport cu o amenințare deoarece, lățimea acesteia este de cca. 85km. Pe o distanță așa de scurtă, montarea din timp a unei linii defensive este, chiar și în condiții presante, o muncă problematică, dar realizabilă. Singurul lucru crucial este ca forța care apără „Focșani Gate” să fie suficient de puternică și înzestrată încât să opună rezistență unui posibil actor statal ostil.

³ Hartă realizată prin <https://maps-for-free.com/>

3. Relevanța istorică a Focșani Gate

Relevanța istorică a Focșani Gate a fost demonstrată în repetate rânduri de-a lungul istoriei. În acest articol vom prezenta trei dintre cele mai importante exemple ale acestei zone în desfășurarea diverselor conflicte ce au avut loc între România și alți adversari istorici.

În primul rând, Imperiul Otoman și Imperiul Rus s-au folosit în repetate rânduri de această fisură geostrategică în încercarea de a pătrunde în spațiul provinciilor istorice românești Moldova și Valahia pentru ale subjugă și a le plasa în sfera lor de influență. Numeroase bătălii s-au purtat aici între provinciile române și Imperiile vecine. Cele mai ilustrative exemple ar fi : Războiul Austro-Ruso-Turc (1787-1792) care a avut notabile bătălii ruso-turce la Focșani și la Râmnic, câștigate de Rusia în 1789, Războiul Ruso-Turc soldat cu victoria rușilor la Brăila după un asediu împotriva otomanilor, etc. Având în vedere faptul că Provinciile Românești erau state tampon între Rusia Țaristă și Imperiul Otoman acest lucru a dus la multe joncțiuni armate (alianțe alternative cu imperiul opus celui care ataca principatele) și teritoriale (urmărire Tratatului de la Berlin care dau României Dobrogea în schimbul județelor Cahul, Bolgrad și Ismail⁴) care s-au manifestat cu precădere în zona estică a Dobrogei sau a Moldovei, adică în proximitatea Focșani Gate. Zona Focșani Gate a jucat un rol important aici mai ales prin prisma faptului că rușii au folosit des această zonă pentru a pătrunde în Valahia, iar Otomani au utilizat-o pentru a pătrunde în Moldova.

În al doilea rând, Primul Război Mondial

a fost alt exemplu notabil în ceea ce privește relevanța Focșani Gate. În campania militară a Puterilor Centrale din decembrie 1916, după ocuparea Valahiei, aceștia au încercat și cucerirea Moldovei atacând prin Focșani Gate. Generalul german August von Mackensen a atacat trupele române ținând orașul Râmnicu Sărat în perioada 22-26 decembrie 1916. În 27 decembrie germanii au ocupat orașul obținând o victorie. Campania de iarnă a Puterilor Centrale s-a extins și în ianuarie 1917 când germanii au cucerit orașul Focșani pe 8 ianuarie, cu toate acestea, avansul peste Siret a fost oprit datorită poziționării defensive a trupelor române în lunca Siretului (inclusă în Focșani Gate). Eșecul german de a sparge defensivă din lunca Siretului a dus la stabilizarea frontului româno-german din Sudul Moldovei.⁵ În vara anului 1917, România a avut parte de cea mai notabilă victorie de pe frontul de Est, reușind să oprească avansul Puterilor Centrale prin victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

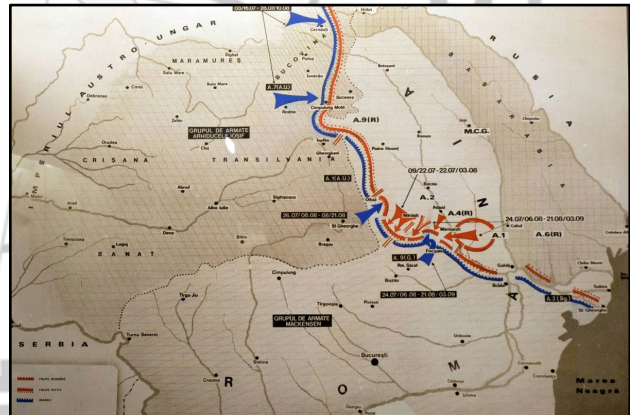

Figura 2. Stoparea Ofensivei germane la Oituz, Mărăști și Mărășești (Nord de Focșani Gate)⁶

⁵https://en.wikipedia.org/wiki/Romania_in_World_War_I

⁶ Imagine preluată de la <https://ziarullumina.ro/educatie-si-cultura/interviu/marasti-misiune-indeplinita->

⁴ *Anuarul Statistic al României 1937 și 1938*. București: INSSE. 1939. p. 41.

În al treilea rând, Al Doilea Război Mondial a relevat din nou importanța imensă a Focșani Gate. În ofensiva sovietică *Jassy-Khisinev 2* din vara anului 1944, trupele sovietice au străpuns linia defensivă a Wehrmachtului și au avansat până în fața Focșani Gate. Direcțiile de avansare a asaltului sovietic s-au concentrat din mai multe părți (operațiunea este vizibilă în Figura 3, unde cu roșu este delimitată zona Focșani Gate, în raport cu poziționarea frontului germano-sovietic) pentru a putea deține controlul acestui loc strategic care permitea accesul către Europa centrală, de unde URSS avea mai apoi să lanseze atacul împotriva Ungariei. Potențialul acestei linii defensive a Focșani Gate dar și importanța sa geostrategică a determinat conducerea româno-germană din 1944 să creadă că o rezistență pe linia Focșani-Brăila ar fi fost fezabilă. Însă în 27 august (înainte de semnarea acordului de Armistițiu Româno-Aliat din 12 septembrie⁷), URSS a reușit să pătrundă prin Focșani Gate și să avanseze către București și Câmpia Română.⁸

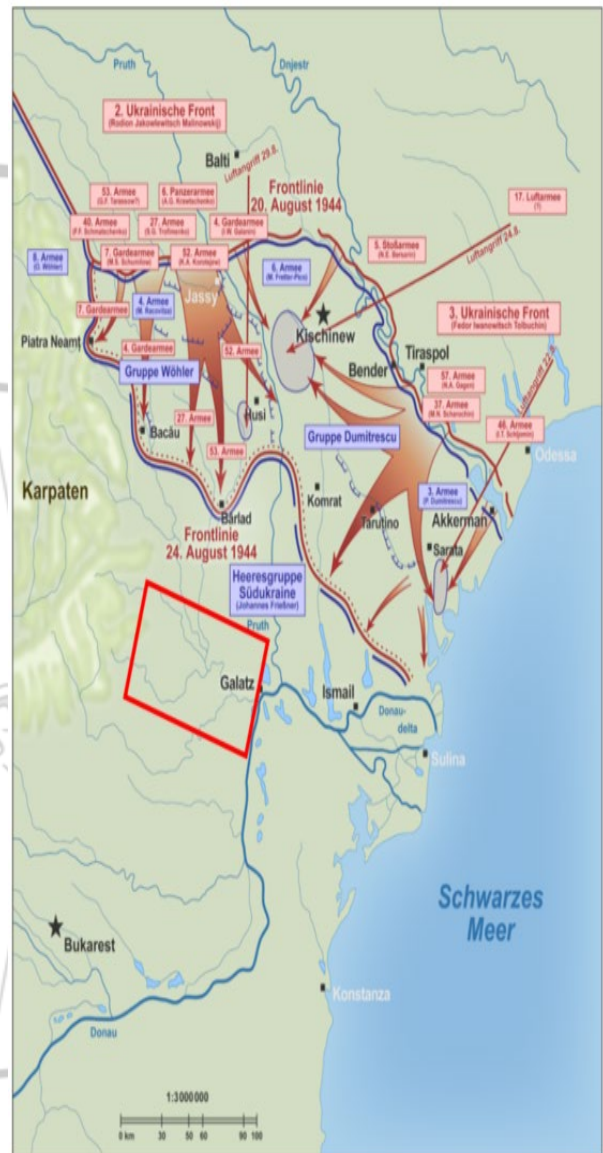

Figura 3. Operațiunea Jassy-Khisiven 2, august 1944⁹

124634.html

⁷ Convenție de armistițiu (1944) - text integral

⁸ Imagine preluată de la https://en.wikipedia.org/wiki/Second_Jassy%E2%80%93Kishinev_offensive

⁹Imagine preluată de la https://en.wikipedia.org/wiki/Second_Jassy%E2%80%93Kishinev_offensive#/media/File:Karte_Operation_Jassy-Kishinev_01.png

4. Relevanța actuală a „Focșani Gate”

4.1 Invazia rusă în Ucraina

Inviazia rusă în Ucraina a schimbat cu totul perspectiva geopolitică și securitară în Europa. Deși mișcarea aceasta pe tabla de șah a geopoliticii internaționale vine oarecum într-o continuitate a tendinței rusești de a crea instabilitate la zona limitrofă dintre granița sa actuală și spațiul ex-sovietic, războiul din Ucraina este mutarea cu cea mai mare magnitudine pe scara agresivității acestei politici sovieto-expansioniste a Rusiei. Primul exemplu al acestei politici a fost în Războiul dintre Rusia și Georgia din 2008, în urma căruia Rusia a construit două republici separatiste: Abhazia și Osetia de Sud; care astăzi sunt recunoscute doar de câteva state ONU. După războiul din 2008, Ucraina a fost reorientată geopolitic către vest, lucru care a determinat Rusia să anexeze Crimeea și să ajute insurgența pro-rusă din Donbas. În perioada 2014-24 februarie 2022 era clar că Rusia și-a format în spațiul ex-sovietic o perdea de zone de incertitudine geopolitică precum Transnistria, Crimeea, Donbas (Donețk + Luhansk), Abhazia și Osetia de Sud în statele care erau pro-occidentale și doreau să avanseze treptat către UE și NATO. Odată cu 24 februarie 2022, văzând că traiectoria Ucrainei era atât de asumată în ceea ce privește ascensiunea către NATO, Rusia a acționat militar și a declanșat invazia în Ucraina pe care o vom detalia din perspectiva militară și ideologică în acest capitol.

4.1.1 Paradigma militară

În 24 februarie 2022, Rusia a demarat invazia militară în Ucraina, condamnată de 141 de țări din cadrul ONU și susținută oficial

doar de 5 țări¹⁰. Strategia rusă a fost bazată pe o estimare șubredă a raportului de forțe dintre Kiev și Moscova, a gradului supraevaluat al capabilităților și logistici militare ruse, a evaluării nerealiste a gradului de simpatie a populației locale față de militarii ruși și de moralul ridicat și alinierea ucrainenilor la valorile occidentale asumate de la EuroMaidan până în prezent.

Operațiunea Specială a pornit cu un prim obiectiv strategic ambițios: asediul Kievului, capitularea acestuia și schimbarea guvernului din Rada Supremă. Cu toate că Rusia a avut premise supraevaluate înainte de invazie, tactica folosită nu a fost una care să arate un complex de superioritate, ci una care a arătat tendința de a avea elementul surpriză (asalt asupra Kievului din Belarus). Atacul inițial a venit pe 4 axe:

- **Ofensiva Nordică:** Belarus → Kiev
- **Ofensiva Estică:** Belgorod → axa Sumy - Harkov
- **Ofensiva Sud-Estică:** Donbas → oblasturile ucrainene Donețk și Luhansk
- **Ofensiva Sudică:** Crimeea → Herson (la Vest) și Mariupol (la Est)

Scopul inițial al campaniei rusești a fost următorul: acapararea orașelor mari pe axele principale de invazie: Kiev, Harkov, Herson, Nikolaev și Odesa, scăderea moralului ucrainean după cucerirea acestor orașe și cel mai important aspect, tăierea accesului la Marea Neagră a Ucrainei și cucerirea insulei Șerpilor. Planul acesta militar avea o componentă geostrategică prețioasă: realizarea legăturii teritoriale a Rusiei cu Crimeea și anexarea litoralului ucrainean la Marea Neagră

¹⁰ "Aggression against Ukraine : Voting Summary". United Nations. 2 March 2022. Archived from the original on 3 March 2022.

până la regiunea Bugeac (sudul Basarabiei istorice). Tactica invaziei ruse poate fi observată în detaliu în Figura 4:

Figura 4. Invazia Ucrainei - Strategia rusească în faza 1 a războiului¹¹

La toată această anexare s-ar fi adăugat Insula Șerpilor și alipirea ulterioară a Transnistriei.

În ciuda progreselor sesizabile făcute de Rusia pe teren în primele zile ale războiului, Ucraina a reușit să reziste și a câștigat Bătălia de la Kiev la începutul lunii aprilie. Rusia s-a retras total după înfrângere din oblasturile Kiev, Chernihiv și Sumy relocându-și trupele pentru a ajuta ofensiva din Donbas și din sudul Ucrainei care a ajuns la stagnare.

În perioada mai-septembrie, efortul

principal al războiului s-a mutat pe frontul din Donbas și în Sudul țării, iar Rusia și-a îndreptat atenția către consolidarea noului coridor terestru format între Donbas și Crimeea, pregătind terenul politic pentru o eventuală anexare prin referendum. Asta s-a și întâmplat în perioada 23-27 septembrie când Rusia a organizat referendumurile din oblasturile ucrainene Luhansk, Donetsk, Zaporojie și Herson, considerate ilegale de lumea occidentală dar și de majoritatea statelor membre ONU. Pe 30 septembrie Rusia a ratificat această anexare, în timp ce contraofensiva ucraineană continua în Herson și în Luhansk, după ce ucrainenii au eliberat aproape în întregime regiunea Harkov. Rusia în momentul de față pregătește undeva la 200.000 - 300.000 de noi soldați (ca urmare a mobilizării parțiale) care vor urma să intre pe front în luna noiembrie 2022 în speranța că vor putea să respingă contraofensiva ucraineană și să formeze poziții defensive consolidate care eventual vor duce la un „stalemate”. Totuși, în ciuda pauzei de ofensivă, podul de la Kerchi care leagă Crimeea de Rusia a fost atacat și deteriorat, lucru ce indică o posibilă ofensivă ucraineană către Crimeea, fapt care ar zdruncina capacitatea rusă de a rămâne în Ucraina.

4.1.2 Paradigma ideologică

Începând cu războiul dintre Georgia și Rusia din 2008, a devenit clar că Rusia și-a trezit un instinct defensiv care reprezenta scutul său în fața avansărilor NATO către Est, intolerabile pentru politica de la Kremlin care dorea să se impună ca un stâlp al multipolarismului în fața unipolarismului occidental. Ideologia protectivă a Rusiei gravitează în jurul a câteva valori: naționalism, religia ortodoxă, politica anti-LGBTQ și multipolarism global. Aceste 4

¹¹ Imagine preluată de la [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Topographic_map_of_Ukraine_\(with_borders_and_towns\).svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Topographic_map_of_Ukraine_(with_borders_and_towns).svg)

dimensiuni, în viziunea Kremlinului, sunt diametral opuse cu valorile pe care le-ar propaga NATO sau UE în spațiul rus, Kremlinul susținând că avansarea NATO sau UE către Est are ca scop destabilizarea Rusiei ca stat.

Acest crez al Rusiei a determinat și invazia Ucrainei. Dar inițial proiectul a fost gândit la o scară mai mare. Scopul rusesc este unul mai mare, acela de a distruge potențialul economic și geostrategic pe care Ucraina l-ar aduce odată intrată în NATO și UE. Rusia dorea să cucerească toată coasta sudică a Ucrainei care dă în Marea Neagră și să alipească Transnistria la aceasta falie pentru a crea un zid teritorial și ideologic ce va duce Ucraina într-un colaps economic. În acest fel Rusia ar ajunge să aibă acces la gurile Dunării și să fie plasată în proximitatea porturilor Sulina, Constanța și Galați dar, mai important, a „Focșani Gate”. În Figura 5 este ilustrată această ipoteză. **Zona 1** reprezintă zona pe care Rusia a anexat-o, iar **Zona 2** reprezintă pretenția inițială care ar fi asigurat Rusiei scutul geostrategic dorit în fața încercărilor NATO de a avea o prezență mai consolidată în Marea Neagră sau de a ține NATO mai departe de Caucaz sau de Delta Volgăi, oblastul Luhansk fiind situat doar la ordinul sutelor de kilometri de acestea.

Figura 5. Planul militar al Rusiei - Ipoteză¹²

¹² Imagine preluată de la [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Topographic_map_of_Ukraine_\(with_borders_and_towns\).svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Topographic_map_of_Ukraine_(with_borders_and_towns).svg)

Acest lucru ar duce la o influență crescută a Rusiei asupra zonelor extracarpatiche ale României și ar pune Rusia în fața unor alte idei de a-și crea noi culoare pentru alte „ofensive” politico-ideologice în alte zone ale Europei dacă planul invaziei în Ucraina ar fi reușit. Totuși există un aspect important care trebuie menționat: ofensivele militare asupra țărilor vizate în coridoarele politico-ideologice ies din discuție, având în vedere că acestea sunt deja membre NATO. Dacă Rusia ar fi reușit să anexeze Zona 1 și Zona 2, acest lucru ar fi învecinat-o cu NATO și UE și ar fi pus-o într-o poziție în care ar fi influențat și mai tare politica din Europa de Est, datorită creșterilor riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor care ar fi venit odată cu poziționarea Rusiei în proximitatea Focșani Gate. Este adevărat că Rusia putea lansa aceste ofensive politico-ideologice și fără să fi lansat invazia în Ucraina, însă dacă ar fi anexat tot teritoriul din Figura 5, acestea ar fi avut mult mai multă putere de propagare și succes.

Aceste „ofensive” politico-ideologice (vizibile în Figura 6) ar putea fi clasificate în:

Ofensiva Mării Negre (reprezentată cu roșu în Figura 6)

- ar viza zona extracarpatică a României, Serbia, Bulgaria și Grecia prin presiune politică, creșterea naționalismului și a sentimentelor anti-UE, încetinirea demersurilor de îmbunătățire a securității energetice și dezvoltare a infrastructurii de transport

Ofensiva Balcanică (reprezentată cu vișiniu în Figura 6)

- ar viza Bosnia și Herțegovina prin amprenta politică a Republicii Sârpska și folosirea ei ca o frână în procesul ei de ascensiune a Bosniei la NATO sau UE

- vizează Albania și Macedonia de Nord prin faptul ca acestea sunt într-o zonă gri din punct de vedere economic, unde influența UE încă nu s-a sedimentat complet

Ofensiva Panslavistă (reprezentată cu gri în Figura 6)

- se suprapune pe culoarul fostelor țări din Pactul de la Varșovia și cuprinde Ungaria, Slovacia și Cehia, unde se va exploata în general gradul crescut de conservatorism specific Europei de Est și gradul mai crescut de dependență a acestor țări față de gazul rusesc

Ofensiva Caucaz (reprezentată cu auriu în Figura 6)

- presiune anti-occidentală pe Georgia prin enclavele separatiste Abhazia și Osetia de Sud
- presiune economică pe Azerbaidjan pentru abandonarea ideii de a fi furnizor energetic pentru Europa

Figura 6. Ofensivele politico-ideologice ale Rusiei în cazul unui succes în Ucraina¹³

De asemenea, o anexare de maniera celei menționate în ipoteza de la Figura 5, ar fi creat alte noi zone cu grad ridicat de risc al intervenției militare (marcate cu săgeata neagră în Figura 6):

¹³ Imagine preluată de la <https://geology.com/world/europe-physical-map.shtml>

- coridorul Suwalki și Țările Baltice, în cazul în care reacția NATO și UE la criza ucraineană ar fi fost foarte sensibilă
- intervenție militară în Georgia dacă traiectoria NATO ar fi înaintat mai mult decât toleranța rusească

Acesta este și motivul pentru care lumea occidentală, în special NATO și UE au reacționat mai ferm ca niciodată și au ajutat Ucraina să se apere prin ajutoare financiare și militare, sancțiuni economice etc., pentru că au conștientizat pe deplin riscul care poate veni odată cu destrămarea Ucrainei. NATO a avut grijă să dezamorseze aceste riscuri odată cu aderarea Suediei și Finlandei la NATO, lucru care transforma Marea Baltică într-un lac al NATO și reduce vulnerabilitatea coridorului Suwalki prin importanța geostrategică colosală pe care o prezintă și insula suedeză Gotland din mijlocul Mării Baltice care poate anula și amenințările militare din regiunea Kaliningrad. În același timp se reduce și mai mult probabilitatea unui conflict direct NATO-Rusia, deoarece granița dintre cele două entități va fi de aproximativ 3700 km, un front de la Murmansk la Sevastopol, care nu poate fi susținut nici economic nici militar din cauza dimensiunilor enorme.

4.2 PNRR-ul României - Corelația cu „Focșani Gate”

Ilustrativ pentru tema analizată în acest articol este și PNRR-ul (Planul Național de Redresare și Reziliență) României, care în proporție de aproximativ 70% conține proiecte majore de infrastructură, mai ales rutieră și feroviară.

Există o corelație importantă între proiectele majore de infrastructură din PNRR-ul României și situația geostrategică și geopolitică actuală. PNRR-ul a început să fie

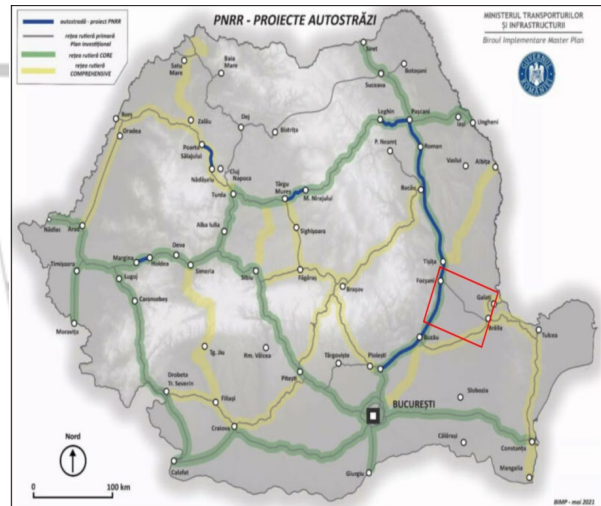
conturat în anul 2020. Este arhicunoscut faptul că în România ponderea coridoarelor rutiere de transport la profil de autostradă erau plasate majoritar în Transilvania (mai precis în regiunea intracarpatică). Unul din motivele evidente ar fi acela că este zona mai apropiată de occident, însă ar fi fost posibilă și o motivație strategică având în vedere că până în anul 2019 România avea la răsărit doi vecini pro-ruși (Ucraina până în anul 2014) și Moldova până în anul 2020 când a fost aleasă o președinție pro-occidentală și un guvern majoritar pro-european un an mai târziu. Deci abia după ridicarea acestor impedimente geopolitice a devenit mai fezabilă construcția autostrăzilor și în regiunea Moldovei sau a Dobrogei deoarece influența rusă care ar fi putut duce la plasarea unor contingente militare aproape de granița estică a României au fost îndepărtate aproape complet (mai exista factorul transitrean și invazia rusă în Ucraina, dar acestea par a fi acum în parametrii acceptabili pentru occident în ceea ce privește startul dezvoltării infrastructurii și în regiunea de Est și Sud-Est a României, lucru justificat de puterea Ucrainei de a stopa Rusia în mod militar).

Odată cu consolidarea României, Moldovei și Ucrainei în parcursul lor occidental apare neapărat nevoia de dezvoltare a infrastructurii de transport care duce apoi la dezvoltare economică și la capacitatea de răspuns rapid a NATO în fața amenințărilor de natură militară. Viteza de răspuns a aliaților este direct proporțională cu calitatea capacității de transport a statului, necesară pentru viteza de deplasare și pentru nevoia de transport a armamentului greu sau al convoaielor militare cu dotările aferente.

Vom arunca o privire pe harta și pe lista de conținut autostrăzilor din PNRR

pentru a avea o imagine mai bună asupra motivației alegerii acestora și pentru a vedea o posibilă legătură cu situația geostrategică a României în raport cu zona de la răsărit.

Figura 7. Rețeaua de autostrăzi - PNRR¹⁴

PNRR-ul asigură finanțarea pentru următoarele proiecte de infrastructură la profil de autostradă:

- **Autostrada „Vestului” A1** Lugoj-Deva, ultima bucată lipsă din tronsonul Nădlac-Sibiu
- **Autostrada „Transilvania” A3** tronsonul Nădășelu-Zimbor-Poarta Sălajului
- **Autostrada „Moldovei” A7** Ploiești (desprindere din A3)-Pașcani (oraș situat la latitudinea Iașului)
- **Autostrada „Unirii” A8** Tronsoanele Târgu Mureș - Miercurea Nirajului și Leghin-Paşcani, practic capetele montane ale Carpaților Orientali, segmente poziționate pe latitudinea Iașului

De reținut din acest tablou sunt autostrăzile A7 și A8 care formează o cruce în zona Moldovei, una cu scopul de a lega Muntenia de Moldova (A7) și una care își propune legătura între Transilvania (implicit

¹⁴ Imagine preluată de la <https://mfe.gov.ro/pnrr/>

UE) de Moldova (A8). Aceste autostrăzi vor insufla în regiunea Moldovei gradul de investiții, crearea de locuri de muncă, acoperire securitară a NATO mai profundă și o legătură mai fermă a României cu aceasta zonă.

De asemenea, poate și mai importantă este zona Focșani Gate (marcată cu roșu în Figura 7) unde se mai pot observa legături rutiere la profil de drum expres cu zona Dobrogei. Dobrogea este zona din România cu cea mai mare concentrație de baze militare și trupe NATO. Notabilă va fi și noua bază NATO de la Cincu (județul Brașov), în prezent în construcție, care va asigura un avanpost extracarpatic de partea opusă a Carpaților de Curbură ce va survola exact zona Focșani Gate aflată pe partea opusă a lanțului muntos. Dobrogea este o zonă nu foarte bine conectată la infrastructura României, fiind izolată și de cursul Dunării. Așadar, proiectele de infrastructură au fost trasate astfel încât acest risc al lipsei de interconectare a Dobrogei aflată în proximitatea Focșani Gate și a Bugeacului să fie atenuate semnificativ.

Vom exemplifica mai concret. Zona Focșani Gate va deveni un adevărat pol al infrastructurii, deținând un areal al intersecțiilor coridoarelor majore de infrastructură.

La autostrada A7 se vor conecta alte două drumuri expres:

- **DX7 Muntenia Expres** (A7/Buzău-Braïla)
- **DX6 Milcovia Expres** (A7/Focșani-Braïla) continuat cu **DX6** actual Braïla-Galați

Pe lângă acestea se va continua cu proiecte care asigură interconectarea Dobrogei cu Focșani Gate și cu portul Constanța, dar și a proiectelor care asigură mobilitate crescută în tridentul de graniță România-Moldova-Ucraina în zona Galați prin:

- noul **pod peste Dunăre de la Braïla**, asigurând o trecere rutieră în această zonă în care până acum lipsea și conectarea rutieră cu rețeaua de drumuri existentă prin construcția drumurilor de legătură
- **DX8 Dobrogea Expres**, drumul Braïla-Isaccea-Tulcea-Constanța
- **centura Galați**, o șosea sub formă de cârlig care reprezintă bypass-ul orașului și legătura directă a acestuia cu portul de la Giurgiulești (locul unde intră cerealele ucrainene în țară). În contextul războiului din Ucraina, portul Galați de la Dunăre asigură un nod de transport ideal al cărei importanță a crescut semnificativ atât geostrategic cât și economic.

O imagine mai clară a acestor proiecte de infrastructură poate fi vizualizată în Figura 8:

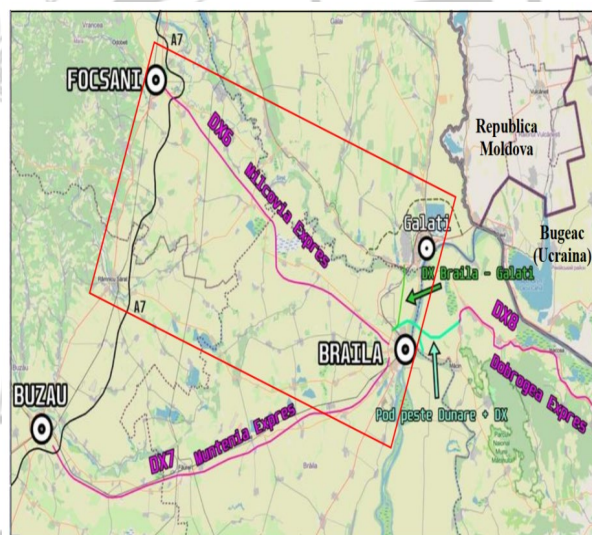

Figura 8. Infrastructură planificată pentru Focșani Gate¹⁵

Comisia Europeană, avizatorul PNRR-ului, și-a dat seama de importanța acestei zone

¹⁵ Imagine preluată de la https://monitorizari.hotnews.ro/stiri-infrastructura_articole-24113301-drum-expres-focșani-braila-milcovia-expres.htm

geostrategice importante pentru securitatea europeană și nord-atlantică și a avizat proiectele României care cuprindeau 434 km de autostradă, cel mai mare proiect de infrastructură dintre toate PNRR-urile din UE. Ideea de dezvoltare a infrastructurii merge chiar și mai departe întrucât au apărut deja în analizele UE și NATO dorințe de a extinde coridoarele europene din rețeaua TEN-T (Trans-European Network) până la Chișinău, Liov, Kiev, Odesa și Mariupol¹⁶, odată ce războiul din Ucraina se va termina și Ucraina își va recâștiga teritoriile. Având în vedere orbitarea Republicii Moldova și a Ucrainei pe axa occidentală și acordarea acestora a statutului de țară candidată la Uniunea Europeană, aceste coridoare nu vor face decât să întărească legătura UE și NATO cu cele două state. Putem afirma și că strategia de apărare a NATO coincide cu dezvoltarea acestor infrastructuri odată cu rezolvarea conflictului ruso-ucrainean deoarece, interoperabilitatea Ucraina-NATO deja există, iar dezvoltarea infrastructurii va oferi NATO șansa de a ajunge mai rapid la orașele dezvoltate ale Ucrainei și va împinge pânza de coridoare de transport mult mai departe de Focșani Gate, astfel încât aceasta să nu mai prezinte un grad ridicat de risc.

5. Concluzii

Situația geopolitică în Europa de Est s-a schimbat în mod colosal odată cu invazia rusă în Ucraina. Cea mai notabilă consecință a acestui demers a fost reacția de coeziune

¹⁶<https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/comisia-europeana-propune-prelungirea-a-patru-coridoare-de-transport-ten-t-pana-in-ucraina-si-republica-moldova-2028971>

neașteptată a UE și a NATO în ceea ce privește susținerea Ucrainei. Occidentul a adoptat după data de 24 februarie 2022 o poziție mult mai fermă față de Rusia care a avut o politică externă agresivă asupra spațiului ex-sovietic. Sancțiunile, susținerea diplomatică, politică și ajutorul defensiv oferit Ucrainei pentru a se putea apăra constituie indicatorul plurisemantic conform căruia NATO sprijină indirect Ucraina, stat care luptă să își obțină apartenența definitivă în lumea occidentală.

Interesul strategic al NATO pentru protejarea zonelor sale vulnerabile sau a celor din proximitatea conflictului ruso-ucrainean sunt justificate de importanța geopolitică și geopolitică pe care acestea le dețin și tocmai de aceea am putut studia justificarea din spatele demersurilor de consolidare a Focșani Gate în contextul războiului din Ucraina prin întărirea Ucrainei și a flancului estic al NATO ca un scut în fața anti-occidentalismului și prin inițiative de natura PNRR care pot astupa odată pentru totdeauna lacunele principale geopolitice (debalansări politico-diplomatice la nivel european care afectează imaginea UE ca actor unitar pe scena globală) sau geopolitice (create de zone fragile strategic precum Focșani Gate sau Coridorul Suwalki) ale spațiului european.

BIBLIOGRAFIE

- [1] *Anuarul Statistic al României 1937 și 1938*. București: INSSE. 1939. p. 41
- [2] https://en.wikipedia.org/wiki/Romania_in_World_War_I
- [3] <https://ziarullumina.ro/galerie/marasti-misiune-indeplinita-35255.html>
- [4] Convenție de armistițiu (1944) - text integral

[5][https://en.wikipedia.org/wiki/Second_Jassy
%E2%80%93Kishinev_offensive](https://en.wikipedia.org/wiki/Second_Jassy%E2%80%93Kishinev_offensive)

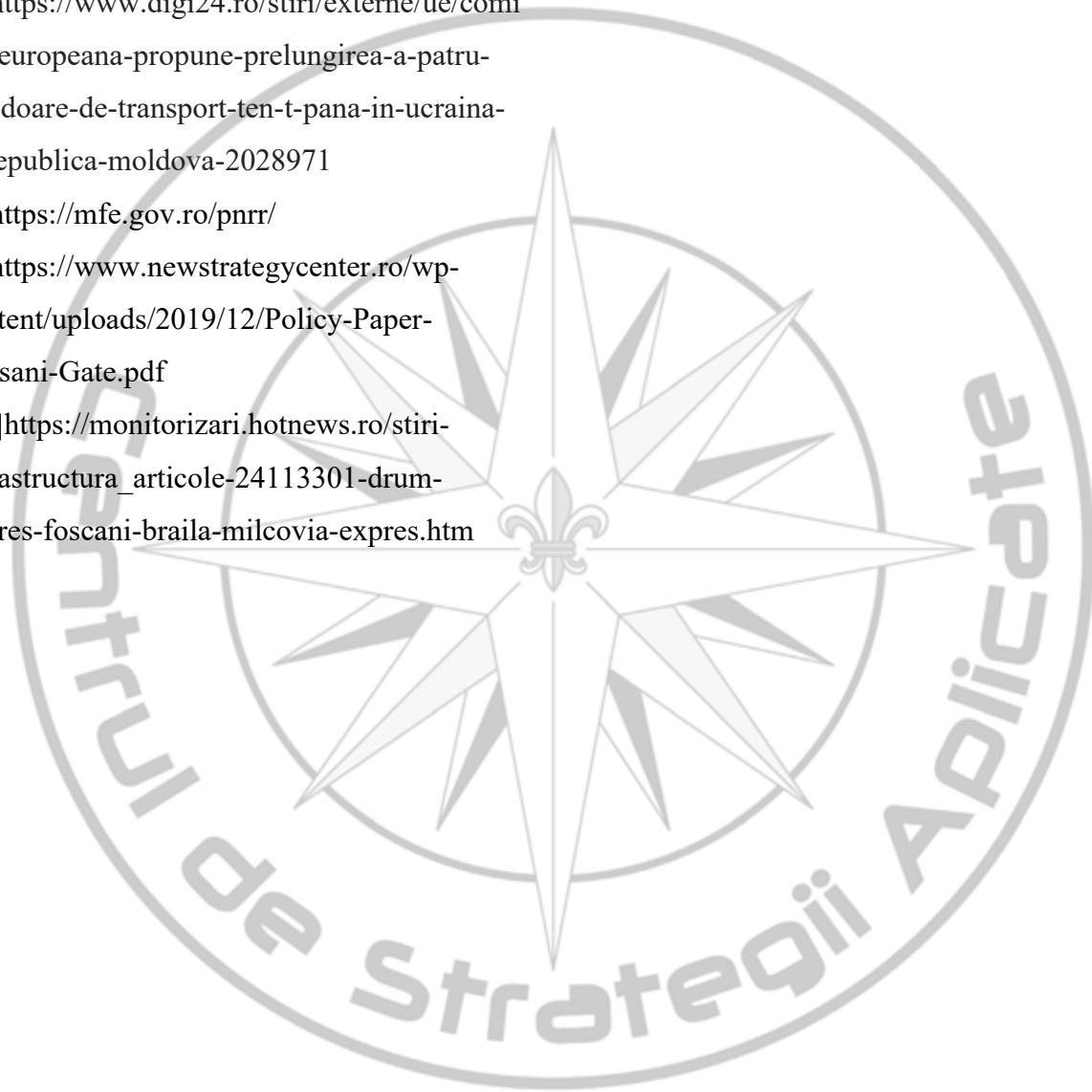
[6]Aggression against Ukraine : Voting Summary". United Nations. 2 March 2022. Archived from the original on 3 March 2022.

[7]<https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/comisia-europeana-propune-prelungirea-a-patru-coridoare-de-transport-ten-t-pana-in-ucraina-si-republica-moldova-2028971>

[8]<https://mfe.gov.ro/pnrr/>

[9]<https://www.newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2019/12/Policy-Paper-Focsani-Gate.pdf>

[10]https://monitorizari.hotnews.ro/stiri-infrastructura_articole-24113301-drum-expres-focsani-braila-milcovia-expres.htm

Rolul monarhiilor europene în actualul context geopolitic The role of European monarchies in the current geopolitical context

Lavinia - Adriana **GRECU**¹⁷

Abstract: Articolul de față își propune să analizeze rolul jucat de monarhiile europene în actualul context politic european. Pentru realizarea acestui deziderat, articolul prezintă, într-o formă sintetică principalele monarhii europene și rolul pe care monarhul îl are în fiecare. Un accent deosebit în cadrul acestei analize este plasat asupra modului în care monarhul se raportează la întreg spectrul politic intern în cazul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, exponentul tradiției și rigorilor regalității.

Cuvinte cheie: regalitate; Uniunea Europeană; viitor; monarhie; guvernare; UK; forme de guvernământ; pandemie; COVID-19; criză economică; criză energetică.

Abstract: This article aims to analyze the role played by European monarchies in the current European political context. To achieve this objective, the article presents, in a synthetic form, the main European monarchies and the role that the monarch has in each one of them. A special emphasis in this analysis is placed on how the monarch relates to the entire domestic political spectrum in the case of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the exponent of the tradition and rigors of royalty.

Key words: royalty; European Union; future; monarchy; government; UK; forms of government; pandemic; COVID-19; economic crisis; energy crisis.

¹⁷ Absolventă a Facultății de Relații Internaționale și Studii Europene și Master în domeniul Comunicare și relații internaționale. Din 2010 până în prezent Consilier parlamentar în domeniul politicii externe și a afacerilor europene în cadrul Camerei Deputaților.

1.Preambul

Spațiul politic european este unul foarte eterogen. Fie că vorbim despre forma de guvernământ existentă, fie că ne raportăm la apartenența statelor la diverse formule de cooperare sau la diversele organisme politice cu caracter militar, țările din arealul geografic european se diferențiază și prin modul în care acestea se poziționează în fața actualelor provocări geopolitice.

O astfel de diferențiere, relevantă pentru tematica abordată în cuprinsul articolului este cea referitoare la multitudinea formelor de guvernare. Pentru a putea explica mai bine raționamentul celor evocate anterior este necesar să clarificăm câteva aspecte de ordin teoretic.

Potrivit normelor dreptului constituțional, forma de guvernământ reprezintă modul în care sunt constituite și funcționează organele supreme. Forma de guvernământ se raportează, în general, la trăsăturile definitorii ale șefului de stat și la raporturile sale cu puterea legiuitoare. Mai mult decât atât, forma de guvernământ se referă și la modul în care sunt constituite autoritățile publice, de modul în care este desemnat șeful statului și de modul în care acesta își exercită puterea prin intermediul acestor instituții.

Potrivit lui Aristotel, principalele forme de guvernământ sunt: monarhia, aristocrația și republica. Și în cazul acestei clasificări este important să definim fiecare termen în parte.

Republica este forma de guvernământ caracterizată prin faptul că șeful statului – Președintele – este ales prin vot liber exprimat de cetățeni pe o durată limitată de timp. La rândul ei, republica poate fi atât prezidențială,

semiprezidențială sau parlamentară. Ceea ce determină caracterul prezidențial, semiprezidențial sau parlamentar al unei republici este caracterul regimului politic, stabilit de principiul separațiilor puterilor în stat.

Republica prezidențială este caracterizată de monocefalismul executivului și al instituției președintelui care deține puterea guvernamentală precum și de principiul independenței Președintelui și a Parlamentului așa cum întâlnim, de exemplu, în cazul Ciprului.

Republica semiprezidențială se caracterizează prin răspunderea pe care Guvernul o are în fața Parlamentului ca organ reprezentativ, ales prin vot universal direct de către cetățeni. Acest procedeu electoral este utilizat și în cazul alegerii Președintelui. România și Franța sunt doar câteva exemple de republici semiprezidențiale existente în spațiul politic european.

În cazul republicii parlamentare, Prim – ministrul se află sub controlul Parlamentului iar Președintele are prerogative constituționale limitate. Este cazul Cehiei, Estoniei sau al Germaniei.

Monarhia este forma de guvernământ în care șeful statului este un monarh (rege, împărat, emir, prinț) absolut sau nu, ereditar sau nu, desemnat în funcție de procedurile specifice tradițiilor fiecărui regim constituțional în parte.

Monarhia poate fi, la rândul său, absolută (ce mai veche monarhie în care toată puterea este deținută discreționar de către monarh), limitată (constituțională – caracterizată printr-o limitare a puterii monarhului prin intermediul Legii fundamentale a statului și anume Constituția), monarhie parlamentară dualistă (o formulă de guvernământ care poziționează monarhul și parlamentul pe aceeași treaptă de egalitate

privind exercitarea puterii) sau monarhie parlamentară contemporană (are un caracter simbolic din perspectiva prerogativelor deținute de monarh).

Este totuși important de menționat faptul că, în cazul monarhiilor constituționale, monarhul este șeful statului, de regulă imparțial și cu atribuții limitate iar Guvernul este cel care elaborează politicile și programele guvernamentale în strânsă legătură cu Parlamentul.

Totodată, spre deosebire de restul statelor europene unde miza electorală a alegerii unui nou șef de stat, în speța a unui nou Președinte, este ridicată reprezentând o problemă politică și de voință a electoratelor partidelor politice, în cazul monarhiilor succesiunea la tron, de regulă ereditară, nu are o miză politică ci mai degrabă este un simbol de continuitate și unitate.

Literatura de specialitate definește rolul exercitat de monarh cu ajutorul sintagmei potrivit căreia “regele /regina domnește dar nu guvernează”. Cu titlu general, sintagma face referire la prerogativele exercitate de monarh și anume: numirea sau demiterea Prim-ministrului și dizolvarea parlamentului. La o primă vedere, aceste prerogative pot fi considerate importante. În realitate, acestea sunt pur formale. Monarhul numește Prim-ministrul însă nu deține putere de decizie în acest sens. Acesta doar oficializează rezultatul negocierilor politice din cadrul legislativului și al partidelor parlamentare reprezentate în forul legislativ ca urmare a votului direct exprimat de cetățeni. Guvernarea este realizată de un guvern condus de un prim – ministru care răspunde pentru activitatea cabinetului său în fața parlamentului, nu în fața monarhului.

Cu un climat politic european dominat de regimuri constituționale prezidențiale,

semiprezidențiale sau parlamentare, rolul monarhiilor europene începe să se estompeze acesta devenind limitat, ceremonial chiar simbolic.

Pe parcursul acestui articol voi face o scurtă trecere în revistă a principalelor monarhii europene și a rolului exercitat de monarh în cadrul procesului politic decizional intern, plasând un accent deosebit asupra climatului politic existent în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și al rolului jucat în prezent de Regele Charles al III-lea, succesorul Reginei Elisabeta a II-a.

Demersul acestui articol este impulsivat de diversele discuții existente în mediul politic european, discuții ce își au rădăcina în prima decadă a anilor '90. Acestea pun sub semnul întrebării relevanța monarhiilor europene și rolul pe care acestea le au într-un mediu geopolitic aflat într-o permanentă schimbare și în cadrul societăților europene actuale. O caracteristică comună a acestor discuții, un adevărat “călcâi al lui Ahile”, este cea legată de sumele alocate bunei organizări a monarhiilor, a acțiunilor de protocol și a vizitelor de stat desfășurate de către acestea, sume provenite din bugetele statelor (fonduri colectate prin plata taxelor și impozitelor plătite de cetățeni și companii).

Pe fondul crizei economice globale din 2009, aceste discuții au ocupat o bună parte a agendei publice pentru ca, ulterior, acestea să fie trecute într-un plan secund și readuse în atenția opiniei publice doar de presa de scandal și tabloide și doar ca urmare a unor incidente în care au fost implicați membrii ai familiilor regale.

În prezent, există o tendință din ce în ce mai agresivă de a reduce rolul monarhiilor și de a creiona un rol pur decorativ al acestora prin reducerea prerogativelor și a rigorii protocoalelor caselor regale.

Istoria ne arată că un astfel de gest a fost făcut chiar de regimul comunist din România, în data de 3 ianuarie 1948, când, în urma loviturii de stat din 30 decembrie 1947, regele Mihai I al României a fost silit să abdice și să părăsească România. Acela a fost momentul în care România a renunțat la statutul de monarhie, statut care mai există azi doar în paginile de istorie. Potrivit site-ului Familiei Regale a României, în prezent, Casa Regală este o instituție integrată simbolic în sistemul instituțional românesc, fără personalitate juridică proprie. Potrivit opiniei economistului American Douglas North, putem considera Casa Regală a României ca fiind o instituție informală.

Asemenea statelor UE cu regimuri prezidențiale, semiprezidențiale sau parlamentare, monarhiile constituționale au forme de guvernământ parlamentare, în care întâlnim un raport de dependență mutual între legislativ (Parlament) și executiv (Guvern). Parlamentul este organul legislativ al țării iar reprezentanții acestuia au cea mai mare legitimitate fiind aleși prin vot universal direct de către cetățeni. Guvernul este investit de Parlament și reprezintă voința politică a acestuia.

Dintre toate monarhiile europene constituționale, 6 sunt membre ale Uniunii Europene (UE) și ale Alianței Nord-Atlantice (NATO) - Belgia, Danemarca, Luxembourg, Olanda și Spania - în timp ce Suedia este doar stat membru al UE iar Norvegia și Regatul Unit al Marii Britanii sunt doar membre NATO.

2. Monarhiile europene – caracteristici principale

Pentru a putea aprecia corect care este rolul actual al monarhiilor europene în acest climat geopolitic aflat în permanentă schimbare, este important să analizăm fiecare

monarhie constituțională în parte.

2.1. Belgia

În Belgia, șeful statului nu are prerogative în procesul de guvernare, atribuțiile Regelui limitându-se la îndeplinirea unor proceduri protocolare. Formal, Regele are o putere reală de conducere, întrucât art.37 din Constituție prevede că puterea executivă la nivel federal aparține acestuia.

Regele are un rol important exercitat cu discreție, acela de a influența direct numirea Primului-ministru, desemnând un formator care, prin consultarea liderilor de partide, încearcă să formeze o echipă guvernamentală, respectându-se echilibrul politic și lingvistic al coaliției guvernamentale. Chiar dacă nu există un acord clar între partide, Regele poate influența direct alegerea Primului-ministru și poate, de asemenea, refuza demisia acestuia. Competențele Regelui sunt strict cele formal atribuite de Constituție și de legile speciale adoptate în baza acesteia (Constituție, art.105).

Actele semnate de Rege trebuie contrasemnate de ministrul de resort (care, în acest fel, își asumă răspunderea pentru conținutul acestora). Persoana Regelui este inviolabilă (Constituție, art.88).

Responsabilitatea membrilor Guvernului se asumă (potrivit art.101 din Constituție) în fața Camerei Reprezentanților.

Puterea legislativă se exercită colectiv de către Rege, Camera Reprezentanților și Senat. Referendumul nu este prevăzut în sistemul juridic ca tehnică normativă. Dar, începând cu anul 1999, materiile de interes comunal sau provincial pot face obiectul consultării populare în comune sau în provincii.

Parlamentul are o structură bicamerală, datorată tradiției, dar și structurii federative.

Deputații și senatorii sunt aleși pentru un mandat de patru ani.

Dizolvarea Parlamentului este automată:

- dacă mandatul a ajuns la termen;
- în anumite cazuri particulare: vacanța tronului, revizuirea Constituției.

Dizolvarea este decisă de către Rege.

2.2. Danemarca

În Danemarca, potrivit Constituției, rolul fundamental al monarhului este acela de a arbitra și sancționa conflictele apărute între Guvern și Parlament, exercitând o „magistratură de influență”.

Monarhul este șeful formal al statului, având un rol mai mult ceremonial, deoarece puterea executivă a monarhului este exercitată de Cabinet, Primul-ministru fiind „primul între egali”. Regina numește și revocă Primul-ministru și miniștrii; stabilește numărul și atribuțiile acestora și conduce Consiliul de Miniștri, care hotărăște asupra tuturor legilor și măsurilor guvernamentale importante. Deși Constituția conferă Reginei competența desemnării Primului-ministru și a miniștrilor, aceasta nu are o influență reală în numirea/demiterea unui ministru, miniștrii fiind propuși/demiși de Primul-ministru.

În vederea desemnării unui nou Prim-ministru, Primul-ministru în exercițiu și Regina stabilesc politicianul care are capacitatea de a întruni votul majorității parlamentare și pe care, apoi, Regina îl numește în funcția de prim-ministru. Pentru această funcție, nu poate fi desemnată o persoană care nu se bucură de sprijinul majorității parlamentare.

Regina are obligația de a semna toate actele și rezoluțiile importante adoptate de Guvern. Totuși, actele și rezoluțiile sunt valide numai dacă sunt semnate de unul sau mai mulți

miniștri. Totodată, aceasta nu răspunde pentru actele și rezoluțiile pe care le semnează, răspunderea aparținând miniștrilor semnatari.

2.3. Luxembourg

Regimul constituțional din Luxembourg prezintă o particularitate singulară. Potrivit Constituției, Marele Duce reprezintă suveranul constituțional și deținătorul puterii executive. Ca șef al executivului într-un sistem parlamentar, numește și revocă miniștrii așa cum consideră necesar. Așadar, din punct de vedere constituțional, membrii Guvernului nu sunt considerați ca făcând parte din puterea executivă. Statutul acestora este mai degrabă de consilieri personali ai Marelui Duce, deși toate actele monarhului sunt contrasemnate de un membru al Guvernului care, astfel, își asumă responsabilitatea.

2.4. Olanda

În Olanda, conform art.43 din Constituție, Primul-ministru, precum și ceilalți membri ai Cabinetului, sunt numiți și revocați prin decret regal, contrasemnat de Primul-ministru. Acesta din urmă contrasemnează și decretul regal privind propria numire.

Din Guvern fac parte Regele și miniștrii, iar din Cabinet Primul-ministru, miniștrii și secretarii de stat. Procedura de formare a Cabinetului nu este reglementată de Constituție. Într-o mare măsură, aceasta are la bază cutume constituționale nescrise și presupune: stabilirea partidelor de coaliție; negocierea, de către liderii acestora a Acordului de coaliție și a componenței noului Cabinet; selectarea, de către Primul-ministru ce urmează a fi desemnat (așa-numitul „formator al Cabinetului”) a celorlalți membri ai Cabinetului. Membrii Cabinetului sunt oficial desemnați de Rege.

La 27 martie 2012, Camera Reprezentanților a adoptat modificarea prevederilor din propriul Regulament referitoare la procesul de formare a Cabinetului. Scopul amendamentului a fost acela de a conferi Camerei Reprezentanților dreptul de inițiativă în formarea unui nou Cabinet. Anterior modificării, șeful statului avea un rol cheie în procesul de formare. Astfel, după consultarea consilierilor săi, șeful statului desemna “un informator” a cărui sarcină era de a explora posibilitățile de formare a unui Cabinet care să se bucure de sprijin suficient al Camerei Reprezentanților. După prezentarea rezultatelor procesului de informare, șeful statului numea “un formator”.

După modificarea Regulamentului Camerei Reprezentanților, în cel târziu o săptămână de la instalarea membrilor nou aleși ai Camerei Reprezentanților, rezultatele alegerilor sunt dezbătute în plen. Scopul dezbaterii îl constituie inițierea unei misiuni de informare și desemnarea unui/mai multor “informator/informatori” care să ducă la îndeplinire această misiune. Camera poate hotărî, însă, să înceapă imediat procesul de formare. În acest caz, scopul dezbaterii îl constituie desemnarea unui/mai multor “formator/formatori” și inițierea misiunii de formare.

2.5. Regatul Spaniei

În Spania, monarhia are caracter parlamentar, prerogativele puterii fiind repartizate Parlamentului și Guvernului.

Regele este șeful statului și simbolul unității și permanenței acestuia. Regele are prerogativa de a arbitra funcționarea corespunzătoare a instituțiilor democratice și sarcina de a reprezenta statul în relațiile internaționale. Constituția limitează prerogativele monarhului prevăzând, la art.56.1, că acesta exercită funcțiile expres atribuite de legea fundamentală și de alte legi.

Pentru a fi valabile și pentru a produce efecte juridice, actele emise de Rege în îndeplinirea prerogativelor constituționale trebuie contrasemnate de Primul-ministru sau, după caz, de miniștrii de resort. Regele nu poate fi tras la răspundere pentru guvernarea statului. Art. 99 din Constituție consacră o formulă interesantă de investire a Guvernului, formată din mai multe etape, la care participă atât Regele, cât și Parlamentul. Astfel, după alegerile legislative și în cazurile prevăzute de Constituție, Regele numește candidatul pentru președinția Guvernului, după consultarea reprezentanților desemnați de grupurile politice cu reprezentare parlamentară și prin Președintele Congresului.

Regele dizolvă Parlamentul și convoacă alegeri anticipate, cu contrasemnătura Președintelui Congresului, dacă în termen de 2 luni de la primul vot de încredere, Congresul nu acordă votul de încredere persoanei desemnate drept candidat la funcția de Prim-ministru.

2.6. Suedia

În Suedia, șeful statului este Regele/Regina. Guvernarea regatului se asigură de către Guvern, care răspunde în fața Parlamentului și îl informează pe monarh asupra actelor de guvernare exercitate.

Legea privind instrumentul Guvernului se îndepărtează de „uzanțele britanice” consacrând o formulă de investire a Guvernului specifică unui regim parlamentar clasic, cu vot de încredere al Parlamentului, care poate fi și tacit, la expirarea unui termen de 4 zile, cu precizarea că Primul-ministru este numit, după votul expres sau implicit al Parlamentului, de către Președintele acestuia.

3. Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord

Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei Nord este una cele mai vechi monarhii europene. Potrivit datelor furnizate de Ministerul Afacerilor Externe, Regatul Angliei s-a extins în mod constant după invazia normandă din secolul X, cucerind regatele învecinate de pe insulele britanice. Acest lucru a determinat ca la 1 mai 1707 s-a vorbim deja despre Regatul Marii Britanii, prin uniunea politică între regatele Angliei și Scoției. În secolul XVIII, Marea Britanie a jucat un rol important în dezvoltarea ideii occidentale de sistem parlamentar, iar Revoluția Industrială a transformat profund țara ducând la formarea și creșterea Imperiului Britanic, care, în secolul XIX și începutul secolului XX, a devenit principala putere economică și navală mondială.

Regatul Unit este membru al Commonwealth, membru permanent în Consiliul de Securitate al ONU și membru al NATO. Între 1973 și 2020, Regatul Unit a fost membru al Comunității Europene/Uniunea Europeană (fără a adera la zona euro). În urma referendumului din 23 iunie 2016, populația Regatului Unit a optat pentru ieșirea UK din UE (Brexit).

Din punct de vedere organizatoric, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord cuprinde Marea Britanie (Anglia, Scoția, Țara Galilor) și Irlanda de Nord. Această unificare statală a fost consacrată prin Legea din 1536 care a ratificat alipirea Țării Galilor de Anglia, de Act of Union din 1707 care ratifică unificarea Scoției și a Angliei. Ulterior, în anul 1801, Irlanda a fost alipită Angliei.

Condițiile geografice și politice în care s-au format statul și națiunea engleză – insularitatea, izolarea relativă de alte influențe și practici politice și, prin urmare,

posibilitatea unei comparații a eficienței diferitelor metode de guvernare - au influențat într-o măsură considerabilă filozofia de conducere socială, ca și psihologia actului de supunere a indivizilor față de autoritățile publice și față de lege.

Având în vedere aceste argumente, am ales ca studiu de caz al acestui articol Regatul Unit al Marii Britanii. O privire introspectivă în istoria politică a Angliei arată că, în secolul al XIV-lea, instituțiile constituționale britanice erau deja conturate în linii esențiale, iar spre sfârșitul secolului al XVI-lea, ele căpătaseră o fizionomie definitivă - rod și al unei foarte dezvoltate gândiri politice pentru acea vreme, ca și al unui pragmatism judiciar ale cărui soluții au rămas neclintite multe secole .

Asemenea restului monarhiilor europene, ritualul vieții politice a Regatului Unit se desfășoară sub cupola Coroanei a cărei atribuții directe nu implică o prezență directă a monarhului în competiția electorală și ideologică între partid sau în exercitarea puterii executive ci mai degrabă presupune un patronaj imparțial al acestuia asupra spectrului politic. Atât puterea cât și opoziția se bucură de tratament egal din partea monarhului.

Prerogativele monarhului sunt: desemnarea Primului-ministru (în mod obligatoriu, liderul partidului învingător în alegeri); sancționarea legilor (deși dreptul de veto îi este recunoscut prin cutumă, monarhul nu a mai făcut uz de această prerogativă de la începutul secolului al XVIII-lea); prezentarea “Mesajului Coroanei” la deschiderea fiecărei sesiuni anuale (în realitate, o pledoarie în favoarea programului guvernamental al partidului aflat la putere); înmânarea ordinelor și a distincțiilor; dizolvarea Camerei Comunelor (prerogativă cu rol formal, întrucât inițiativa dizolvării aparține Primului-

ministru); declararea stării de război și încheierea păcii; încheierea tratatelor; recunoașterea altor state și guverne.

În urma divorțului complicat ce a avut loc în secolul al XVI – lea între regele Henric al VIII – lea și regina Catherine de Aragon, monarhul Marii Britanii a devenit șeful Bisericii Anglicane, aceasta separându-se de Biserica Catolică și devenind în acest mod autocefală.

Atipic altor monarhii constituționale, din punct de vedere legislativ, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord nu are o Constituție propriu – zisă adică o singură lege care să aibă o forță juridică superioară celorlalte acte normative adoptate de Parlament sau de alte autorități publice și recunoscute ca atare de instanțele judecătorești. Astfel, definiția cuvântului “constituție” capătă două aspect, și anume: 1. este folosit pentru a descrie întregul sistem de guvernare ca fiind un cumul de reguli care au în parte un conținut juridic și un conținut nejuridic.

Constituția Angliei reprezintă, în fapt, un ansamblu suficient de coerent de cutume la care se adaugă textele juridice adoptate de Parlament având o valoare majoră pentru dezvoltarea normală a instituțiilor politice precum și pentru buna organizare a raporturilor între guvernanți și guvernați.

Principalele acte juridice ce stau la baza organizării instituționale sunt: Magna Charta Libertatum (1215 și revizuită în 1225), The Petition of Rights (1628), Habeas Corpus Act (1679), Bill of Rights (1689), Act of Settlement (1701), Reform Act (1832), Parliament Act (1911 și revizuit în 1949), The Statue of Westminster (1931), Statutory Instruments Act (1946) și Life Peerages Act (1958). Complementar acestor acte cu caracter juridic sunt aplicate și o serie de tradiții și cutume constituționale având un rol funcțional

foarte bine delimitat și stabilit. Acestea sunt respectate de actorii politici iar obligativitatea lor este cunoscută și aplicată cu rigurozitate de întreaga societate engleză.

Principalele cutume care guvernează spațiul politic și instituțional sunt: formalismul acordului monarhului privind dizolvarea Camerei Comunelor, desemnarea Prim-ministrului, regula ca Prim-ministrul să fie membru al Camerei Comunelor, stabilirea Camerei Comunelor, solidaritatea ministerială.

Instituția Primului-ministru a apărut și evoluat ca o consecință a renunțării monarhului la dreptul de a conduce personal ședințele Cabinetului. Instituția modernă a primului-ministru a fost instituită de textul legislativ intitulat “The Reform Act” din 1832. Această lege a consacrat obligația Reginei de a numi în funcția de Prim-ministru pe liderul partidului majoritar din Camera Comunelor; de asemenea, Regina poate influența desemnarea Primului-ministru în cazul în care niciun partid politic nu obține majoritate parlamentară/partidul majoritar nu are un șef.

Cu aceste excepții, se consideră că Primul-ministru este ales prin vot universal indirect, întrucât fiecare partid abordează alegerile cu un șef desemnat ca Prim-ministru în caz de victorie electorală. Legitimitatea politică a Premierului este dublă: în primul rând, aceasta este conferită de desemnarea sa în calitate de șef al partidului (prin vot intern), și, în al doilea rând, de votul pe care populația îl dă partidului majoritar.

Desemnarea celorlalți membri ai Cabinetului și ai Guvernului se face de către Primul-ministru din rândul membrilor partidului său; toți membrii Guvernului sunt și membri ai Camerei Comunelor sau, într-un număr restrâns, ai Camerei Lorzilor. Primul-ministru trebuie fie membru al Camerei

Comunelor. Libertatea Primului-ministru de a alege membrii Guvernului și ai Cabinetului nu este limitată decât de propriul partid.

Puterea executivă se exercită în totalitate de Cabinetul condus de Primul-ministru, iar mandatul puterii executive stă sub semnul răspunderii în fața Parlamentului. Cabinetul Marii Britanii funcționează pe principiul conducerii unipersonale, voința Premierului transformându-se de cele mai multe ori în decizii politice ale Cabinetului (indiferent că este vorba despre probleme economice, sociale sau de politică externă).

Figură centrală a vieții politice britanice, Primul-ministru dispune de jure sau de facto de următoarele puteri: puterea asupra partidului de guvernământ (fiind liderul partidului care a câștigat alegerile); puterea asupra Parlamentului (fiind liderul majorității din Camera Comunelor); puterea asupra Cabinetului (fiind șeful direct al echipei ministeriale); puterea asupra administrației (prin atribuțiile pe care le are în privința numirii sau înlocuirii unor înalți funcționari de stat); puterea de a influența opinia publică, prin concentrarea în cvasi-totalitate a procesului politic și mediatic la reședința sa din 10, Downing Street.

Parlamentul, organul legislativ al Marii Britanii, este format din Camera Comunelor și Camera Lorzilor. Camera Comunelor are atribuțiile cele mai importante: adoptă legi, deține competențele financiare, are competența de a controla guvernul și de a pune în discuție responsabilitatea sa. Limitarea puterii Camerei Lorzilor se bazează pe principiul că aceasta este o cameră de revizuire care trebuie să completeze Camera Comunelor, nu să rivalizeze cu ea. Odată trecute prin cele două camere, proiectele de lege au nevoie de acordul regal pentru a deveni legi.

Parlamentul este convocat anual de către Rege, fiecare sesiune durând, de regulă, un an. La Camera Comunelor, numărul de zile consacrate ședințelor plenare este de 167, iar la Camera Lorzilor de 112.

Sistemul britanic este caracterizat prin ideea suveranității parlamentare. Doctrina juridică britanică face referire la un raport existent între instanțe și actele juridice ale Parlamentului (Acts of Parliament). Concepția tradițională a acestei doctrine este aceea că instanțele judecătorești trebuie să aplice actele Parlamentului și că ele nu pot ignora efectele juridice ale acestora. Ideea constituțională britanică este diferită, prin urmare, de cea din SUA sau Irlanda, în care incompatibilitatea legislației cu constituția scrisă atribuie instanțelor judecătorești competența anulării legislației respective.

Parlamentul are competențe depline, în sensul că poate adopta sau nu o lege, și nici o persoană sau organism nu are dreptul de a nu se supune legislației adoptate de către Parlament. În plus, ulterior adoptării legislației, aceasta nu poate fi pusă în discuție în fața instanțelor judecătorești.

Din cauza sistemului de guvernare britanic, colaborarea și echilibrul puterilor în stat obligă atât Prim-ministrul cât și pe membrii cabinetului său să fie membri ai Parlamentului. În acest mod, aceștia sunt împiedicați să îndeplinească funcții executive de guvernare așa cum este cazul regimurilor constituționale semi-prezidențiale. Luând în considerare această particularitate, delegarea legislativă nu reprezintă, în fapt, o dovadă de încredere a Parlamentului în Guvern iar acest lucru conduce la o procedură simplificată de depunere a unei moțiuni de cenzură.

4. Concluzii

La o simplă analiză, continentul european este alcătuit din 51 de state și teritorii disputate. Dintre acestea, 39 de state sunt republici constituționale iar 12 sunt monarhii. Totodată, din cele 12 monarhii, majoritatea sunt monarhii constituționale parlamentare. Acestea sunt forme de guvernământ în care șeful statului (monarhul) își exercită autoritatea în acord cu o constituție. Autoritatea sa este limitată de legile statului respectiv. Așa cum am subliniat în cuprinsul prezentului articol, monarhiile sunt cele mai vechi forme de guvernământ din Europa fiind adevărate promotoare ale modernizării statelor europene. Cu toate acestea, în ultimele trei decenii, din punct de vedere instituțional, rolul jucat de monarhii s-a diminuat considerabil, monarhul rămânând doar un simbol al unității statale. Este foarte greu de apreciat dacă această tendință de diminuare a prerogativelor constituționale ale monarhului va fi stopată.

Într-un context geopolitic dificil, marcat de multiple crize profunde suprapuse precum pandemia de COVID-19, agresiunea nejustificată a Rusiei în Ucraina, criza energetică rezultată în urma acestei agresiuni, criza financiară și presiunea enormă exercitată, la nivel european, de partidele extremiste pun în prim plan decizional executivele statelor membre. Având în vedere cele menționate

anterior, monarhiile vor fi nevoite să găsească noi pârghii legislative pentru a rămâne relevante. Dacă vor reuși sau nu să atingă acest deziderat este însă o necunoscută.

5. Bibliografie

1. Ioan Muraru, Drept constituțional și instituții politice, Ediția a VIII – a adăugită și revizuită, Vol. 1, Editura Actami, București, 1997;
2. Aristotel, Politica, Editura Paideia, București, 2020;
3. Cristian Ionescu, Drept constituțional comparat, Editura CH Beck, București, 2008;

Surse internet:

1. Site-ul oficial al Casei Regale a României <https://www.romaniaregala.ro/>;
2. Site-ul oficial al Casei Regale britanice <https://www.royal.uk/>;
3. Constituția Regatului Belgiei disponibilă la <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/belgia.pdf>
4. Site-ul parlamentului belgian https://senlex.senate.be/fr/dia/structure/str_85/toc;
5. Constituția daneză disponibilă la https://www.constituteproject.org/constitution/Denmark_1953.pdf?lang=en;
6. Constituția Marelui Ducat de Luxemburg disponibilă aici <https://codex.just.ro/Tari/Download/LU>;
7. Constituția Olandei disponibilă aici https://www.academia.edu/21844992/Constitutia_Olandei_Titul_Constitutiei_Constitutie_parlamentara;
8. Constituția Spaniei disponibilă aici <https://www.boe.es/buscar/pdf/1978/BOE-A-1978-31229-consolidado.pdf>;
9. Site-ul Ministerului Afacerilor Externe <http://www.mae.ro/node/1721>;
10. Elena Simina Tănăsescu, Constituția Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord - Prezentare generală, articol disponibil aici <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/marea-britanie.pdf>.

Schimbările climatice și securitatea Climate Change and Security

Delia STĂNESCU¹⁸

Lucian IVAN¹⁹

Rezumat: Ambițiile verzi apar ca o necesitate autoimpozantă din motive economice și sociale în întreaga lume. Schimbările climatice au devenit o preocupare reală pentru organizațiile, statele, entitățile, comunitățile și indivizii la nivel internațional. Toată lumea are un rol de jucat pentru că suntem cu toții interconectați în acest sens. Aspectele de securitate se asignează împreună cu evoluțiile schimbărilor climatice, deoarece acestea pot avea ca rezultat – de exemplu – migrația climatică care desfășoară numeroase tipuri de infracțiuni transfrontaliere sau eludarea obligației de plată în conformitate cu principiul „poluatorul plătește”. În afară de sensibilitatea crescută la schimbările climatice care se referă la aspecte legate de elaborarea politicilor de securitate, trebuie remarcate schimbări structurale ale actorilor internaționali emblematici, cum ar fi NATO.

Cuvinte cheie: Pactul Verde; zero emisii; ecologizare; securitate; migrație.

Abstract: Green ambitions appear as a self-imposing necessity for economic and social reasons throughout the world. Climate changes have become a genuine preoccupation for international organisations, states, entities, communities, and individuals. Everyone has a role to play because we are all interconnected for good and bad in this. Security aspects go along with the evolutions in climate changes, as they may result into – for example – climate migration carrying on numerous types of transborder crime or eluding payment obligation according to the *polluter pays principle*. Apart from the increased sensitivity to climate change relates aspects in forging security policies, structural changes of emblematic international actors such as NATO is to be noticed.

Key words: Green Deal; zero emissions; green washing; security; migration.

¹⁸ PhD Student, ”Dunărea de Jos” University of Galați

¹⁹ PhD, Associate Professor – Bucharest University of Economic Studies

INTRODUCTION

At worldwide level we testify an increasing awareness about the impact of the climate changes and their systemic relations with other areas of the life.

Six years ago, an estimation shared by Interpol and the United Nations Environment Program²⁰ indicated that the environmental crime ranks fourth in the hierarchy of the crimes worldwide, with a growing yearly rate ranging from 5 to 7%. Already then, the value of environmental crime was 26% larger than previous estimates, having grown to USD 91-258 billion compared to previous estimates of USD 70-213 billion in 2014²¹.

It all started in 1997 when the Kyoto Protocol was signed and marked a cornerstone in the world's shaping of public policies. It was a matter of ecological impetus assumed by the largest number of signatories until present, but it created a whole political mind set which now gains ground constantly.

The rise in awareness about climate impact of the human action is a general social advantage. It would be in the general interest to double this approach by a similar line about the impact of the climate change on security, as its effects may endanger habitats, wildlife and entire ecosystems altogether. The peculiarity of the environmental crime is that not only it generates very important profit, but when committed by organized crime groups, they

often operate in a trans-border manner thus multiplying effects in an exponential manner.

UNITED NATIONS' LEGAL FRAMEWORK AND TARGETS

The United Nations' (UN) approach pairs the global sustainable economic model to develop and a cleaner infrastructure, including digital and internet infrastructure.

However, recent international documents do not contain as a rule commitments in respect to the green impact of the new technologies or of the digital transition (see the EU-Japan Green Alliance signed in May 2021²²). In the same time it becomes urgent for this to get a more highlighted profile, considering that if the ICT sector were a country, this would make it the fifth largest polluter in the world, after China, the United States, India and Russia²³.

The most recent global commitment of the United Nations system was taken with the occasion of the 2021 COP 26 Conference under the name Glasgow Climate Pact²⁴. Its almost 200 signatories reaffirmed *the Paris Agreement temperature goal of holding the increase in the global average temperature to well below 2 °C above pre-industrial levels and pursuing efforts to limit the temperature increase to 1.5 °C above pre-industrial levels*

²⁰ UNEP-INTERPOL Rapid Response Assessment: *The Rise of Environmental Crime – A Growing Threat To Natural Resources Peace, Development And Security*, June 2016 available at <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/7662;jsessionid=6F1C56B3C5AB0A2FBC5E244F4631644E>

²¹ <https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2016/UNEP-INTERPOL-report-value-of-environmental-crime-up-26>

²² Available at https://www.consilium.europa.eu/media/49932/eu-japan-green-alliance-may-2021.pdf?utm_source=dsms-uto&utm_medium=email&utm_campaign=EUJapan+Green+Alliance

²³ Belkhir, L. and Elmeligi, A., *Assessing ICT global emissions footprint: Trends to 2040 & recommendations*, Journal of Cleaner Production, Vol. 177, March 2018, pp. 448-463.

²⁴ https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma3_auv_2_cover%2520decision.pdf

while *reducing global carbon dioxide emissions by 45 per cent by 2030 relative to the 2010 level and to net zero around midcentury, as well as deep reductions in other greenhouse gases*. Such ambitious targets are a real challenge to keep the balance between the reasonable consumption of the existing resources and the pressure for finding green alternatives.

As a next step, COP 15 Meeting of the UN Convention on biological diversity (Kunming, China, 25 April – 8 May 2022) encourages joining a global coalition as a matter of raising awareness about the need to protect the biodiversity in the context of the general objective of ensuring resilient and protected European ecosystems by 2050.

NATO'S INVOLVEMENT

On the occasion of the NATO Summit in June 2021, the Alliance made a strategic shift as compared to its own statutory lines. In connection with the instability beyond the NATO's borders contributing to irregular migration and human trafficking, NATO came to the conclusion that "climate change is a threat multiplier that impacts Alliance security"²⁵. This is a fundamental change in the political steering of the most renowned military global alliance, which appears to make a move towards indirect security threats in addition to the purely military ones.

INTERPOL'S INVOLVEMENT

The Interpol's involvement in the

environmental crime dates since 1992 and at present it operates on 4 main strands of activity: fisheries-, forestry-, pollution-, wildlife-related crime. The stakes are extremely high since the illegal wildlife trade only is an industry worth USD 20 billion every year. For INTERPOL already in 2016 the environmental crime grew at an alarming pace.

EU LEGAL FRAMEWORK AND TARGETS

The specific objective assumed by the European Union in terms of the climate change is directed to a climate-neutral Europe by 2050 as well as protecting, conserving and enhancing the EU's natural capital and biodiversity. Like the UN system, the EU faces the "twin challenge" of accommodating green and digital transformation along with the sustainability. The Green Deal is the first among the six major political priorities²⁶ of the von der Leyen Commission by 2024, assuming the ambition of turning Europe into the "first climate-neutral continent".

On the road to reaching the general objective of climate neutrality by 2050, on 2 February 2022 the European Commission presented a draft Delegated Act on the taxonomy complementary climate²⁷, addressing the climate change mitigation and adaptation on specific activities involving gas and nuclear energy. The purpose of the EU Taxonomy is to guide private investments to the activities that are more in need to achieve climate neutrality so as to foster the general

²⁵ Point 3 of the *Brussels Summit Communiqué* issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (Brussels, 14 June 2021), available at https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm?selectedLocale=en, last retrieved on 9 March 2022

²⁶ The Green Deal and subsequent legislative initiatives in the EU are available at https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

²⁷ The whole legislative package is available at https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_711

transition from more polluting activities to renewable energy sources.

Both the European Parliament and the Council of the EU have at their disposal 4 months for scrutinizing the European Commission's draft taxonomy and two additional months, if they deem it necessary. In case either of the EU institutions files objection, the date provided for the entry into force of the EU Taxonomy is 1 January 2023.

For the EU, the road towards the clean energy transition is irreversible and needs to be connected with the energy supply to stay secure, reliable and affordable.

In December 2021 the European Commission tabled a Communication on stepping up the fight against environmental crime (COM (2021) 814 final) with the purpose of updating and refining the list of criminal offences, strengthening the provisions on criminal sanctions, recognizing and strengthening the enforcement chain and of the civil society.

But as firm as these political goals may have appeared until recently, the war started in Ukraine in February 2022 produced an unexpected dramatic shift of policy in no time: after less than two weeks of military hostilities, the Vice-president of the European Commission Frans Timmermans announced²⁸ that the European Union is compelled to revert to the coal exploitation to compensate for the decision of banning gas imports from Russia. The drastic economic sanctions imposed by Brussels to Moscow played a two-ways game and paid not only for the inoperability of the Nord Stream 2 gas pipeline, but also for the share of the Russian gas in the EU energy mix.

It is therefore openly assumed that the Green Deal targets are currently at risk and a whole range of decisions need to be taken soon to mitigate for the sudden reconsidering of the EU green political principles aiming at "zero emissions by 2050".

In the same vein, it is not to exclude a twist in the discussions on the European Commission's proposal in early February 2022 on some gas and nuclear power plants to be considered as green investments, taking into account the strong impression made by the Russian air strikes on the Ukrainian nuclear facilities and their potential impact on the whole world.

From a criminal point of view, the EU Policy Cycle revised in January 2022 sets among the operational priorities to follow by 2025 *the disruption of criminal networks involved in all forms of environmental crime, with a specific focus on waste and wildlife trafficking, as well as of criminal networks and individual criminal entrepreneurs with a capability to infiltrate legal business structures at high level or to set up own companies in order to facilitate their crimes.*²⁹

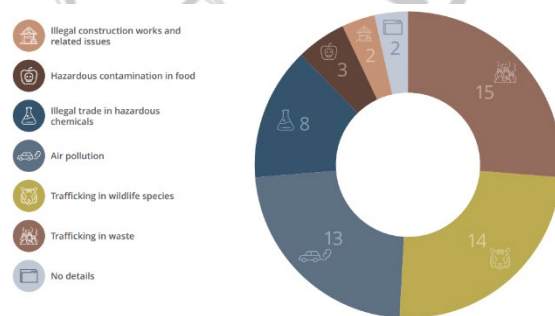

Figure no. 1 – Types of environmental crimes and criminal sanctions envisaged at the EU level³⁰

²⁸ <https://www.politico.eu/article/coal-not-taboo-as-eu-seeks-russian-gas-exit-says-green-deal-chief/>

²⁹ <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact>

³⁰

Under the auspices of the environmental crimes, EUROPOL, the Member States and the EU agencies assumed enhancing efforts and resources to tackle the recent modus operandi and trends³¹: disguising waste as second-hand goods is a frequent strategy used by criminal actors, mixing waste of different specialties with the purpose of concealment, re-routing of illegal waste shipments to emerging import countries, wildlife traffickers turning to the dark net in response to increased enforcement mainly targeting the surface web, increasing money laundering and bribery associated with environmental crime.

The EU interest is also being documented³² in respect to waste trafficking, trafficking of endangered species and illegal logging by projects funded by the Internal Security Fund – Police. According to recent study, the annual revenues derived from the illicit waste market in the EU range between 4 and 15 billion (midpoint figure of 9.5 billion)³³.

https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/report_environmental_crime.pdf

³¹ Hulme, Shann, Disley, Emma and Blondes, Emma Louise (eds.). 2021. *Mapping the risk of serious and organized crime infiltrating legitimate businesses. Final report*. European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs, Directorate D – Law Enforcement and Security, Unit D.5 – Organized Crime and Drugs Policy, pp. 39-50

³² AMBITUS Project. More details about it are to be found at <https://en.ambituseuropa.com/>, last retrieved on 14 March 2022

³³ Hulme, Shann, Disley, Emma and Blondes, Emma Louise (eds.). 2021. *Mapping the risk of serious and organized crime infiltrating legitimate businesses. Final report*. European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs, Directorate D – Law Enforcement and Security, Unit D.5 – organized Crime and Drugs Policy, p. 58

INDIVIDUAL SOLUTIONS: STATES AND COMMUNITIES

EU states started series of initiatives of raising awareness about the climate impact, such as the “Climate Citizen Council” in Austria, tackling long-term subjects such as how to best project the food system, including the optimal use of the agricultural land, so as to observe the ecological, social and economically sustainable goals. At present, in countries like Austria the fossil fuels are still largely used: 78% in Graz, 71% in Salzburg, 65% in Vienna, 51% in Linz³⁴. Approximately one third of the gas emissions worldwide are connected with the food production.

Under the pressures of the 2026 deadline for broadening the scope of the green certificates to transport and heating sectors, the number of the governments opposing them tends to increase. They are also confronted to the substantial rise of the prices for fossil and gas energy while the perspective of the war in Ukraine can only darken this perspective, therefore the instrument for trading emissions certificates faces a looming perspective. The emissions certificates overheat the energy sector at present, as in 2020 the investors in environment protection were compelled to pay a 4-times fold price for obtaining these certificates, in direct relation with the rise in the demand for such certificates for the coal fired power plants and the correlative lower offer on the trading market.

THE CLIMATE – SECURITY NEXUS

The climate change impact may have various profiles depending on the peculiarities of a given area. It takes economic, cultural,

³⁴ <https://europe-cities.com/2022/02/23/heating-from-vienna-to-bregenz-harmful-to-the-climate/>

demographic and numerous other factors to consider when assessing its footprint.

Studies find that both the global and the European stage face the same challenges at present: the high ranking among the criminal activities combined with a generally low risk of prosecution, high revenues and lack of tools on the part of judiciary and law enforcement authorities which result into motivating organized and non-organized crime to expand into areas such as wildlife and timber trade or waste trafficking³⁵.

Speaking about climate change in Europe equals to habits change about choosing bank, need to invest savings, choice of the car or of the clothes³⁶, while in other places of the world the same stands for sheer survival.

The relation between climate changes and security aspects are already striking in Africa. United Nations reports constantly warn about the risks of communities such the one in Kenya³⁷ living along the Turkana Lake which has expanded by 10%³⁸ during the last decade, creating a dramatic impact on the live of the people living along: destroying the houses around, covering the cemeteries, shifting in the quality of the water by rising the fluoride

concentration. In a longer term, a cultural risk is also implied, as rare languages and local occupations may disappear.

Among the direct impact outcomes of the forecasted climate changes is the displacement leading to overcrowding. Once people are on the road, they run the risk of being forced into trafficking in human beings or migrant smuggling or other types of associated itinerant criminality (e.g., trafficking in arms, drugs, trafficking for human organs).

In an indirect manner, all the other possible outcomes in case of a serious climate change impact are susceptible to generating or at least favoring a form of criminality, starting from the unpredictability or scarcity of the food, water, housing and general living conditions.

In other parts of the world, criminality and climate change go together describing a full lap in a never-ending circle. Take the example of over-deforestation which creates climate imbalances which, at their turn, determine lifestyle changes in the affected area.

In addition to the grass roots criminality, another layer of potential interest in illegal activity may arise whenever legal constraints are associated to it. The Kyoto Protocol³⁹ offered a smart safety net against the temptation of illegally trading the emissions certificates by accepting the option of buying out emissions certificates according

³⁵ Colantoni, Lorenzo and Bianchi, Margherita. *Fighting Environmental Crime in Europe. Preliminary Report*. Istituto Affari Internazionali, AMBITUS. 2020, p. 5

³⁶ See the 2021-2022 EIB Climate Survey, part 2 of 3, available at <https://www.eib.org/en/surveys/climate-survey/4th-climate-survey/hybrid-electric-petrol-cars-flying-holidays-climate.htm>, last retrieved on 14 March 2022

³⁷ *Rising Water Levels in Kenya's Rift Valley Lakes, Turkwel Gorge Dam and Lake Victoria. A Scoping Report* developed by the Kenyan Government and UNDP, 2021, available at http://www.environment.go.ke/wp-content/uploads/2021/10/MENR_Scoping_Report_Late-st-5-07-21.pdf, last retrieved on 7 March 2021

³⁸ Or the equivalent of 800 square km of land

³⁹ *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*, adopted in Kyoto, Japan, in December 1997 and into force since 2005. It aims at reducing the emission of gases that contribute to global warming. The scope of the Protocol covers 41 countries and the European Union and sets the target of reducing the emission of six greenhouse gases to 5.2 % below 1990 levels during the commitment period 2008–2012. It represents the first major international commitment on climate change.

to the *polluter pays principle*. Even though recent reports⁴⁰ reveal significant inconsistencies in implementation of this principle, we deem it crucial to keep it at the cornerstone of legislating at all levels.

At EU level, all law enforcement agencies have the environmental crimes included on their agenda. EUROPOL⁴¹, FRONTEX⁴², EMCDDA, EUROJUST⁴³ prioritize the subject for several years already and in November 2021 all the 9 Justice and Home Affairs agencies have signed a joint statement on continuing their enhanced effort towards the Green Deal objectives⁴⁴. The approach appears to be the path to follow since it was acknowledged by the 2021 EUROPOL report that *waste trafficking is strongly linked to other offences such as document fraud, economic fraud, tax evasion, corruption, money laundering, as well as theft and the dumping of waste from illegal drug production*⁴⁵.

CONCLUSIONS

The environmental crime (or the

⁴⁰ For example, the European Court of Auditors' *Special Report 12/2021 - The Polluter Pays Principle: Inconsistent application across EU environmental policies and actions*, available at https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_12/SR_polluter_pays_principle_EN.pdf

⁴¹ <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/crime-areas/environmental-crime#:~:text=Environmental%20crime%20is%20one%20of,feature%20of%20this%20crime%20area>.

⁴² <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-agencies-against-environmental-crime-P7d4FR>

⁴³ <https://www.eurojust.europa.eu/publication/report-eurojusts-casework-environmental-crime>

⁴⁴ <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/14199/FINAL-JHA-Agencies-Joint-Statement-on-the-EU-Green-Deal.pdf>

⁴⁵ https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf

“*envicrime*” as often referred to) still lacks an international definition. The law enforcement work is guided however by some legal referrals such as the lines of work adopted by EUROPOL, INTERPOL or the United Nations, as described above. In the European Union, Art. 3 of the Directive 2008/99/EC on the protection of the environment through criminal law mentions a list of 9 types of activities which, when unlawful and committed intentionally or with at least serious negligence, are to be considered criminal offence.

We deem that a universal definition not only would facilitate the police and judiciary work, but would also enable a more clear perspective on the statistics and therefore on the amplitude of the phenomenon. The various instances dealing with the subject have their own definitions, working guidelines and statistics, therefore the general image is hardly coherent.

Considering the trans-border character of many environment crimes, a critical factor for perpetrating abuses on the environment legislation may be the imbalance among the legal regimes of the various countries, especially in what regards coverage of the criminal activity and sanctions. For the activities presenting a high risk of pollution these may be key factors in choosing the place of activity and of determining a “legal regime shopping”. Recent findings reveal that in the European Union only important discrepancies currently exist, for example in respect of the fines levels: while *maximum fines for environmental offences by companies very from the low tens of thousands of euros in Bulgaria, Romania and Sweden, [they are] up to 10 million euros or more in Belgium,*

*Germany and Ireland*⁴⁶.

The impact of the human activity on the environment must be closely monitored, as there is still room for discovering its real scope and by consequence also for its real connections with the criminal activity. The approach must continue the double-track line: the individuals and the legal entities. For the future maybe also industries as such must be targeted as they may be imposed specific behavior rules and correlative sanctions. We take the example of the information and communications technology sector (ICT) whereby if the ICT sector were a country, this would make it the fifth largest polluter in the world, after China, the United States, India and Russia⁴⁷.

In correlation with the sharp development of the ITC sector which is associated with the increase in the quality of life, an increase by almost 700% is expected by the year 2030 for the total internet traffic in the data centers⁴⁸. This figure is a clear indicator for the multiplication factor of the related cybercrime to be expected for the next decade only in relation with this sector of activity.

In parallel, the concept of “resilience” is currently developed by the main international actors such European Union, NATO, United Nations. A climate-resilient environment appears to be the new systemic goal of the international organizations. We suggest it takes into account the criminal footprint linked to the

evolution of the climate change.

Bibliography:

- Andrae, A. S. G. , *Total consumer power forecast*, paper presented at the Nordic Digital Business Summit, Helsinki, 5 October 2017;
- Belkhir, L. and Elmeligi, A., “*Assessing ICT global emissions footprint: Trends to 2040 & recommendations*”, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 177, March 2018;
- *Brussels Summit Communiqué* issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (Brussels, 14 June 2021);
- Colantoni, Lorenzo and Bianchi, Margherita. *Fighting Environmental Crime in Europe Preliminary Report*. Istituto Affari Internazionali, AMBITUS. 2020;
- *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on stepping up the fight against environmental crime* (COM(2021) 814 final, Brussels, 15.12.2021);
- 2021-2022 European International Bank (EIB) Climate Survey;
- European Court of Auditors’ Special Report 12/2021 - *The Polluter Pays Principle: Inconsistent application across EU environmental policies and actions*;
- EU Policy Cycle EMPACT 2022+ *Fighting crime together*;
- Hulme, Shann, Disley, Emma and Blondes, Emma Louise (eds.). 2021. *Mapping the risk of serious and organised crime infiltrating legitimate*

⁴⁶ <https://news.bloomberglaw.com/environment-and-energy/european-union-floats-tougher-penalties-for-environmental-crimes>

⁴⁷ Belkhir, L. and Elmeligi, A., *Assessing ICT global emissions footprint: Trends to 2040 & recommendations*, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 177, March 2018, pp. 448-463.

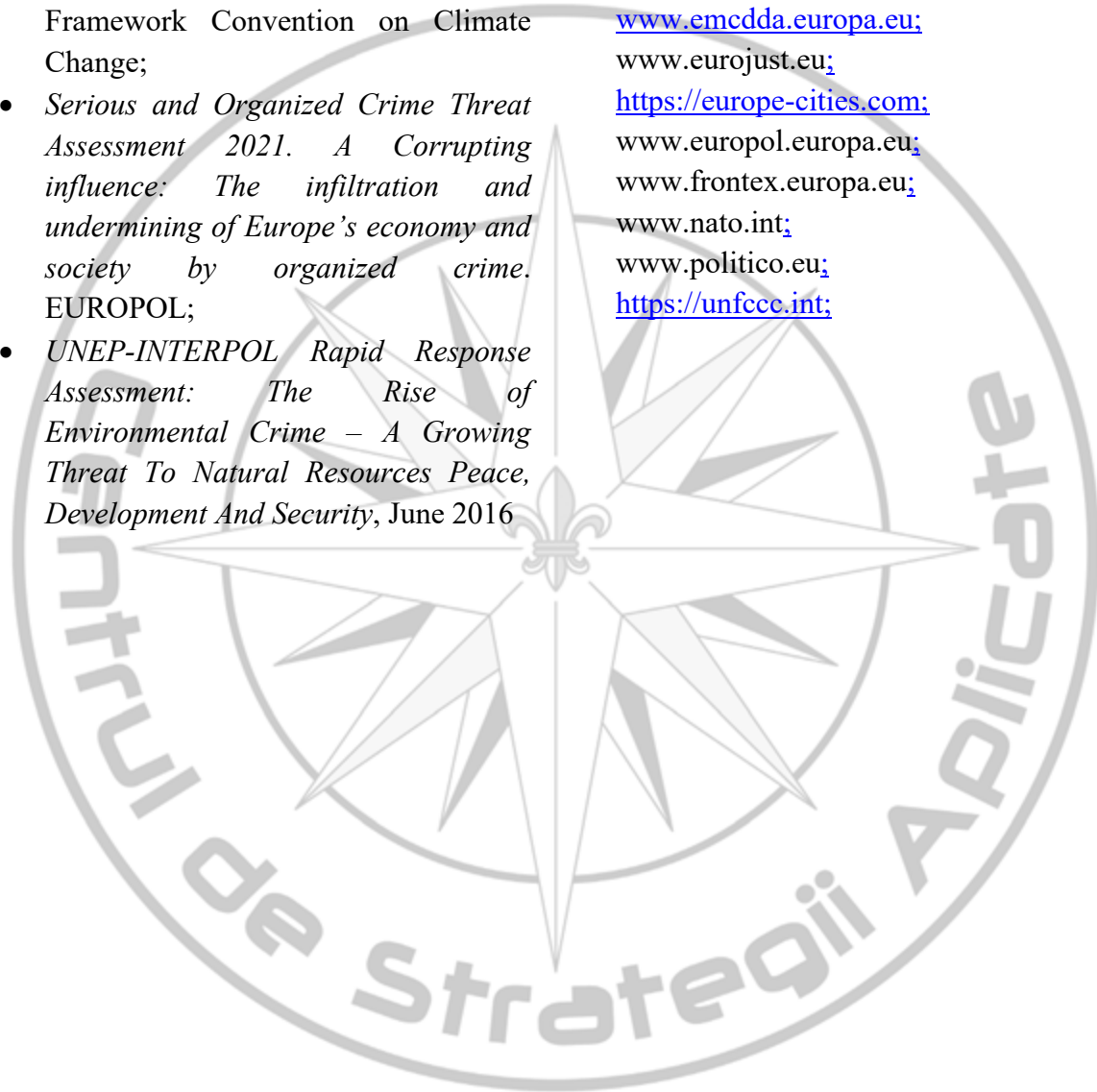
⁴⁸ Andrae, A. S. G. , *Total consumer power forecast*, paper presented at the Nordic Digital Business Summit, Helsinki, 5 October 2017.

businesses. Final report. European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs, Directorate D – Law Enforcement and Security, Unit D.5 – Organised Crime and Drugs Policy;

- *Kyoto Protocol* to the United Nations Framework Convention on Climate Change;
- *Serious and Organized Crime Threat Assessment 2021. A Corrupting influence: The infiltration and undermining of Europe's economy and society by organized crime.* EUROPOL;
- *UNEP-INTERPOL Rapid Response Assessment: The Rise of Environmental Crime – A Growing Threat To Natural Resources Peace, Development And Security*, June 2016

Internet resources:

<https://news.bloomberglaw.com>;
www.ec.europa.eu;
www.eib.org;
www.eca.europa.eu;
www.emcdda.europa.eu;
www.eurojust.eu;
<https://europe-cities.com>;
www.europol.europa.eu;
www.frontex.europa.eu;
www.nato.int;
www.politico.eu;
<https://unfccc.int>;

ICC și principiul complementarității. Studiu de Caz: Mali 2012

ICC and the principle of complementarity. Case study: Mali 2012

Sebastian BĂLĂNICĂ⁴⁹

Abstract: Obiectivul pe care articolul de față și l-a propus este acela de a prezenta funcționalitatea relației dintre Curtea Penală Internațională și Principiul Complementarității, enunțat în cadrul Articolul 17 al Statutului de la Roma. Articolul va începe prin a oferi o introducere, viziunea de ansamblu asupra temei propuse spre analiză. Secțiunea următoare va trata problematica Principiului Complementarității, concentrându-se pe elementele constitutive de natură teoretică ale principiului. Cea de a doua secțiune a articolului va analiza aplicabilitatea Principiului Complementarității, prin discuția a trei cazuri relevante ale Curții Penale Internaționale. A treia secțiune va prezenta cazul de studiu ales de către articol pentru demonstrarea funcționalității Principiului Complementarității, anume investigația și procesele ulterioare, pe care Curtea Penală Internațională le-a întreprins în Mali, anul 2012. Penultima secțiune va analiza provocările, aplicative sau teoretice, cu care Curtea Penală Internațională se confruntă atunci când vine vorba despre Principiul Complementarității. În ultima secțiune, cea concludivă, articolul va prezenta punctele relevante care reies în urma acestei analize, a funcționalității, la nivel relațional, dintre Curtea Penală Internațională și Principiul Complementarității.

Cuvinte cheie: principiul complementarității; Statutul de la Roma; demonstrarea funcționalității; provocările aplicative.

Abstract: The objective of this article is to present the functionality of the relationship between the International Criminal Court and the Principle of Complementarity, stated in Article 17 of the Rome Statute. The article will begin by providing an introduction, the overview of the topic proposed for analysis. The next section will deal with the issue of the Principle of Complementarity, focusing on the theoretical constituent elements of the principle. The second section of the article will analyze the applicability of the Principle of Complementarity, through the discussion of three relevant cases of the International Criminal Court. The third section will present the case study chosen by the article to demonstrate the functionality of the Principle of Complementarity, namely the investigation and subsequent trials, which the International Criminal Court undertook in Mali in 2012. The penultimate section will analyze the challenges, applied or theoretical, with which the International Criminal Court faces when it comes to the Principle of Complementarity. In the last section, the concluding one, the article will present the relevant points that emerge from this analysis, of the functionality, at the relational level, between the International Criminal Court and the Principle of Complementarity.

Keywords: principle of complementarity; Rome Statute; functionality demonstration; applicative challenges.

⁴⁹ În prezent, doctorand în Științe Politice, interesat de studiul geopoliticii și diferitele sale subdomenii. Fascinat de natura complexă și dinamică a politicii globale și de modul în care diferiți actori de pe scena mondială interacționează între ei. Interesele de cercetare includ subiecte precum dreptul internațional, afacerile externe europene și rolul instituțiilor politice în modelarea dinamicii puterii globale. Fideli convingerii că o abordare multidisciplinară este necesară pentru a obține o înțelegere mai cuprinzătoare a diferiților factori care modelează dinamica puterii globale.

Introducere

Principiul Complementarității, definit în Articolul 17 al Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale (CPI), reprezintă, în contextul tot mai larg al discuțiilor despre suveranitate și reconfigurarea dimensiunii statale, un subiect de discuție extrem de actual. Astfel, Principiul Complementarității a fost considerat ca fiind un pas foarte important în dreptul internațional public, în relația cu actorii statali⁵⁰. Într-un context internațional cu puternice accente și caracteristici globaliste, principiul complementarității este de fapt, în viziunea multora, un liant între guvernarea globală și comportamentul statelor în materie de drept internațional, abordând una dintre problematicile foarte disputate, aceea a jurisdicției^{51,52,53}. Această problemă a fost și încă este un subiect perpetuu de discuții între state și organismele de drept internațional, pe de o parte din cauza pretențiilor de suveranitate ridicate de către state, iar pe de altă parte din cauza reglementărilor, uneori ambigue, din statutele, normele juridice ale dreptului internațional⁵⁴. CPI fiind printre instituțiile de drept internațional cu un caracter recent, a fost

un pionier în definirea și reglementarea Principiului Complementarității, și astfel a reușit să deschidă investigații în baza acestuia, iar apoi să aplice principiul în cazurile ce au rezultat din cercetările întreprinse. De altfel, cazul de studiu al acestui articol, este reprezentat de către investigația CPI din Mali (2012) din care au rezultat cazurile *Al Mahdi (2016)* și *Al Hassan*, început în 2018 și aflat în curs de judecare. În cele ce urmează, articolul de față va aborda problematica Principiului Complementarității, precum și jurisprudența existentă până la momentul începerii investigației din 2012, urmând ca mai apoi să trateze atât investigația și cele două cazuri rezultate prin prisma complementarității. Ultima parte a articolului va analiza impactul investigației din Mali precum și pe cea a cazului *Al Mahdi(2016)*, în aceeași paradigmă a principiului complementarității, prezentând într-un final concluziile asupra problematicii abordate.

Problematica Principiului Complementarității

În Articolul 17 al Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale este enunțat Principiul Complementarității, un mijloc esențial pentru împărțirea responsabilității de urmărire penală între CPI și actorul statal care are, în cadrul investigației conduse de către CPI, dreptul de jurisdicție. Problematica Principiului Complementarității poate fi deschisă începând cu admisibilitatea și determinarea complementarității. Admisibilitatea, așa cum este descrisă în cadrul Statutului de la Roma, a fost construită ca o primă modalitate de păstrare a echilibrului între CPI și sistemele juridice ale

⁵⁰ International Criminal Court. *Rome Statute of the International Criminal Court*. The Hague: International Criminal Court, 2011;

⁵¹ Wind, Marlene, ed. *International Courts and Domestic Politics*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2018;

⁵² Roach, Steven C., ed. *Governance, Order, and the International Criminal Court: Between Realpolitik and a Cosmopolitan Court*. Oxford, England: Oxford University Press, 2009;

⁵³ Stahn, Carsten, and Mohamed M. El Zeidy, . *The International Criminal Court and Complementarity: From Theory to Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011;

⁵⁴ Roach, Steven C., ed. *Governance, Order, and the International Criminal Court: Between Realpolitik and a Cosmopolitan Court*. Oxford, England: Oxford University Press, 2009;

actorilor statali.⁵⁵ Astfel, CPI nu va interveni decât numai după ce căile de atac interne ale reclamantului au fost epuizate în totalitatea acestora. De asemenea, jurisdicția internă a actorilor statali va avea primatul în cazurile ce ar putea constitui obiectul unei investigații/proceduri juridice a CPI, și doar dacă soluțiile înaintate de către sistemele juridice domestice vor fi contestate și demonstrate ca fiind „inadecvate sau ineficiente”, pot începe lucrările Curții⁵⁶. În acest fel, s-a abordat problema suveranității statale și a fost conservat dreptul statelor de a putea decide și judeca cazurile în baza legislațiilor interne. Cu toate acestea, există și anumite situații, formulate în Articolul 17, în care CPI poate să preia cazuri, chiar dacă actorul statal conduce propria investigație, sau chiar a instrumentat un caz în sistemul juridic intern⁵⁷.

O primă situație în care CPI poate prelua și deschide o investigație, urmată de un proces, chiar dacă actorul statal s-a angajat deja într-un proces de instrumentare juridică, și implicit într-o urmărire penală, este atunci când se constată inabilitatea actorului statal de a duce la bun sfârșit operațiunea, sau dacă acesta este „unwilling” să deschidă/finalizeze procesul juridic. Cel de al doilea paragraf al Articolului 17, prezintă circumstanțele în care actorul statal poate să fie declarat ca fiind „unwilling”⁵⁸. O primă circumstanță se consideră atunci când procedurile, demersurile juridice inițiate, precum

și deciziile la nivel național întreprinse și adoptate de către actorul statal au avut ca scop protejarea subiecților vizați de către răspunderea penală pentru fapte ce intrau în sub incidența Statutului de la Roma prin Articolul 5 al acestuia.⁵⁹ O cea de a doua circumstanță este atunci când se constată o întârziere nejustificată la nivelul demersurilor și procedurilor întreprinse, ce tergiversează și oferă o constanță intenției de a aduce persoanele responsabile în fața sistemului de justiție. Ultima circumstanță enunțată se referă la faptul că procedurile și demersurile actorului statal nu au un caracter independent și imparțial, și sunt înfăptuite într-o modalitate ce, din nou, nu vizează aducerea subiecților responsabili în cadrul sistemului judiciar național⁶⁰.

Acest criteriu, oferă de altfel și o imagine asupra poziției pe care CPI o are în relația cu actorii statali. Astfel, deși CPI recunoaște primatul jurisdicțional, folosește complementaritatea tocmai pentru a evita o stare expectativă, în care doar va lua act de acțiunile juridice ale actorului statal, plasându-se într-o postură interogativă, ce îi permite să urmărească gradul de control, precum și calitatea standardelor, pe care actorul statal le aplică și folosește în demersurile sale⁶¹.

Există opinii care clasifică cea de a doua circumstanță a din Articolul 17, paragraf 2, ca fiind un criteriu de sine stătător în ceea ce privește Principiul Complementarității.

⁵⁵ International Criminal Court. *Rome Statute of the International Criminal Court*. The Hague: International Criminal Court, 2011;

⁵⁶ El Zeidy, Mohamed M. *The Principle of Complementarity in International Criminal Law: Origin, Development and Practice*. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008

⁵⁷ Ibid (p.158-159; 161).

⁵⁸ International Criminal Court. *Rome Statute of the International Criminal Court*. The Hague: International Criminal Court, 2011;

⁵⁹ International Criminal Court. *Rome Statute of the International Criminal Court*. The Hague: International Criminal Court, 2011;

⁶⁰ Benzing, Markus. "The Complementarity Regime of the International Criminal Court: International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity." *Max Planck Yearbook of United Nations Law* 7 (2003): 602-605;

⁶¹ Idem, p. 605;

Discuția este una foarte complexă deoarece, formula negativă – “nejustificată” – permite actorului statal posibilitatea de a explica – și deci a justifica – o eventuală întârziere care poate apărea în cadrul demersurilor și procedurilor de natura juridică întreprinse⁶². Pe de o parte, acest lucru duce la securizarea – în fața actorilor statali – a gradului de obiectivitate al CPI. Pe de altă parte, munca procuraturii poate să fie îngreunată, deoarece va trebui să demonstreze dacă unele justificări ale actorilor statali, pentru eventuale întârzieri, sunt sau nu bazate pe fapte reale, sau dimpotrivă sunt fabricate în scopul tergiversării procesului. Mai mult, conform aceluiași Articol 17(2), procurorul trebuie să demonstreze că întârzierile – chiar și demonstrate ca fiind nejustificate – nu pot fi corelate cu intenția – astfel cauzând subminarea acesteia – pe care actorul statal ar trebui să o aibă, anume aceea de a putea aduce subiecții ce fac obiectul responsabilității penale în fața sistemului de justiție⁶³.

Într-un final, cel de al treilea criteriu este considerat cea de a doua jumătate a primei circumstanțe descrise în cadrul Articolului 17, anume „inabilitatea”. Astfel, actorul statal deși ar vrea să înceapă procesul și demersurile juridice se poate găsi în situația de a fi lipsi abilitatea executării și gestionării acestora. Cauzele pentru “inabilitatea” actorului statal sunt în primul rând obiective, iar în al doilea rând sunt variabile și diverse – situații precum dezastrele naturale, instabilitate politică, război civil ș.a.m.d. - ce

duc la apariția „inabilității”.⁶⁴ CPI a mers chiar mai departe și a specificat în Articolul 17(3) situațiile generale în care se poate constata „inabilitatea” actorului statal și implicit admisibilitatea cazului în baza principiului complementarității.⁶⁵ Prima situație descrisă de către CPI se referă la eșecul actorului statal de a securiza custodia acuzatului din investigație/proces; a doua situație apare atunci când actorul statal nu reușește să colecteze evidențele, mărturiile necesare și aferente procesului juridic; cea de a treia și ultimă situație este caracterizată prin orice altă incapacitate a statului - în baza unor motive obiective – de a declanșa și gestiona procedurile și demersurile juridice necesare.⁶⁶

Prin urmare, problematica Principiului Complementarității este suficient de complexă și importantă pentru CPI, lucru dovedit și prin criteriile, condiționalitățile și circumstanțele foarte bine conturate și specificate – în cadrul Statutului de la Roma – în care principiul poate să fie activat. De altfel, este un lucru de la sine înțeles faptul că orice neclaritate sau discordanță declanșată sau cauzată de către Principiul Complementarității poate redeschide discuțiile despre suveranitatea, autonomia și independența juridică a actorilor statali. Astfel, după cum s-a relatat în cadrul acestei secțiuni, CPI a dorit să securizeze cât mai bine și eficient cu putință Principiul Complementarității.

⁶² International Criminal Court. *Rome Statute of the International Criminal Court*. The Hague: International Criminal Court, 2011;

⁶³ El Zeidy, Mohamed M. *The Principle of Complementarity in International Criminal Law: Origin, Development and Practice*. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p.181;

⁶⁴ Idem, p.222-223;

⁶⁵ International Criminal Court. *Rome Statute of the International Criminal Court*. The Hague: International Criminal Court, 2011;

⁶⁶ El Zeidy, Mohamed M. *The Principle of Complementarity in International Criminal Law: Origin, Development and Practice*. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p.222-223;

CPI și Aplicabilitatea Principiului Complementarității

Problematica Principiului Complementarității, descrisă anterior, asigură cadrul teoretic în care se poartă discuția despre aplicabilitate acestuia. Astfel, CPI, deși este relativ recent înființată, a avut numeroase ocazii în care a trebuit să utilizeze Principiul Complementarității, generând inclusiv discuții și dezbateri cu privire la unele aspecte ale acestuia. În cele ce urmează vor fi prezentate trei dintre investigațiile, ce au generat implicit procese, în care CPI a uzat de Principiul Complementarității, anume: cazul Darfur-Sudan din 2005, cazul Coasta de Fildeș din 2011, și cazul Bangladesh/Myanmar din 2019.

În cazul Darfur-Sudan, CPI se confrunta cu o situație în care actorul statal nu semnase, și implicit nu ratificase, Statutul de la Roma, astfel Curtea neavând o jurisdicție în această bază. Cu toate acestea, Organizația Națiunilor Unite, prin Consiliul de Securitate ce a adoptat Rezoluția 1593/2005 – în data de 31 Martie – a trimis cazul Darfur-Sudan către CPI, astfel aceasta putând să își exercite jurisdicția în baza Articolului 5, din cadrul Statutului de la Roma, care prevedea faptul că CPI avea jurisdicție peste crimele de genocid; crimele împotriva umanității; crimele de război precum și pe actele de agresiune^{67,68} Pe lângă aceasta, CPI îndeplinea și prevederile Articolului 17, cu privire la Principiul Complementarității – care de altfel a fost invocat de către statul Sudan pentru justificarea primatului jurisdicțional. Astfel,

chiar și printr-o trecere într-un mod sumativ a criteriilor prevăzute în Articolul 17 putea demonstra eligibilitatea CPI în folosirea principiului. Primul criteriu, cel al dorinței statului de a investiga faptele care se imputau de către CPI era în favoarea acesteia din urmă. Statul sudanez negase, ca răspuns la presiunile internaționale care cereau investigarea faptelor petrecute în Darfur și aducerea celor responsabili în fața sistemului de justiție, că în Darfur se petrecuseră acte ce trebuiau investigate și care țineau de zona CPI. Cu toate acestea, în 2004, cu un an înainte de declanșarea investigației, Sudan a înființat o Comisie Națională de Anchetă pentru investigarea faptelor petrecute în zona Darfur.⁶⁹ Comisia a ajuns la concluzia că toate evenimentele întâmplare nu erau nimic altceva decât rezultate ale conflictelor dintre triburi și a activităților rebelilor, respingând idea că aceste fapte erau grave și intrau sub incidența Statutului de la Roma.

Însă, cu doar o lună înainte, în ianuarie 2005, de declanșarea investigației de către ICC, Comisia și-a modificat decizia după apariția raportului Comisiei Internaționale de Anchetă asupra Darfur – comisie a ONU - , care specifica într-un mod foarte clar faptul că actele din Darfur erau crime ce intrau sub incidența Statutului de la Roma. Tot Comisia ONU mai menționa în raport lipsa de imparțialitate din partea Comisiei Naționale care era puternic influențată de către guvernul sudanez. Chiar dacă Sudan declarase că va iniția procedurile și demersurile juridice necesare, aceste promisiuni nu au fost respectate, iar puținele cazuri finalizare erau

⁶⁷ Security Council, United Nations Security. *Resolution 1593 (2005)*. Resolution, United Nations, 2005.

⁶⁸ Galand, Alexandre Skander, ed. "UN Security Council Referrals to the International Criminal Court." *Leiden Studies on the Frontiers of International Law* 5 (2018);

⁶⁹ Derbal, Ayad. "The ICC's Involvement in the Situation in Darfur: Not a Threat to Peace." *University of Notre Dame, Center for Civil and Human Rights, Working Paper No. 1 Winter 2008*, 2008: 1-25;

nulificate prin amnistii prezidențiale pentru inculpați. În acest mod se îndeplinea și cel de al treilea criteriu – cel al inabilității - din Articolul 17 al Statutului de la Roma.⁷⁰ De asemenea, fie și numai prin raportul Comisiei Naționale și al proceselor nulificate se putea demonstra și criteriul doi - cel al întârzierii nejustificate - al Principiului Complementarității. Chiar și trecând cu vederea aceste două elemente, Sudan avea inclusiv alte probleme – precum un Cod Penal bazat pe principiile Islamului, ce nu prevedea crimele menționate în Articolul 5 din Statutul CPI sau imunitatea judiciară de care se bucurau mulți dintre cei acuzați – ce ar fi dus la întârzieri problematice și care astfel satisfăceau criteriul doi din Articolul 17 al Statutului de la Roma.⁷¹

Cel de al doilea caz ilustrat este investigația din Coasta de Fildeș declanșată în anul 2011. Coasta de Fildeș nu ratificase Statutul de la Roma, dar acceptase jurisdicția CPI în 2003 – în baza Articolului 12, paragraful 3 din Statut - și o reconfirmase în proximitatea începerii investigației, urmând să formalizeze această recunoaștere prin ratificarea Statutului în 2013, fiind astfel legitimize și Principiul Complementarității.⁷² Acceptarea jurisdicției, fără ca Statutul de la Roma să fi fost ratificat, constituia o premieră pentru CPI. Investigația acesteia în Coasta de Fildeș viza crimele împotriva umanității petrecute după alegerile prezidențiale din 2010, dintre președintele în exercițiu, la acel moment, Laurent Gbagbo și liderul opoziției, Alassane Ouattara. În baza

investigației CPI a deschis două cazuri: primul o viza pe soția a deja fostului președinte Gbagbo, Simone Gbagbo, iar cel de al doilea îl viza direct pe Laurent Gbagbo și pe Charles Blé Goudé, fost ministru pentru Sport și Tineret în mandatul lui Gbagbo.^{73,74}

Fostul președinte Gbagbo precum și Goudé au fost transferați în jurisdicția CPI, în timp ce Simone Gbagbo, pentru care CPI emisese de asemenea un mandat de arestare, a rămas în Coasta de Fildeș. Statul ivorian a reușit, să argumenteze, cu succes, faptul că Simone Gbagbo nu putea să facă obiectul unui caz al CPI, pe principiul de admisibilitate, deoarece era deja subiectul unei urmăririi penale și al unui proces intentat de către Abidjan. De altfel, Simone Gbagbo va fi condamnată, în 2015, de către sistemul de justiție al Coastei de Fildeș la 20 de ani de închisoare pentru crime împotriva siguranței statului.⁷⁵ Cu toate acestea Principiul Complementarității putea să fie aplicat deoarece Simone Gbagbo a fost condamnată pentru crimele împotriva statului și nu pentru cele împotriva umanității, care constituiau obiectul investigației CPI. Astfel, încă din 2012 CPI o pusese pe Simone Gbagbo sub acuzare și ceruse să fie transferată la Haga – lucru contestat de către statul ivorian ce susținea că aceasta era deja pusă sub acuzare în sistemul juridic național. Coasta de Fildeș au contestat cerea CPI pe bază de admisibilitate – implicit pe complementaritate - dar au pierdut atât procesul pe fond, în 2014, cât

⁷⁰ Ibid, p. 20;

⁷¹ Ibid, p. 20;

⁷² Court, International Criminal. *Situation in The Republic Of Côte D'Ivoire*. Request For Authorisation Of An Investigation Pursuant To Article 15, Public Document, The Hague: Office of the Prosecutor, 2011

⁷³ Carte, Linda, and Jennifer Schense, . *Two Steps Forward, One Step Back: The Deterrent Effect of International Criminal Tribunals*. Brussels: Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2007;

⁷⁴ Ba, Oumar. *States of Justice: The Politics of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020;

⁷⁵ Seils, Paul. *Handbook on Complementarity. An Introduction to the Role of National Courts and the ICC in Prosecuting International Crimes*. New York: International Center for Transnational Justice, 2016;

și apelul, în 2015.⁷⁶ Cu toate acestea CPI nu a mers mai departe și a încetat efectul mandatului de arestare pentru Simone Gbagbo în 2021, între timp aceasta fusese achitată de către statul ivorian pentru crimele împotriva umanității și a primit o amnistie generală de la noul președinte Ouattara^{77,78}. În ceea ce privește cazul Gbagbo – Goudé, acesta a început în 2016, după ce cazurile separate împotriva celor doi au fost unificate. Cu toate acestea CPI îi va achita pe amândoi în 2019 pentru lipsa de dovezi din partea acuzării care va pierde inclusiv apelul din 2021. Astfel, au fost ridicate unele semne de întrebare în ceea ce privește Principiul Complementarității și dacă nu cumva principiul nu este suficient de puternic pentru a putea permite CPI exercitarea pe deplin a rolului său reparator.^{79,80}

Într-un final, cel de al treilea caz relevant pentru Principiul Complementarității este investigația din Bangladesh/Myanmar începută de către CPI în 2019. Investigația vizează acuzațiile de crime împotriva umanității comise de către statul Myanmar împotriva populației Rohingya, printre care deportarea membrilor acesteia în Bangladesh. Myanmar nu este membru al Statutului de la Roma, deci CPI nu avea jurisdicție – și nici nu a invocat principiul complementarității. În schimb, a deschis procedurile de investigație

împotriva Bangladesh care ratificase în 2010 Statutul de la Roma.⁸¹ La cererea procuraturii pentru definirea jurisdicției, CPI a răspuns că investigația se va limita doar la Bangladesh – pe principiul obiectivității jurisdicționale – urmând a investiga acuzațiile de deportare a populației Rohingya care începuse în Myanmar, dar se definitivase în Bangladesh.⁸² Cu toate acestea în 2019, Burmese Rohingya Organisation UK (BROUK) a înaintat o plângere în cadrul unei curți de justiție din Argentina, împotriva statului Myanmar pentru crime împotriva umanității – în baza universalității jurisdicționale – și deși inițial curtea argentiniană a respins cazul motivând existența investigației CPI, BROUK a câștigat apelul, în 2021, tocmai pentru că investigația ICC nu viza Myanmar. Astfel, sistemul judiciar din Argentina a deschis în 2021 o investigație privind Myanmar^{83,84}. De asemenea, tot în 2019, Gambia a deschis un caz la Curtea Internațională de Justiție(CIJ) împotriva Myanmar pentru încălcarea Convenției pentru Prevenirea și Reprimarea Infracțiunii de Genocid – cazul se află în faza de judecare a obiecțiilor preliminare⁸⁵. Este astfel, o situație în care CPI, prin prisma Principiului Complementarității va interacționa cu cel al jurisdicției universale, și cum va influența

⁷⁶ Idem, p. 47-48;

⁷⁷ De Vos, 2020;

⁷⁸ International Criminal Court. *Situation in Côte d'Ivoire: The Prosecutor v. Simone Gbagbo*. Case Information Sheet, The Hague: International Criminal Court, 2021;

⁷⁹ International Criminal Court. *Situation in Côte d'Ivoire: The Prosecutor v. Laurent Gbagbo and Charles Blé Goudé*. Case Information Sheet, The Hague: ICC, 2021;

⁸⁰ De Vos, Christian M. "Complementarity, Catalysts, Compliance: The International Criminal Court in Uganda, Kenya, and the Democratic Republic of Congo." *Cambridge Studies in International and Comparative Law* (Cambridge University Press), 2020;

⁸¹ International Criminal Court. *Situation In The People's Republic Of Bangladesh/Republic*. Pre-Trial Chamber III, The Hague: ICC, 2019;

⁸² Ibid.

⁸³ Ankersen, Christopher, and Waheguru Pal Singh Sidhu, . *The Future of Global Affairs: Managing Discontinuity, Disruption and Destruction*. Cham: Palgrave Macmillan, 2021;

⁸⁴ UK Burmese Rohingya Organisation. "President's testimony opens Rohingya genocide case in Argentina." 2021.

⁸⁵ Ankersen, Christopher, and Waheguru Pal Singh Sidhu, . *The Future of Global Affairs: Managing Discontinuity, Disruption and Destruction*. Cham: Palgrave Macmillan, 2021;

această interacțiune cele trei cazuri aflate pe rol – cel al CPI, cel de la CIJ și cel din Argentina.

Astfel, cele trei cazuri prezentate reprezintă situații în care Principiul Complementarității a constituit o parte activă, în circumstanțe diferite și diverse. De la aplicarea clară din cazul Darfur-Sudan, la limitele evidente din cazul Coastei de Fildeș, la necesitatea proprie de internaționalitate și complementaritate din cazul Bangladesh/Myanmar, toate situațiile descrise au arătat particularități, inclusiv unele problematice, ale Principiului Complementarității.

Cazul Mali 2012

Cazul de studiu ales de către articolul de față este investigația CPI din Mali, referită către CPI din partea guvernului Malian în 2012, și începută în anul 2013. A fost ales acest caz pentru studiere deoarece reprezintă poate unul dintre cele mai clare exemple de aplicare a Principiului Complementarității, și a efectelor pe care acesta le poate produce în interacțiunea dintre CPI și actorii statali.

CPI va deschide, în 2012, investigația în statul Mali, la cererea guvernului din Bamako, astfel fiind îndeplinit criteriul de inabilitate, din cadrul Articolului 17(3), deoarece nu putea judeca acuzații în sistemul juridic Malian⁸⁶ Statul era profund afectat de un război civil – izbucnit în 2012 – cauzat de către rebeliunea Tuaregilor din nordul Mali. Acestora li se alăturaseră diverse mișcări și organizații islamiste ce doreau să obțină controlul asupra statului și impunerea legilor islamice. Deși se vor semna mai multe tratate și acorduri de încetare a focului – Mali reușind să își asigure un grad de stabilitate, cu ajutor și cooperare internațională, inclusiv la nivel

⁸⁶ Court, International Criminal. *Situation in Mali*. Article 53(1) Report. The Hague: The Office of the Prosecutor, 2013;

militar din partea Franței și Germaniei, dar și a altor state africane și europene, după ce rebelii controlau nordul statului și îi proclamaseră independența – semnate între 2013 și 2015, luptele la nivel local continuă până în prezent^{87,88}. Prin urmare, CPI va începe investigarea crimelor de război din Mali, și va deschide două procese, anume cazul *AlMahdi (2016)* și cazul *AlHassan (2018)* aflat încă în pe rolul CPI.^{89,90}

Ahmad al-Faқи al Mahdi era un membru al Ansar Dire, una dintre milițiile tuaregilor, ce avea ca ideologie branșa Salafistă a Sunni și legături cu al-Qaeda în Magrebul Islamic, participând activ la conflictul din nordul Mali. Al Mahdi va colabora cu ambele organizații și va susține deciziile Curții Islamice din Timbuktu, apărută după ce rebelii controlau partea de nord a Mali, conducând o facțiune intitulată Hisbah. Din această postură, al Mahdi va ataca și distruge mai multe sit-uri culturale și monumente istorice din Timbuktu^{91,92} Astfel,

⁸⁷ Stewart, Dona J. *What is Next for Mali?: The Roots of Conflict and Challenges to Stability*. Pennsylvania: Strategic Studies Institute, US Army War College, 2013;

⁸⁸ Boutellis, Arthur, and Marie-Joëlle Zahar. *A Process in Search of Peace: Lessons from the Inter-Malian Agreement*. New York: International Peace Institute, 2017;

⁸⁹ Court, International Criminal. *Situation in the Republic of Mali: The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi*. Case Information Sheet, The Hague: ICC, 2022;

⁹⁰ International Criminal Court. *Situation in Mali: The Prosecutor v. Al Hassan Ag Abdoul Aziz Ag Mohamed Ag Mahmoud*. Case Information Sheet, The Hague: ICC, 2018;

⁹¹ Court, International Criminal. *Situation in the Republic of Mali: The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi*. Case Information Sheet, The Hague: ICC, 2022;

⁹² Wehrey, Frederic, and Anouar Boukhars. *Salafism in the Maghreb: Politics, Piety, and Militancy*. Oxford: Oxford Scholarship Online, 2019;

în urma acestor fapte și în baza investigației cerute de către statul Malian, CPI va emite un mandat de arestare pentru al-Mahdi ca va fi predat către autoritățile din Niger, unde acesta se afla, Curții de la Haga, în septembrie 2015. Cazul al Mahdi va fi unul extrem de important pentru CPI constituind o dublă premieră: era primul caz în care subiectul se confrunta cu acuzații de comitere a crime de război ce vizau monumentele istorice și culturale; fiind de asemenea și primul caz în care acuzatul își recunoștea faptele și pleda ca vinovat. În septembrie 2016, al Mahdi va fi condamnat la nouă ani de închisoare – urmând ca din sentință să îi fie scăzut timpul deja petrecut în custodia CPI, iar în noiembrie 2021 sentința îi va fi redusă la doi ani, urmând să fie executată în septembrie 2022.⁹³

Al-Hassan Ag Abdoul Aziz Mohamed Ag Mahmoud se va alătura Ansar Dine în 2012, și va activa în cadrul Poliției Islamice din Timbuktu – în perioada ocupației nordului Mali de către rebeli. CPI va emite un mandat de arestare pentru Al-Hassan în 2018, și la foarte scurt timp acesta va fi predat către Haga de statul Mali⁹⁴. Acuzațiile ce i s-au adus lui Al-Hassan au fost de crime împotriva umanității și crime de război. De altfel, ceea ce s-a considerat ca fiind extrem de important în acest caz au fost că cele două crime înglobau și acuzațiile de sclavie sexuală, fiind un prim pas în ceea ce privește condamnarea

crimelor de/bazate pe gen. Procesul este încă în desfășurare și evoluția acestuia va fi interesantă de urmărit^{95,96}.

Cazul Mali, implicit investigația CPI și cele două procese ulterioare, reprezintă un punct important în evoluția CPI. Deși nu a fost, cel puțin până în prezent, un caz controversat sau extrem de mult mediatizat, cazul Mali este relevant din punct de vedere al dreptului internațional. În primul rând, reprezintă un caz în care Principiul Complementarității a fost aplicat în cel mai vizibil mod cu putință. Faptul că statul Malian a fost cel care a invocat principiul, prin recunoașterea îndeplinirii criteriului de inabilitate și a condițiilor aferente, este un exemplu de bune practice ce trebuie urmat și de celelalte state și arată cum ar fi trebui să procedeze, luând ca exemplu cazurile mai sus amintite: Sudan, care a contestat jurisdicția CPI, sau Coasta de Fildeș, care deși acceptate jurisdicția în ceea ce privea investigația, a contestat-o în cazul proceselor individuale. În al doilea rând, cazul Mali este prima situație în care (procesul *Al Mahdi*) acuzatul a pledat vinovat și a recunoscut faptele care i se imputau. În al treilea rând, tot în cazul *Al Mahdi* a fost prima dată în care s-a primit o condamnare pentru crime de război ce vizau zona culturală – ceea ce este foarte posibil să ducă la progrese în privința modului de tratate și observare a actelor împotriva culturii. Într-un final, în cazul *Al-Hassan*, faptul că au fost incluse crimele de/bazate pe gen este, din nou, un al pas important pe care CPI îl face, și care cu siguranță va servi ca precedent pentru

⁹³ Bachmann, Sascha Dominik Dov, and Eda Luke Nwibo. "Pull and Push'- Implementing the Complementarity Principle of the Rome Statute of the ICC within the AU: Opportunities and Challenges." *Brooklyn Journal of International Law* 43, no. 2 (2018): 528-529;

⁹⁴ International Criminal Court. *Situation in Mali: The Prosecutor v. Al Hassan Ag Abdoul Aziz Ag Mohamed Ag Mahmoud*. Case Information Sheet, The Hague: ICC, 2018;

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Capaldo, Giuliana Ziccardi, ed. *The Global Community Yearbook of International Law and Jurisprudence 2019*. Oxford: Oxford University Press, 2020: p. 442-446;

multe alte cazuri viitoare. Astfel, articolul de față consideră cazul Mali ca ocupând un loc de seamă în jurisprudența dreptului internațional și în parcursul dezvoltator al CPI.

CPI și Provocările Principiului Complementarității

După cum a fost arătat și în cazurile descrise anterior, Principiul Complementarității are limitări evidente, precum și obstacole pe care încearcă a le surmona. Există propuneri și discuții privind îmbunătățirea acestuia, precum și criticile aferente. Pe de altă parte, sunt și voci care afirmă că limitările nu sunt nimic altceva decât niște măsuri de siguranță pentru a putea delimita zona de suveranitate statală de cea a dreptului internațional. Au fost – și încă sunt – critici inclusiv pe forma actuală a principiului, ce susțin că acesta ar trebui să aibă un caracter încă mai mult limitativ. Articolul de față nu va susține o viziune anume, ci mai degrabă va încerca să ilustreze unele dintre provocările cu care Principiul Complementarității se confruntă.

În primul rând, o discuție recurentă atunci când se invocă Principiul Complementarității este dilema suveranistă. La începutul creației sale, Principiul Complementarității era văzut ca fiind rezolvarea perfectă pentru problema suveranistă, des adusă în discuție de către actorii statali. Acest lucru părea a fi posibil deoarece, principiul dădea posibilitatea statelor care voiau să coopereze cu CPI – prin adoptarea Statului de la Roma – să invoce complementaritatea atunci când întâmpinau dificultăți în anumite spețe, sau în alte situații specifice – descrise în zona de problematică a principiului complementarității⁹⁷ (Benzing

630-632) Pe de altă parte, statele care nu voiau să facă acest lucru trebuiau doar să aiba sisteme juridice funcționale și să poată judeca corespunzător faptele petrecute pe teritoriile proprii. Exista însă problema faptelor asupra cărora CPI avea jurisdicție în baza Articolului 5 al Statutului de la Roma. De multe ori – în special atunci când CPI primea cazuri referite de către ONU, prin diversele sale mecanisme – statele invocau amestecul CPI în aceste probleme, și erau nemulțumite de faptul că exista o instituție ce avea jurisdicție – în mod automat și permanent – asupra unui set specific de fapte ce încălcau principiile și reglementările din dreptul internațional⁹⁸. De altfel, nu toate statele au adoptat Statutul de la Roma – cazul Statelor Unite fiind poate cel mai relevant – iar CPI era privită – la un moment dat – ca o instituție ce se concentra foarte mult pe Africa și care nu părea să acționeze în restul zonelor – lucru infirmat, deoarece CPI a avut și are investigații în multe alte zone din exteriorul Africii.

O a doua provocare pe care CPI va trebui să o analizeze – aceasta având o natură destul de recentă – este cea a universalității. După cum s-a văzut în cazul investigației din Bangladesh/Myanmar, pot apărea situații în care un stat să invoce principiul jurisdicției universale pentru a instrumenta anumite procese. Astfel, s-a discutat mult despre rolul pe care statele terțe îl pot avea în cadrul acestor procese și dacă nu cumva tocmai acest principiu al jurisdicției universale – exercitat de către un stat terț - intră în conflict cu Principiul Complementarității – ce parvine

⁹⁷ Benzing, Markus. "The Complementarity Regime of the International Criminal Court: International Criminal

Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity." *Max Planck Yearbook of United Nations Law* 7 (2003): 630-632

⁹⁸ Ibid.

statului direct implicat în investigație.⁹⁹ Pe de o parte, s-a susținut că primatul va aparține complementarității deoarece statul primar este cel dintâi care are obligația și dreptul de a investiga faptele comise pe teritoriul acestuia. Pe de altă parte, atunci când principiul complementarității ajunge în situația de a putea fi declanșat de către CPI – ergo statul primar este într-unul din cele trei criterii ale Principiului Complementarității – atunci statul terțiar poate – în baza principiului jurisdicției universale să deschidă și să instrumenteze o investigație proprie, urmând ca cel mai probabil - pe considerente practice – să se coopereze cu CPI în cazul respective.¹⁰⁰

O ultimă provocare pe care CPI o are de înfruntat – desigur, lista aceasta nu este una exhaustivă – este cea a interconectivității. Este de la sine înțeles – fapt enunțat și în Statutul de la Roma, implicit în Principiul Complementarității – că CPI și actorii statali sunt într-o relație de interconectivitate și deci trebuie să coopereze pentru a se putea asigura întreg cadrul necesar bunei desfășurări a investigației și a proceselor ulterioare. Însă, de multe ori, această relație de interconectivitate a fost translatată ca fiind una de dependență din punct de vedere cooperativ – a CPI cu actorii statali – în care CPI este cea care este află în dezavantaj – depinzând în mare măsură de disponibilitate actorului statal de a permite desfășurare activităților Curții.¹⁰¹ De altfel, de

aici derivă – după cum a fost arătat în cazul Coastei de Fildeș – problematica amnistiei, grațierilor sau a procedurilor de reconciliere – aplicate de multe state în cadrul proceselor de tranziție/schimbare de regim. Această problemă pare să fie una la care CPI nu are o rezolvare proprie, fiind foarte mult dependentă de deciziile pe care actorul statal le poate lua – în mod independent – cu privire la subiecții unor proceduri și demersuri juridice ce sunt vizați de către CPI.¹⁰²

Prin urmare, provocările, în ceea ce privește Principiul Complementarității pe care CPI le are de surmontat sunt variate și numeroase. Fiind o structură recentă, cu mecanisme ce încă evoluează și al căror proces de formare este nu pe deplin definitivat, CPI are avantajul timpului pentru a putea efectua anumite reglaje necesare. Pe de altă parte, provocările trebuie analizate și soluționate pentru a se evita o acutizare, cronicizare a acestora și astfel să poată apărea probleme cu caracter sistemic a căror rezolvare este extrem de complicată și îndelungată. Cu siguranță, soluționarea provocărilor actuale nu va garanta un sistem perfect și un CPI infailibil, însă va asigura menținerea unui trend de perfectibilitate la nivel de structură și mecanisme care va îmbunătăți funcționalitatea CPI.

Concluzii

Scopul articolului de față a fost să prezinte, folosind o paradigmă teoretică, secundată de către dimensiunea aplicativă, relația, la nivel funcțional, dintre Curtea Penală Internațională și Principiul Complementarității, descris în Articolul 17 al Statutului de la Roma. Deschiderea s-a efectuat prin prezentarea

⁹⁹ Krings, Britta Lisa. "The Principles of 'Complementarity' and Universal Jurisdiction in International Criminal Law: Antagonists or Perfect Match?" *Goettingen Journal of International Law* 4, 2012: 760-762

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Benzinger, Markus. "The Complementarity Regime of the International Criminal Court: International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity." *Max Planck Yearbook of United Nations Law* 7 (2003): 630-632;

¹⁰² Ibid.

paradigmei teoretice – anume problematizarea Principiului Complementarității – urmată de dimensiunea aplicativă – anume unele dintre cazurile CPI care erau relevante pentru Principiul Complementarității și de asemenea, cazul de studiu propus de către articol, anume investigația CPI din Mali, 2012. Într-un final, articolul s-a reîntors la paradigma teoretică pentru prezentarea provocărilor – derivate din dimensiunea aplicativă – cu care CPI se confruntă în ceea ce privește Principiul Complementarității. La nivel concluziv, articolul a identificat câteva elemente ce trebuiesc menționate. Astfel, problematizarea Principiului Complementarității arată, la nivel teoretic, o bază ce pare solidă din punct de vedere al fundamentării. Cu toate acestea, după cum s-a arătat în secțiunea privind aplicabilitate Principiului Complementarității, în anumite cazuri, baza teoretică se dovedește a fi uneori lacunară, alteleori insuficient pregătită pentru tratarea unor situații complexe au neprevăzute. Cu toate acestea, după cum s-a demonstrat în cazul de studiu al articolului, atunci când structura cazuistică este una foarte directă și cu un grad de claritate ridicat, mecanismele complementarității funcționează și chiar se pot face progrese importante în acest sens. Acest lucru însă nu poate surmonta provocările existente cu care Principiul Complementarității se confruntă – lucru arătat în secțiunea anterioară – și vor fi necesare luarea de măsuri pentru soluționarea acestora. Într-un final, se poate conchide că Principiul Complementarității se află încă într-un proces evolutiv din punct de vedere al mecanicii sale, dar va necesita unele îmbunătățiri pentru a putea menține acest traseu și pentru a își putea crește nivelul de funcționalitate.

Bibliografie

- Ankersen, Christopher, and Waheguru Pal Singh Sidhu, . *The Future of Global Affairs: Managing Discontinuity, Disruption and Destruction*. Cham: Palgrave Macmillan, 2021.
- Ba, Oumar. *States of Justice: The Politics of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- Bachmann, Sascha Dominik Dov, and Eda Luke Nwibo. "Pull and Push'- Implementing the Complementarity Principle of the Rome Statute of the ICC within the AU: Opportunities and Challenges." *Brooklyn Journal of International Law* 43, no. 2 (2018).
- Benzing, Markus. "The Complementaity Regime of the International Criminal Court: International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity." *Max Planck Yearbook of United Nations Law* 7 (2003).
- Boutellis, Arthur, and Marie-Joëlle Zahar. *A Process in Search of Peace: Lessons from the Inter-Malian Agreement*. New York: International Peace Institute, 2017.
- Capaldo, Giuliana Ziccardi, ed. *The Global Community Yearbook of International Law and Jurisprudence 2019*. Oxofrd: Oxford University Press, 2020.
- Carte, Linda, and Jennifer Schense, . *Two Steps Forward, One Step Back: The Deterrent Effect of International Criminal Tribunals*. Brussels: Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2007.
- Council, United Nations Security. *Resolution 1593 (2005)*. Resolution, United Nations, 2005.
- Court, International Criminal. *Rome Statute of the International Criminal Court*. The Hague: International Criminal Court, 2011.
- Court, International Criminal. *Situation in Côte d'Ivoire: The Prosecutor v. Laurent Gbagbo and Charles Blé Goudé*. Case Information Sheet, The Hague: ICC, 2021.
- Court, International Criminal. *Situation in Côte d'Ivoire: The Prosecutor v. Simone Gbagbo*. Case Information Sheet, The Hague: International Criminal Court, 2021.
- Court, International Criminal. *Situation in Mali. Article 53(1) Report*. The Hague: The Office of the Prosecutor, 2013.
- Court, International Criminal. *Situation in Mali: The Prosecutor v. Al Hassan Ag Abdoul Aziz Ag*

- Mohamed Ag Mahmoud'. Case Information Sheet, The Hague: ICC, 2018.
- Court, International Criminal. *Situation In The People's Republic Of Bangladesh/Republic*. Pre-Trial Chamber III, The Hague: ICC, 2019.
- Court, International Criminal. *Situation in The Republic Of Côte D'Ivoire*. Request For Authorisation Of An Investigation Pursuant To Article 15, Public Document, The Hague: Office of the Prosecutor, 2011.
- Court, International Criminal. *Situation in the Republic of Mali: The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi*. Case Information Sheet, The Hague: ICC, 2022.
- De Vos, Christian M. "Complementarity, Catalysts, Compliance: The International Criminal Court in Uganda, Kenya, and the Democratic Republic of Congo." *Cambridge Studies in International and Comparative Law* (Cambridge University Press), 2020.
- Derbal, Ayad. "The ICC's Involvement in the Situation in Darfur: Not a Threat to Peace." *University of Notre Dame, Center for Civil and Human Rights, Working Paper No. 1 Winter 2008*, 2008.
- El Zeidy, Mohamed M. *The Principle of Complementarity in International Criminal Law: Origin, Development and Practice*. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008.
- Galand, Alexandre Skander, ed. "UN Security Council Referrals to the International Criminal Court." *Leiden Studies on the Frontiers of International Law* 5 (2018).
- Krings, Britta Lisa. "The Principles of 'Complementarity' and Universal Jurisdiction in International Criminal Law: Antagonists or Perfect Match?" *Goettingen Journal of International Law* 4, 2012.
- Organisation, UK Burmese Rohingya. "President's testimony opens Rohingya genocide case in Argentina." 2021.
- Roach, Steven C., ed. *Governance, Order, and the International Criminal Court: Between Realpolitik and a Cosmopolitan Court*. Oxford, England: Oxford University Press, 2009.
- Seis, Paul. *Handbook on Complementarity. An Introduction to the Role of National Courts and the ICC in Prosecuting International Crimes*. New York: International Center for Transnational Justice, 2016.
- Stahn, Carsten, and Mohamed M. El Zeidy, . *The International Criminal Court and Complementarity: From Theory to Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Stewart, Dona J. *What is Next for Mali?: The Roots of Conflict and Challenges to Stability*. Pennsylvania: Strategic Studies Institute, US Army War College, 2013.
- Wehrey, Frederic, and Anouar Boukhars. *Salafism in the Maghreb: Politics, Piety, and Militancy*. Oxford: Oxford Scholarship Online, 2019.
- Wind, Marlene, ed. *International Courts and Domestic Politics*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2018.

Răspunderea în Viziunea *Lex Rhodia*

Liability in Lex Rhodia view

Sebastian BĂLĂNICĂ¹⁰³

Abstract: Articolul de față își propune prezentarea conceptului de „răspundere” în viziunea *Lex Rhodia* – una din primele colecții de reglementă și legi privitoare la dreptul maritim, încorporată în dreptul roman. În acest sens articolul propune o dublă abordare a subiectului prin intermediul unei perspective istoriografice, respectiv structurale. Prima secțiune din cadrul articolului va trata perspectiva istoriografică asupra *Lex Rhodia* – urmărind ipotezele privind originea acesteia. Cea de a doua secțiune abordează viziunea *Lex Rhodia* în ceea ce privește conceptul de „răspundere”. Ce de a treia secțiune va discuta influențele directe asupra *Lex Rhodia* – completări, produse în timp, la versiunea inițială, de către juriștii romani – precum și manifestările indirecte ale acesteia – extinderea în alte zone ale dreptului, precum și utilizarea ca bază pentru alte lucrări juridice privitoare la dreptul maritim. Penultima secțiune prezintă critica asupra celor două perspective – istoriografică și structuralistă, iar în secțiunea concludivă va fi descrisă imaginea de ansamblu asupra întregii problematice.

Cuvinte cheie: perspectivă istoriografică; perspectivă structuralistă; drept maritim; drept internațional; drept roman.

Abstract; This article aims to present the concept of "responsibility" in the view of *Lex Rhodia* - one of the first collections of regulations and laws regarding maritime law, incorporated in Roman law. In this sense, the article proposes a double approach to the subject through a historiographical and structural perspective. The first section of the article will deal with the historiographical perspective on the *Lex Rhodia* – tracing the hypotheses regarding its origin. The second section addresses the *Lex Rhodia* view of the concept of "liability". The third section will discuss the direct influences on the *Lex Rhodia* – additions made over time to the original version by Roman jurists – as well as its indirect manifestations – its expansion into other areas of law, as well as its use as a basis for other works legal regarding maritime law. The penultimate section presents the criticism of the two perspectives – historiographical and structuralist, and in the concluding section the overall picture of the entire issue will be described.

Key words: historiographical perspective; structuralist perspective; maritime law; international law; Roman law.

¹⁰³ În prezent, doctorand în Științe Politice, interesat de studiul geopoliticii și diferitele sale subdomenii. Fascinat de natura complexă și dinamică a politicii globale și de modul în care diferiți actori de pe scena mondială interacționează între ei. Interesele de cercetare includ subiecte precum dreptul internațional, afacerile externe europene și rolul instituțiilor politice în modelarea dinamicii puterii globale. Fideli convingerii că o abordare multidisciplinară este necesară pentru a obține o înțelegere mai cuprinzătoare a diferiților factori care modelează dinamica puterii globale.

Lex Rhodia: Perspectivă Istorică

În lucrarea *Digestele* – cunoscută și ca *Pandectele* – apărută în anul 533 d.Hr. la inițiativa împăratului bizantin Iustinian I, fiind o lucrare ce conținea diverse scrieri juridice din dreptul roman, apar și unele din scrierile lui Julius Paulus Prudentissimus ce discută despre Lex Rhodia – fiind una dintre cele mai relevante și importante mențiuni în acest sens. Lex Rhodia, compusă din trei părți – prima parte descrie adoptarea prevederilor și legilor privind dreptul maritim de către împărații Imperiului Roman; o a doua parte ce descrie reglementări particulare, de tipul celor pentru corăbii/ambarcațiuni; și o a treia parte, mai generală, ce descrie dreptul maritime și noțiunea de răspundere aferentă acestuia. În ceea ce privește ipotezele privind originea Lex Rhodia, cea mai răspândită era aceea că apăruse în insula Rodos – fiind implementată de către fenicieni în timpul a ceea ce istorici numesc ca fiind Invazia Dorică - urmând a fi preluată mai apoi de către romani.¹⁰⁴

Există însă mai multe opinii privitoare atât la originea Lex Rhodia, cât și la componența acesteia. Avocatul francez Jean-Marie Pardessus considera că prima parte a Lex Rhodia era plină de incoerențe și greșeli, fiind mai degrabă opera unui autor anonim fără expertiză juridică -pe de altă parte sunt și opinii care susțin că Partea I a fost refăcută, după un original pierdut, de către Mihail Psellos-; a doua parte era o colecție de norme și reglementări generale pentru uzul celor implicați în activitățile de comerț maritime și aparținea unei legislații anume – aceste două părți fiind compuse în timpul dinastiei

Macedon din Imperiul Bizantin.¹⁰⁵ Într-un final, cea de a treia parte a lucrării – tot opera unui autor anonim – urmând ca mai apoi să fie integrată de către Leon al IV-lea Înțeleptul în *Bazilicale* – o altă compilație juridică, începută de către Vasile I Macedoneanul și finalizată de Leon al VI-lea. Sunt însă și opinii care susțin că Partea III a Lex Rhodia a fost parte a unor legi aplicate în timpul unora dintre împărații din dinastia Isauriană – Leon al III-lea sau Constantin al V-lea Copronim.¹⁰⁶ Există însă și opinii conform cărora, una din lucrările lui Paulus – din *Digestele* – aparțin lucrării *Pauli Sententiae* – lucrarea ar fi fost atribuită lui Paulus, dar se susține că ar fi fost compusă de către un scriitor african, numit de către istorici Pseudo-Paul, în jurul anului 300. Astfel, deși lucrarea menționează Lex Rhodia, aceasta ar fi fost adăugată mult mai târziu în *Pauli Sententiae* – conform unor opinii ar fi fost transpusă din *Breviarium Alaricianum*, o colecție de texte de drept roman alcătuită la ordinele regelui vizigot Alaric al II-lea - , și apoi încorporată în *Digestele*.¹⁰⁷ De asemenea, în *Digestele* o a doua mențiune a Lex Rhodia este găsite în unele scrieri aparținând lui Lucius Volusius Maecianus – un jurist roman ce îl preceda pe Paulus, consilier al împăratului Antoninus Pius. Astfel, se consideră că din insula Rodos a apărut mai degrabă un set de norme cutumiare care prin transpunere direct și/sau indirectă va ajunge în dreptul roman.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Nordquist, Myron H., and John Norton Moore, . Entry Into Force of the Law of the Sea Convention. Leiden: Brill, 1995;

¹⁰⁵ Ashburner, Walter, ed. Rhodian Sea-law. Union, New Jersey: The Lawbook Exchange, 2001: p.61-65;

¹⁰⁶ Ibid: p.61-75;

¹⁰⁷ Cairns, John W., ed. Beyond Dogmatics: Law and Society in the Roman World. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007: p.157-160;

¹⁰⁸ Cairns, John W., ed. Beyond Dogmatics: Law and Society in the Roman World. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007: p.157-162;

Complexitatea și diversitatea ipotezelor privind originea și evoluția Lex Rhodia arată de fapt îndelungata istorie și uzanță a acesteia. Faptul că se poate urmări un traseu evolutiv ce începe în Grecia antică, în timpul Invaziei Dorice, și până în secolul X, pe timpul dinastiei Macedon din Imperiul Bizantin, arată că problematicile discutate și reglementate prin și de Lex Rhodia erau de o perpetuă actualitate.¹⁰⁹ Altfel, Lex Rhodia ar fi fost pierdută în inscripțiile din Insula Rodos și nu ar fi fost vreodată un subiect de discuție pentru literatura juridică. Multele ipoteze cu privire la apariția și evoluția acesteia se datorează diversității surselor și izvoarelor ce discută/prezintă Lex Rhodia, din nou o altă dovadă a interesului ce plana asupra acestui subiect. Prevalarea sau primatul uneia dintre ipoteze ar fi desigur de o importanță istoriografică, dar nu ar diminua cu nimic valoarea Lex Rhodia, ci doar ar oferi un cadru contextual potrivit explicării și analizei structurale a acesteia. Textul Lex Rhodia va fi desigur pus într-o nouă lumină, dacă se va fi ajuns la un consens asupra traseului evolutive al acesteia, dar asta nu înseamnă că va fi schimbat într-un mod fundamental la nivel normativ. Trebuie de asemenea remarcat rolul pe care dreptul roman l-a avut în asigurarea supraviețuirii Lex Rhodia, precum și flexibilitatea dovedită prin încorporarea acesteia în literatura juridică atât din Imperiul Roman. De altfel, Lex Rhodia a dat dovadă de durabilitate, rămânând parte integrantă a codicelor legislative din Imperiul Bizantin, și a reușit să pătrundă inclusiv în alte spații

precum regatul Vizigot.¹¹⁰ Mai mult, influența acesteia se va perpetua – după cum va fi arătat pe parcursul articolului – pe o lungă perioadă de timp, sub diverse forme – fie că vorbim de transpunere structurală sau de o fundamentare cu rol de bază legislativă pentru noi reglementări.

Secțiunea acesta a avut rolul de setare a elementelor istoriografice și de natură evolutivă ale Lex Rhodia. Dualitatea acestui scop era acela că pe de o parte se fixa un traseu pe axa temporală a elementelor propuse spre discuție, iar pe de altă parte se marcau punctele de structură importante ale Lex Rhodia – adică a influențelor și a transformărilor pe care acesta le-a experimentat de-a lungul istoriei sale. În cele ce urmează va fi analizată viziunea – modul de interpretare – a Lex Rhodia privind conceptul de răspundere.

Conceptul de Răspundere în Viziunea Lex Rhodia

Lex Rhodia acoperea unele dintre aspectele esențiale din comerțul maritim, concretizând diverse concepte printre care și cel de răspundere. Astfel, contractul de transport al unei încărcături pe cale maritime obliga căpitanul de navă să transporte bunurile la portul desemnat ca destinație. De asemenea, sancționa – în termeni de răspundere – siguranța încărcăturii transportate. Ca un exemplu, dacă încărcătura era pierdută – cu sau fără intenție – căpitanul navei de transport era răspunzător în fața clientului.¹¹¹ De asemenea, Lex Rhodia trata anumite situații specifice de pierdere a încărcăturii, în special

¹⁰⁹ Register, Layton B. "Notes on the History of Commerce and Commercial Law. 1. Antiquity." *University of Pennsylvania Law Review and American Law Registry* 61, no. 7 (1913): 431-440;

¹¹⁰ Cairns, 2007;

¹¹¹ Zimmermann, Reinhard. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 2012: p.408-409;

cea în care aceasta era aruncată peste bord – cauzată de factori direcți or indirecti. Situația aceasta necesita compensații din partea celor care nu au avut de suferit - ergo proprietarii mărfurilor ce nu au fost avariate datorită situațiilor de natură obiectivă – dacă se dovedea că au avut de câștigat în urma acestor împrejurări. Prin urmare Lex Rhodia prevedea mai multe situații în care răspunderea era împărțită între toți participanții la comerțul maritim. În primul rând, proprietarii mărfurilor puteau da în judecată – ca persoană direct răspunzătoare – pe căpitanul de navă în anumite circumstanțe: cei păgubiți trebuiau să fie proprietarii de drept ai mărfurilor ce sfârșiseră în mare; trebuia ca între proprietari și căpitanul de navă să existe un contract ce prevedea transportul mărfurilor contra unei sume – fiind excluse situațiile în care marfa era transportată pe gratis/ca o favoare/or pe ascuns, ca o formă de contrabandă; iar ultima condiție era ca aruncatul – direct sau indirect – al mărfurilor în mare să fi fost rezultatul unor situații de criză – fiind incluse situații precum furtunile, dar nu și situații subiective precum o revoltă a echipajului.^{112,113} Răspunderea căpitanului era în această situație cea primară.

Cu toate acestea, pentru păstrarea proporționalității riscului comun, căpitanul era la rândul său îndreptățit să dea în judecată – în baza aceluiași contract – pe cei care au beneficiat de pe urma avarierii mărfurilor celorlalți - ergo, dacă prin aruncarea unor mărfuri, celelalte au fost salvate. Principiul de bază era acela că toți participanții la comerțul maritim trebuiau – într-o măsură proporțională

- să împartă daunele și costurile pe care acestea le cauzau.^{114,115}

Prin urmare, în cazul unei acțiuni în justiție întreprinsă împotriva sa, căpitanul – dacă condițiile ilustrate mai sus erau îndeplinite – putea să sechestreze bunurile celorlalți contractori până când aceștia ar fi plătit partea lor de prejudiciu. În această parte, versiunea din *Bazilicale* - fie că vorbim de Paulus or de Pseudo-Paulus – prezintă unele diferențe față de ceea ce s-a găsit în unele manuscrise - citate în *Digestele* - ca aparținând lui Servius Sulpicius Rufus, – student al lui Cicero, și considerat ca fiind unul dintre cei ce au încorporat Lex Rhodia în legislația Imperiului Roman.^{116,117,118} Servius aborda și subiectul pasagerilor – celor care nu încheiaseră un contract de transport al mărfurilor, în timp ce versiunea din *Bazilicale* nu prevedea această specificație. Ambele versiuni însă specificau faptul că riscul – și deci acoperirea daunelor – era comun doar când pierderea unor bunuri materiale asigurase salvarea altor bunuri de natură materială. Un aspect interesant era acela că mărfurile – fiind considerate ca bunuri ce puteau să fie transportate – nu includeau comerțul cu sclavi – ce erau priviți ca persoane și nu ca mărfuri, iar legislația considera că siguranța indivizilor nu putea să fie cuantificată în termeni materiali de natură monetară.¹¹⁹ Astfel, sclavii

¹¹² Ashburner, 2001;

¹¹³ Zimmermann, 2012;

¹¹⁴ Khalilieh, Hassan. Admiralty and Maritime Laws in the Mediterranean Sea (ca. 800-1050). Leiden: Brill, 2006;

¹¹⁵ Zimmermann, 2012;

¹¹⁶ Dupuy, René Jean, and Daniel Vignes, . A handbook on the new law of the sea. 1 . Hingham: Kluwer Academic Publishers, 1991;

¹¹⁷ Nordquist, 1995;

¹¹⁸ Zimmermann, 2012;

¹¹⁹ Zimmermann, Reinhard. The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition. Oxford: Oxford University Press, 2012

ce erau pierduți pe parcursul transportului – din orice fel de cauză – nu constituiau o pierdere pentru care contractorii puteau să fie despăgubiți. Opiniile erau că cel mai probabil Servius introdusese noțiunea pasagerilor tocmai pentru a limita practicile în care sclavii erau sacrificați pentru salvarea mărfurilor.¹²⁰

De asemenea, Lex Rhodia discuta și despre o posibilă participație a proprietarului corabiei în ceea ce privește daunele și compensațiile. Dacă prin distrugerea anumitor elemente ale corabiei aceasta ar fi fost salvată – de exemplu aruncarea unor obiecte necesare corabiei – atunci inclusive proprietarul se încadra pentru eventualele compensații. Se pune în discuție și încadrarea obiectelor ca importanță prin raportare la greutatea acestora.¹²¹ Astfel, dacă obiecte de o greutate mică – dar cu valoare importantă – pierdeau primatul în fața obiectelor cu o greutate mai mare – dar cu o valoare mai mică, și dacă se făcea o diferență în privința compensațiilor. Concluzia la care se ajunsese era aceea că – în afară de mâncare, considerată ca fiind proprietate comună – pentru toate obiectele pierdute sau salvate răspunderea privind compensațiile sau daunele era aceeași – deci valoare fiecărui obiect nu se schimba urmând a fi acoperită. Însă, valoarea era considerată cea de pe care obiectul o avea la cumpărarea sa de către proprietarul curent și nu cea cu care acesta ar fi putut să vândă obiectul respectiv. Pentru bunurile salvate se aplica reversul medaliei, anume era luată în calcul valoarea acestora la revânzare.^{122,123}

Într-un final se discuta – contribuțiile aparținând lui Servius, Aulus Ofilius, elevul lui Servius, și Marcus Antistius Labeo, elevul lui

Ofilius - și despre o posibilă răscumpărare a corabiei – împreună cu pasagerii și încărcătura sa – în cazul capturării acesteia – cel mai adesea de către pirați. În acest caz, răspunderea era din nou comună, și prin urmare toți participanții – începând de la proprietarul corabiei și până la contractori – trebuiau să contribuie.¹²⁴

Prin urmare, în termeni de răspundere, Lex Rhodia se baza pe o răspundere primară – a căpitanului navei – dar care se transforma - condiții mai sus amintite – într-o răspundere comună. Procesul era unul foarte bine definit și limitat, cu situații clare și specifice, ceea ce arăta încă o dată de ce Lex Rhodia a fost încorporată atât de bine în dreptul roman, precum și de ce a supraviețuit mult timp, influențând și alte legislații din perioada antică și medievală, după cum se va arăta în cele ce urmează.

Lex Rhodia: Influențe Directe și Manifestări Indirecte

Pe lângă comentariile și influențele lui Servius, Ofilius și Labeo, Lex Rhodia a mai fost completată și/sau influențată, de către diferiți juriști romani care au adus propriile contribuții la forma definitivă din *Digestele*. Lucrările care menționau/ori care influențau Lex Rhodia erau cele ale lui Domitius Ulpianus - unul dintre juriștii lui Valentinian al III-lea; ale lui Alfenus Varus – elev al lui Servius; Aurelius Hermogenianus – jurist în perioada tetrarhiei lui Diocletian; dar și Aemilius Papinianus (Papinian). Callistratus – unul dintre discipolii lui Papinian, citând la rândul său texte din Papirius Fronto, jurist din secolul II, și Masurius Sabinus, jurist în timpul împăratului Tiberius– va aduce și discuta

¹²⁰ Nordquist, 1995;

¹²¹ Zimmermann, 2012;

¹²² Idem;

¹²³ Khalilieh, 2006;

¹²⁴ Cairns, 2007: p.160-165;

unele completări precum transferul bunurilor, posibilitatea unor multiple dezastre naturale, situațiile în care bunurile puteau fi recuperate de către înotători, precum și fluctuația valorii – și implicit a compensațiilor – în cazul bunurilor parțial avariate.^{125,126} Un alt punct important apare în voluminoasa lucrare *Digesta*, a juristului Salvius Julianus. Acesta face o paralelă între Lex Rhodia și Lex Aquilia – o lege romană din secolul III î. Hr., ce prevedea compensații în cazul daunelor produse unei proprietăți cuiva de către o altă persoană, în condiții ilegale. Lex Aquilia avea un caracter mult mai restrictiv decât Lex Rhodia, era aplicată doar în circumstanțe specifice și limitativ definite, neaplicându-se în dreptul maritim, ci mai degrabă formelor de vandalism, furt și distrugere – inclusiv daunele fizice.¹²⁷ Lex Rhodia va fi evocată de asemenea și de către Quintus Cervidius Scaevola – student al lui Papinian.¹²⁸

Istoria Lex Rhodia va continua și după perioada dinastiei Macedon – în special completările lui Servius, Ofilius și Labeo fiind aplicate destul de des. În perioada Evului Mediu, Lex Rhodia va fi extinsă – din punct de vedere al aplicabilității – și către alte zone, nu doar în dreptul maritim. O semnificativă contribuție la acest proces o va avea juristul italian Accursius – elev al profesorului de drept civil Azo din Bologna.¹²⁹ Accursius va extinde aplicabilitatea Lex Rhodia la dezastre precum războiul sau incendiile motivând că

pericolul fiind comun – și deci răspunderea era tot comună – iar cazurile în care prin proprietate/bunurile materiale ce era pierdută se puteau salva alte bunuri și proprietăți, se asemănau circumstanțelor descrise în Lex Rhodia. O altă opinie a lui Accursius era aceea că proprietarul păgubit – prin pierderea bunurilor/proprietăților în circumstanțele Lex Rhodia – era îndreptățit să acționeze pe cei care beneficiaseră de pe urma acestor pierderi, pentru primirea de compensații cota parte.¹³⁰

În acest fel, Lex Rhodia a fost transpusă în legislația orașelor italiene din perioada medievală, iar mai apoi a reușit să ajungă în întreaga Europă. Exemple de influență a Lex Rhodia s-au regăsit în *Rôles d'Oléron* – unele dintre cele mai vechi reglementări maritime medievale, din secolul XII – sau în legile orașelor Hamburg și Lubeck – constituind baza legilor maritime ale Ligii Hanseatice.^{131,132} Influențele Lex Rhodia vor ajunge de asemenea și în celelalte state germane, în Prusia, Anglia – de unde a fost translatată inclusiv în Africa de Sud – fiind de asemenea încorporată în dreptul romano-olandez. De altfel, va rămâne un obiect de studiu al multor juriști, printre cele mai importante contribuții numărându-se cea a juristului german Otto Lenel în cele două volume ale *Palingenesia juris civilis*.^{133,134}

Scrierile juriștilor romani de până la apariția lucrărilor *Digestele* și *Bazilicale* constituie un

¹²⁵ Cairns, 2007;

¹²⁶ Johnston, David, ed. The Cambridge Companion to Roman Law. New York: Cambridge University Press, 2015;

¹²⁷ Cairns, 2007: p.164-167;

¹²⁸ Arnaud, Pascal, and Keay Simon, . *Roman Port Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020: p.206-207;

¹²⁹ Zimmermann, 2012;

¹³⁰ Idem;

¹³¹ van Caenegem, R. C., and R. C. Caenegem. An Historical Introduction to Private Law. Cambridge: Cambridge University Press, 1992;

¹³² Ehlers, Peter N., Elisabeth Mann-Borgese, Rüdiger Wolfrum, and Cristina Hoß. Marine Issues: From a Scientific, Political and Legal Perspective. The Hague: Kluwer Law International, 2002;

¹³³ Ashburner, 2001;

¹³⁴ Zimmermann, 2012: p.410-412;

prim set de influențe exercitate asupra Lex Rhodia. Faptul că generații întregi de juriști au dedicat timp pentru analiza și studierea acesteia – inclusiv prin comparații precum Julianus cu Lex Aquilia – arată caracterul complex al versiunii ce apare în cele două lucrări bizantine.¹³⁵ Este de remarcat faptul că adăugirile sau comentariile făcute au avut un rol constructiv – și nicidecum critic – juriștii romani fiind conștienți că lucrau la o formă incipientă a unor reglementări și măsuri ce aveau un caracter fluid – datorită evoluției contextuale și inclusiv a schimbărilor de natură socio-economică ce ridicau noi provocări și întrebări pentru zona legislativ juridică. Astfel, aceștia s-au axat pe adăugarea de exemple, cazuri specifice, răspunsuri la posibile întrebări, tocmai pentru a oferi o formă cât mai coerentă și coezivă a ceea ce însemna Lex Rhodia. Cel de al doilea set de influențe în ceea ce privește Lex Rhodia, cunoaște două perioade distincte. O primă perioadă este aceea a influențelor italiene asupra acesteia, în special prin contribuțiile lui Accursius care va continua linia setată de juriștii romani, aceea de completare și extindere a Lex Rhodia. Noutatea cu care vine Accursius este că va extinde Lex Rhodia dincolo de dreptul maritim, către alte zone unde principiile enunțate și circumstanțele descrise puteau să fie aplicate prin transpoziție.¹³⁶ După perioada italiană va urma cea a utilizării Lex Rhodia ca bază pentru noile legi privind dreptul maritim. De la statele din vestul Europei, până la cele baltice sau de la Marea Nordului, Lex Rhodia va fi prezentă ca un fundament și exemplu pentru propriile legi maritime ale acestor țări.

Parcursul acesta al Lex Rhodia va continua să fie unul îndelungat, și va constitui – precum în cazul lui Lenel – un subiect interesant de studiu pentru literatura juridică.¹³⁷

Privind în ansamblu, varietatea de influențe directe – de adăugire și completare la Lex Rhodia – și influențe indirecte – prin care Lex Rhodia va fi baza altor prevederi din dreptul maritime – vine în completarea traseului evolutiv al Lex Rhodia care coroborat cu abordarea istoriografică de la începutul articolului oferă un tablou complet al întregului parcurs al acesteia. Desigur, faptul că au existat adăugiri și completări arată natura perfectibilă a Lex Rhodia, iar folosirea ca bază legislative a determinat de asemenea multe discuții. Se consideră deci necesar ca penultima secțiune constructivă din cadrul acestui articol să abordeze partea de critică la adresa Lex Rhodia.

Criticismul Lex Rhodia

Principalele critici la adresa Lex Rhodia vizează structuralitatea și temporalitatea acesteia, fiind foarte des puse în discuție diferitele moduri în care acesta a fost concepută precum și cine a avut cea mai mare influență în scrierea și compunerea acesteia. În special Partea a III a Lex Rhodia – de altfel considerată cea mai importantă componentă – este considerată ca fiind scrisă până la cel mult începutul secolului XI. Stilul de scriere al acesteia este similar textelor care vor urma să fie scrise în perioada Evului Mediu, regăsit mai apoi în scrierile legislative din zona italiană – printre exemplele cele mai folosite în această comparație sunt lucrările juridice ale lui Jacopo

¹³⁵ Dupuy, 1991;

¹³⁶ Zimmermann, 2012;

¹³⁷ Ashburner, 2001;

Tiepolo, Doge al Veneției în secolul XIII¹³⁸. Diferențe există inclusiv în privința compoziției lucrărilor din Partea a III-a. Dacă limita maximă de scriere a fost setată pentru începutul secolului XI, limita inferioară este asignată începutului de secol IX. Pe de altă parte, structura gramaticală și vocabularul indică mai degrabă începutul de secol VII pentru această poziție – undeva între domniile lui Heraclius I și Leon al III-lea, respectiv Constantin al V-lea – succedând scrierile din perioada lui Iustinian I. Astfel, acest lucru ar plasa forma cunoscută a Lex Rhodia mai aproape de *Bazilicale* și mai târziu decât *Digestele*.^{139,140}

Sunt discutate de asemenea și posibilele discordanțe între Partea a II și Partea a III a Lex Rhodia. Pe de o parte anumite elemente din Partea a II a se regăsesc și în Partea a III-a: împărțirea profitului între participanții la comerțul maritim din Partea II îi corespunde - în Partea III – faptul că atât căpitanul cât și marinarii aveau parte la profitul făcut. În schimb, prevederile privind conduita pasagerilor pe corabie sunt regăsite doar în Partea II – și par să fie un cumul de reglementări interne. Principiile privind principiile ce stăteau la baza determinării valorii despăgubirilor din Partea II, puteau să fie legate de anumite componente ale Părții III ce discuta valoarea bunurilor materiale.¹⁴¹

Desigur, apar - după cum a fost menționat și în prima secțiune a articolului – întrebările despre Partea I a Lex Rhodia, care pare să fi fost cea mai veche componentă a acestuia – spre deosebire de părțile II și III care puteau să fie plasate în aceeași perioadă de timp. Ipoteza conform căreia originalul ar fi fost pierdut, iar versiunea curentă

ar fi fost refăcută de către călugărul bizantin Mihail Psellos în secolul XI.^{142,143} De asemenea se teoretiza că ar fi fost adăugat separat Părților II și III, și că ar fi avut asemănări structurale cu *Ordinamenta et consuetudo maris* – convenția maritimă de la Trani, Italia, din 1063, de asemenea printre cele mai vechi documente privitoare la dreptul maritim.^{144,145}

Ideea că cele trei părți ale Lex Rhodia au fost scrise în perioade diferite se susține prin subiectele comune – dar din perspective cutumiare și juridice diferite – pe care unele capitole le au – fiind asemănătoare în acest sens cu o altă lucrare ce aduna prevederile privind dreptul internațional maritim, anume *Libre del Consolat de Mar* - apărută la Valencia între secolele XIII –XIV.^{146,147} Pe de altă parte, prevederile normative ce se adresau mai degrabă comercianților păreau să constituie un set de reguli cutumiare – separate de juridic – comparabile cu *Practica della mercatura* – alcătuită de către negustorul și politicianul florentin Francseco Balducci Pegolotti.¹⁴⁸ Unele opinii susțin că anumite capitole – de unde este explicabilă și flexibilitatea aplicativă a Lex Rhodia în diferite arii ale dreptului - sunt nu neapărat

¹³⁸ Ashburner, 1991;

¹³⁹ Khalilieh, 2006;

¹⁴⁰ Ashburner, 1991;

¹⁴¹ Idem;

¹⁴² Karabelias, Evángelos. "Introduction. Acculturations juridiques romano-byzantines." *Études Balkaniques* 1, no. 10 (2003): 9-25.

¹⁴³ Ashburner, 1991;

¹⁴⁴ Pejović, Časlav. *Transport Documents in Carriage Of Goods by Sea: International Law and Practice*. Oxon: Routledge, 2020;

¹⁴⁵ Ashburner, 1991;

¹⁴⁶ Cheng, Chia-Jui, ed. *A New Global Economic Order: New Challenges to International Trade Law*. Brill, 2021;

¹⁴⁷ Ashburner, 1991;

¹⁴⁸ Horden, Peregrine, and Nicholas Purcell. *The Boundless Sea: Writing Mediterranean History*. Oxon: Routledge, 2020;

referitoare la dreptul maritim, ci la o perspectivă generalistă a dreptului civil.^{149,150} Cele două direcții de criticism - structurală și temporală - contribuie la constructivismul dezbaterii în ceea ce privește Lex Rhodia. Critica legată de temporalitate este interesantă din perspectiva unei abordări istoriografice, deoarece plasează subiectul discuției într-un context predefinit, cu particularitățile de rigoare. Acest lucru ajută la înțelegerea fundamentării precum și a originii Lex Rhodia, precum și modul în care diversele contribuții și adăugiri/extinderi au fost aplicate. Reconstruirea acestor elemente prin critica temporală este utilă și pentru a înțelege modul în care Lex Rhodia, critica venind în sprijinul înțelegerii influenței – și a modului de propagare – pe care aceasta a avut-o în diversele zone ale dreptului. O astfel de înțelegere este mai mult decât necesară, deoarece Lex Rhodia a evoluat pe parcursul unei perioade ce cuprinde mai multe secole, fiind deci imperativ de analizat și identificat acest parcurs pentru a se putea explica – prin raportare la context – perspectiva juridică relatată în partea de conținut. Cea de a doua linie de critică, cea structurală, urmărește elementele de esență - și transformarea acestora – în diversele versiuni pe care Lex Rhodia le a avut de-a lungul timpului. Prin analiză comparativă cu alte texte legislative din perioada în care Lex Rhodia apărea în *Digestele* se puteau identifica elementele de noutate sau conservatoare pe care aceasta le aducea/păstra în tradiția dreptului roman. O analiză a *Corpus Iuris Civilis* - din timpul lui Iustinian I – precum și a revizuirii acestuia din

Ecloga – publicată în perioada lui Leon al III-lea Isaurianul și a *Bazilicale*, arată diversele mențiuni, referințe și forme ale Lex Rhodia la scurt timp după apariția acestora în *Digestele*.¹⁵¹ Coroborat cu elementele adăugat de juriștii romani precum Ulpianus sau Julianus – în special raportarea la Lex Aquilia, se pot analiza elementele dreptului roman clasic precum și cele de influență bizantină, ambele cu un rol important în ceea ce însemna Lex Rhodia.¹⁵² Cele două linii de criticism sunt interdependente, fiind împreună necesare pentru completarea imaginii de ansamblu asupra Lex Rhodia, implicit a semnificației și importanței acesteia.

Concluzii

De la o legislație din insula Rodos, până la codificarea în *Digestele* și la influențele din Italia medievală, Lex Rhodia a cunoscut un parcurs mai mult decât interesant. Faptul că un număr mare de juriști din Imperiul Roman – și nu numai – au contribuit la completarea, dezvoltarea și extinderea aplicabilității Lex Rhodia, arată cât de important a fost considerată în dreptul roman și în dreptul maritim. Conceptul de răspundere – prin paradigma responsabilității și a riscului comun – este pus de către Lex Rhodia într-o nouă lumină, iar această viziune din Lex Rhodia va continua să fie aplicată pentru o perioadă lungă de timp și va transcende inclusiv în alte arii ale dreptului. Articolul de față a încercat să ilustreze aceste elemente care au făcut din Lex Rhodia un punct important în

¹⁴⁹ Ashburner, 1991;

¹⁵⁰ Monateri, Pier Giuseppe. *Dominus Mundi: Political Sublime and the World Order*. Oxford: Hart Publishing, 2018;

¹⁵¹ du Plessis, Paul J, and John W. Cairns. *Reassessing Legal Humanism and its Claims*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016;

¹⁵² Ascheri, Mario. *The Laws of Late Medieval Italy (1000-1500)*. Leiden : Brill, 2013.

istoria dreptului roman. Prin perspectiva istoriografică asupra originii și a traseului evolutive al Lex Rhodia s-a arătat cadrul și contextul în care aceasta a fost creată și aplicată. Descrierea viziunii Lex Rhodia asupra conceptului fundamental – ce stătea la baza acesteia – de răspundere, a venit ca o explicare a elementelor structurale și de conținut ale acesteia. Influențele directe – reprezentate de către contribuțiile unor renumiți juriști din Imperiul Roman – și manifestările indirecte – precum cele din Italia medievală, Europa de Vest și nu numai – au arătat schimbările pe care elementele structurale și de conținut le-au suferit în timp precum și continuarea parcursului evolutiv. Într-un final, cele două linii de criticism – structural și istoriografic – au venit în completarea celor de mai sus, prin oferirea perspectivelor critice asupra întregii discuții. Un subiect ce încă poate provoca dezbateri – în contextul mai larg al anumitor problematici din dreptul internațional maritim – Lex Rhodia este mereu un bun punct de început al discuțiilor de specialitate aferente acestor zone ale dreptului.

Bibliografie

- Arnaud, Pascal, and Keay Simon, . *Roman Port Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- Ascheri, Mario. *The Laws of Late Medieval Italy (1000-1500)*. Leiden : Brill, 2013.
- Ashburner, Walter, ed. *Rhodian Sea-law*. Union, New Jersey: The Lawbook Exchange, 2001.
- Cairns, John W., ed. *Beyond Dogmatics: Law and Society in the Roman World*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007.
- Cheng, Chia-Jui, ed. *A New Global Economic Order: New Challenges to International Trade Law*. Brill, 2021.
- du Plessis, Paul J, and John W. Cairns. *Reassessing Legal Humanism and its Claims*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016.
- Dupuy, René Jean, and Daniel Vignes, . *A handbook on the new law of the sea. 1* . Hingham: Kluwer Academic Publishers, 1991.
- Ehlers, Peter N., Elisabeth Mann-Borgese, Rüdiger Wolfrum, and Cristina Hoß. *Marine Issues: From a Scientific, Political and Legal Perspective*. The Hague: Kluwer Law International , 2002.
- Horden, Peregrine, and Nicholas Purcell. *The Boundless Sea: Writing Mediterranean History*. Oxon: Routledge, 2020.
- Johnston, David, ed. *The Cambridge Companion to Roman Law*. New York: Cambridge University Press, 2015.
- Karabelias, Evangelos. "Introduction. Acculturations juridiques romano-byzantines." *Études Balkaniques* 1, no. 10 (2003): 9-25.
- Khalilieh, Hassan. *Admiralty and Maritime Laws in the Mediterranean Sea (ca. 800-1050)*. Leiden: Brill, 2006.
- Monateri, Pier Giuseppe. *Dominus Mundi: Political Sublime and the World Order*. Oxford: Hart Publishing, 2018.
- Nordquist, Myron H., and John Norton Moore, . *Entry Into Force of the Law of the Sea Convention*. Leiden: Brill, 1995.
- Pejović, Časlav. *Transport Documents in Carriage Of Goods by Sea: International Law and Practice*. Oxon: Routledge, 2020.
- Register, Layton B. "Notes on the History of Commerce and Commercial Law. 1. Antiquity." *University of Pennsylvania Law Review and American Law Registry* 61, no. 7 (1913): 431-440.
- van Caenegem, R. C., and R. C. Caenegem. *An Historical Introduction to Private Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- Vasiliev, Alexander A. *History of the Byzantine Empire, 324–1453, Volume I*. Madison: University of Wisconsin Press, 1952.
- Zimmermann, Reinhard. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Belarus – avatururile unui conflict politic
Belarus – the avatars of a political conflict

Ionela CUCIUREANU ¹⁵³

Abstract: În contextul global în care toată atenția comunității internaționale se orientează către situația din Ucraina (sau mai degrabă asupra întrebării dacă vom trece de la „situație” la „diferend”), puțini se mai gândesc la un alt punct nevralgic al Europei, care a ocupat de asemenea, prima pagină a ziarelor în 2020, și anume cadrul politic din Belarus. Și pentru că nimic din ceea ce se întâmplă în sfera de influență a Rusiei nu poate fi privit decât sub forma unei imagini de ansamblu, poate că Belarusul merită să rămână încă un element de analizat, cu atât mai mult în contextul tensiunilor dintre Rusia și Ucraina.

Cuvinte cheie: Rusia; Belarus; Ucraina; Putin; Lukashenko; lebadă neagră.

Abstract: In the global context in which all the attention of the international community is directed to the situation in Ukraine (or rather to the question of whether we will pass from the "situation" to the "differend"), few people think about another nerve point of Europe, which also occupied the front page of newspapers in 2020, namely the political framework of Belarus. And because nothing that happens in Russia's sphere of influence can be viewed except in the form of a big picture, perhaps Belarus deserves to remain one more element to analyze, even more so in the context of tensions between Russia and Ukraine.

Keywords: Russia; Belarus; Ukraine; Putin; Lukashenko; black swan.

¹⁵³ Drd. Cadru didactic asociat Facultatea de Drept, Academia de Studii Economice. Policy Advisor la Federația Companiilor de Utilități din Energie (ACUE)

Problematica analizei de față poate fi circumscrisă întrebării dacă au fost protestele din Belarus o „lebedă neagră” pentru comunitatea internațională, în sensul pe care Taleb îl dă sintagmei, respectiv acela de eveniment complet neașteptat? Sau mai degrabă atât Rusia, cât și Uniunea Europeană, respective SUA aveau așteptarea că o ruptură se va produce, problema esențială fiind exclusiv temporizarea?

I. Situația națională din Belarus

Încă de acum 15 ani, Condoleezza Rice, fostul secretar de stat al Statelor Unite, îl desemna pe Lukashenko drept ultimul dictator rămas în inima Europei. O figură exotică, la putere din 1994, care a ales să trateze inclusiv subiectul pandemiei într-un mod propriu, îndemânând populația să o ignore. Atitudinea lui Lukashenko pare mai degrabă una construită de un aparat insolit de PR, decât pur naturală, însă figura (ne)carismatică de neclintit de inspirație Putiniană, pare să își fi pierdut din putere.

A. Mărul discordiei

Protestele din Belarus au pornit de la contestarea rezultatelor alegerilor de către un număr tot mai mare de cetățeni. Abordarea extremistă a lui Lukashenko, care a dispus arestarea unui număr de 7000 de protestatari și a aproximativ 60 de jurnaliști și observatori în ziua alegerilor și care tratează problema cu un discurs extremist, dacă e să ne gândim la imaginea în care acesta coboară dintr-un elicopter înarmat și cu o vestă antiglonț, părând să încerce să îi copieze „brandingul” personal al lui Vladimir Putin. O problemă eminentamente internă, se poate spune, însă cu

potențiale consecințe nu doar la nivel european, ci chiar global.

B. Susținerea armatei

Într-o astfel de situație, se poate pune întrebarea dacă mai menține statul lui Lukashenko monopolul utilizării legitime al forței fizice, pentru a folosi formula lui Max Weber.

Mai mult, s-a ridicat în mediul internațional problema loialității armatei față de președintele în exercițiu, în eventualitatea ordonării unor represalii, subiectul fiind tratat și de o analiză a Atlantic Council.

În Belarus, militarii nu au fost dislocați în mod direct pentru a ajuta la controlul protestelor, dar au existat câteva indicii asupra cărora s-ar putea insista. Au existat câteva situații singulare în care ofițeri de poliție sau militari „mediatizate”, cum ar fi o postare pe Instagram a unui ofițer de poliție, care a primit aproape 400.000 de like-uri sau oferirea de flori protestatarilor de alt ofițer de poliție din vestul țării, ori imagini în care câțiva miliari își aruncă uniforme, însă acestea sunt cazuri izolate. La momentul respectiv, analiștii notau că nu există indicii temeinice care să sugereze o detașare a armatei, o lipsă a controlului statal și o solidarizare armată – protestatari. Cu toate acestea, poziția armatei ar fi putut fi determinată și în funcție de evoluțiile viitoare ale situației și echilibrului de forțe în plan internațional, mai ales în cazul — al unei intervenții militare a Rusiei.

II. Impactul pe plan internațional

A. O potențială intervenție a Rusiei

Deși la exclusă o momentul respectiv nu putea fi exclusă o intervenție militară, se pot observa totuși două linii discursive, care

deși par să coincidă ca sens, se deosebesc în câteva elemente esențiale. Lukashenko făcea referire la sprijinul Rusiei, pe care îl solicită expres și direct. Într-o oarecare măsură, discursul său părea să facă apel la o legitimitate externă, la susținerea unui partener strategic capabil să soluționeze o situație care devine greu de gestionat în plan intern. Pe de altă parte, Serghei Lavrov exprimă o poziție mai nuanțată. Desigur, Rusia și-a reconfirmat la nivel declarativ sprijinul pentru Lukashenko, însă discursul lui Lavrov, care vorbește de o criză constituțională și despre soluționarea acesteia în plan intern fără imixțiuni străine, a urmat o altă linie. Receptarea generală a acestui text a fost mai degrabă ca un mesaj prudent, decât ca o reiterare a precedentului Ucrainei. Pe de altă parte, în condițiile actualului conflict din Ucraina, se observă o abordare mult mai reținută și mai prudentă a Rusiei în relație cu Belarusul. Desigur, miza în conflictul ucrainean este mult mai ridicată, dacă ne gândim că Rusia a dorit evitarea cu orice preț a unor trupe NATO la granițe sau a învecinării cu Uniunea Europeană, în eventualitatea unei intrări a Ucrainei în UE.

Făcând o paralelă cu situația din Ucraina, sau chiar din Siria, se observă anumite particularități care în cazul Belarusului nu se regăsesc. Rusia a sprijinit guvernul sirian Bashar al-Assad din Siria încă de la începutul conflictului sirian din 2011: politic, cu ajutor militar și din septembrie 2015 prin implicare militară directă. Practic, pentru prima dată de la sfârșitul Războiului Rece, Rusia a intrat într-un conflict armat în afara granițelor fostei Uniuni Sovietice. Pe de altă parte, o analiză a discursului lui Serghei Lavrov, din 2014, în cazul Ucrainei, față de cel de acum revelă o serie de similitudini, pe de o parte, însă și niște

puncte de divergență. În primăvara lui 2014, Lavrov susținea că criza din Ucraina a fost creată în mod artificial, din rațiuni pur politice, delimitându-se public de o răspundere a Rusiei pentru crearea acesteia.

B. Perspectiva SUA -UE

Sub aspect instituțional, Belarusul are cea mai slab conturată relație cu UE, neavând nici măcar un Acord Cadru, deși UE este pe locul doi ca partener comercial pentru Belarus. Criza ucraineană a determinat consolidarea unui vector european în politica sa externă și căutarea unei normalizări a relațiilor. Poziția UE, de a nu recunoaște rezultatul alegerilor și de a pune în discuție sancțiuni pentru cei responsabili este o abordare foarte fermă, care poate marca o polarizare față de Rusia, care deja avertizase UE că nu ar trebui să intervină în politica internă a Belarus.

Pe de altă parte, reacția secretarului de stat Mike Pompeo, care afirmă că Statele Unite susțin o examinare independentă a neregulilor electorale din Belarus, este apreciată de către susținătorii lui Lukashenko drept nejustificată, iar de către liderii opoziției din Belarus mult prea teoretică și fără un suport efectiv.

Concluzie

La nivel strict discursiv, atât SUA, cât și Rusia par să susțină dreptul poporului bielorus să își aleagă liderii fără nicio intervenție externă, însă tocmai prin transmiterea unor comunicări în oglindă, Estul și Vestul își transmit un mesaj de avertizare, într-o procedură de tatonare și de încercare a fiecăruia a-l determina pe celălalt să se abțină de la a face un pas în sensul intervenției.

Modul în care a evoluat situația din Belarus, ulterior aceluși moment de criză arată, după cum a demonstrat și o analiză făcută de OSCE, că regimul lui Lukashenko este unul care violează drepturile și libertățile fundamentale ale omului, dar și angajamentele internaționale pe care statul și le-a luat în acest sens. Cu toate

acestea, după perioada de acalmie, ne putem întreba cum ar putea influența conflictul actual din Ucraina situația din Belarus și dacă Rusia și/sau președintele în exercițiu s-ar putea folosi de această situație pentru a-și servi propriile interese politice.

Inamicul din interior

Cum reușește China să reducă treptat reziliența Uniunii Europene?

The Enemy from within:

How does China manage to slowly reduce the resilience of the European Union?

Andreea SMEREA¹⁵⁴

Abstract: Eseul urmărește să pună indexul pe câteva dintre provocările Republicii Populare Chineze pentru reziliența Uniunii Europene. Fără a avea pretenția exhaustivității, documentul punctează, în linii mari, o serie de acțiuni și reacții ale Chinei, care reflectă maniera în care aceasta își tratează cel mai mare partener comercial. Domenii cheie, precum comerțul și schimburile economice, spațiul cibernetic și infrastructura critică, dar și politica, și securitatea statelor Uniunii Europene reprezintă țintele favorite ale Chinei în tentativa de a fragiliza blocul comunitar și de a-și augmenta puterea pe continentul european.

Cuvinte cheie: economie; reziliență; infrastructură critică; spațiu cibernetic.

Abstract: The essay aims to index some of the challenges of the People's Republic of China for the resilience of the European Union. Without claiming to be exhaustive, the document outlines, in broad terms, a series of actions and reactions by China that reflect the way it treats its largest trading partner. Key areas such as trade and economic exchanges, cyberspace, and critical infrastructure, but also the politics and security of the European Union states are China's favorite targets in its attempt to weaken the EU bloc and increase its power on the European continent.

Keywords: economy; resilience; critical infrastructure; cyberspace.

¹⁵⁴ Masterandă în cadrul programului Security and Diplomacy (DRIIE, SNSPA) și jurnalistă Euronews România.

De ce ar trebui să ne preocupe China

Portugalia, Spania, Belgia, Germania, Grecia, Țările de Jos și Franța. Nu, nu sunt destinații ideale de vacanță, ci state ale Uniunii Europene în care companiile chineze au investiții uriașe, în porturi, aeroporturi, companii de energie electrică, de telecomunicații și energii regenerabile.¹⁵⁵

Deși China pare să fi apărut dintr-odată, de nicăieri, pentru a schimba balanța de putere globală, realitatea este că evoluția sa este strâns legată de tranziția către economia de piață, începând din 1978. Iar de atunci, statul a continuat să crească stimulat de contextul global favorabil. China și-a câștigat poziția la nivel internațional într-o perioadă în care Europa și Statele Unite pierdeau din dominanță.¹⁵⁶

În UE, punctul culminant al investițiilor chineze a fost înregistrat între 2012 și 2015, când, cuprins de criza financiară acută, blocul comunitar a luat măsuri drastice de austeritate care au implicat vânzarea de infrastructură către China.¹⁵⁷

Însă, cu cât a căpătat mai multă putere în Europa, China a devenit din ce în ce mai ostilă. Când UE a suspendat ratificarea Acordului de Investiții cu China, replica

obraznică a Beijingului nu s-a lăsat așteptată, cerând Uniunii să ratifice Tratatul "cât mai repede posibil" și să înceteze a se mai amesteca în treburile sale interne.¹⁵⁸

Dincolo de obraznicia diplomatică și investițiile în Europa, de ce este China o provocare pentru reziliența Uniunii? Desigur, Xi Jinping nu poate dezlipi de pe continentul European infrastructura în care a investit și nu o poate băga în buzunar, pentru a o duce la Beijing, însă poate prejudicia cetățenii, economia și UE în ansamblu, uzând de influența politică și de investițiile de care dispune. Poate folosi hub-urile comerciale deținute în Europa pentru a-și favoriza companiile, în dauna celor regionale, poate intensifica spionajul economic și civil, și poate sabota cibernetic infrastructura critică în care a investit, pentru a face rău cetățenilor Uniunii.¹⁵⁹

Pe lângă acestea, în rândurile de mai jos, am abordat și alte acțiuni ale Chinei percepute drept provocări pentru reziliența UE și am identificat potențiale soluții cu care poate veni Uniunea Europeană pentru a se proteja.

UE pe două voci. Cum profită China de interesele și vulnerabilitățile statelor din UE

În 2021, China a importat bunuri din UE în valoare de 223.3 miliarde de euro, clasându-se pe a treia poziție în rândul statelor către care blocul comunitar a exportat mărfuri.

¹⁵⁵ Alice Tidey, "Here's how China could use its ownership of EU critical infrastructure to exert pressure," *Euronews*, 4 noiembrie, 2022, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.euronews.com/my-europe/2022/11/04/heres-how-china-could-use-its-ownership-of-eu-critical-infrastructure-to-exert-pressure>.

¹⁵⁶ Niall Ferguson, Henry Kissinger, David Li, Fareed Zakaria, *Does the 21st Century Belong to China?: The Munk Debate on China* (Toronto: House of Anansi Press Inc., 2011), p. 6.

¹⁵⁷ *Ibidem*, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.euronews.com/my-europe/2022/11/04/heres-how-china-could-use-its-ownership-of-eu-critical-infrastructure-to-exert-pressure>.

¹⁵⁸ George-Andrei Cristescu, "Parlamentul European votează o rezoluție prin care suspendă acordul comercial cu Beijingul," *Adevărul*, 20 mai, 2021, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://adevarul.ro/stiri-externe/europa/parlamentul-european-voteaza-o-rezolutie-prin-care-2096517.html>.

¹⁵⁹ *Ibidem*, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.euronews.com/my-europe/2022/11/04/heres-how-china-could-use-its-ownership-of-eu-critical-infrastructure-to-exert-pressure>.

Totodată, UE a importat aproape dublu din China, aceasta poziționându-se drept cea mai mare țară din care blocul comunitar a importat mărfuri. Contravaloarea totală a bunurilor care au ajuns din China în UE în același an se ridică la 472.2 miliarde de euro. Dintre statele membre UE, Țările de Jos au fost cel mai mare importator de bunuri din China, iar Germania a fost cel mai mare exportator de mărfuri către China anul trecut.¹⁶⁰

Totodată, Germania și Țările de Jos sunt și cei mai mari susținători ai Acordului de Investiții dintre UE și China, care, odată intrat în vigoare ar conduce la îmbunătățirea relațiilor dintre cei doi coloși economici și ar garanta companiilor europene și chineze un cadru stabil pentru comerț și investiții. Însă procedurile de ratificare ale Acordului, negociat asiduu vreme de câțiva ani și perceput drept un succes diplomatic de către oficialii de la Beijing, sunt actualmente înghețate, din cauza nerespectării drepturilor omului de către Beijing.

Dincolo de cifre, în ultimul an, însă, relația bilaterală dintre blocul comunitar și China a început să se degradeze. Reacția Chinei la sancțiunile UE în materia drepturilor omului, menite să stopeze abuzurile Chinei împotriva populației uigure din Xinjiang,¹⁶¹ poziționarea sa în războiul din Ucraina,¹⁶² dar

și măsurile comerciale, și sistemul economic coercitiv ale Beijingului au determinat blocul comunitar să rămână pragmatic în raporturile sale cu China, fără să facă rabat de la diplomație. UE tratează China drept un partener cu care poate coopera și negocia, atunci când există obiective comune, însă, în egală măsură, recunoaște China drept competitor și rival în relațiile internaționale.¹⁶³

La finele summitului UE-China din aprilie, șeful diplomației europene, Josep Borrell, a declarat că discuțiile cu omologii chinezi au fost "un dialog al surzilor".¹⁶⁴

Însă Chinei îi sunt indiferente avertismentele diplomatice ale UE, atâta vreme cât liderii din cele mai prospere capitale ale blocului comunitar continuă să îi răspundă la telefon și prin discursurile promovate înaintează interesele chineze în Europa.

De curând, Executivul de la Berlin a aprobat investiția gigantului chinez Cosco pentru o participație de 24.9% într-unul dintre cele trei terminale ale companiei de logistică care gestionează cel mai mare port german din Hamburg. Participația, prevăzută inițial la 35%, a fost contestată de o parte din politicienii germani, printre care ministrul Economiei, care a declarat că Germania ar trebui să evite investițiile din China în

¹⁶⁰ "China-EU - international trade in goods statistics," Eurostat, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics#Recent_developments.

¹⁶¹ "Resolution on Chinese countersanctions on EU entities and MEPs and MPs," European Parliament-Legislative Observatory, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1663541&t=e&l=en>.

¹⁶² "China's Position on Russia's Invasion of Ukraine,"

U.S.-CHINA ECONOMIC AND SECURITY REVIEW COMMISSION, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine>.

¹⁶³ "EU CHINA RELATIONS," EEAS EU-CHINA Factsheet, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/document/s/EU-China_Factsheet_01Apr2022.pdf.

¹⁶⁴ "EU-China Summit: Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the EP plenary," The Diplomatic Service of the European Union, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-china-summit-speech-high-representativevice-president-josep-borrell-ep-plenary_en.

infrastructura esențială. De aceeași părere a fost și șeful serviciilor de informații, care a avertizat că Beijingul ar putea utiliza aceste investiții pentru a negocia diverse obiective politice în viitor.¹⁶⁵

Nici perspectiva Țărilor de Jos nu se îndepărtează foarte mult de a Germaniei, fiind unul dintre statele europene al cărui lanț de producție este strâns legat de cel chinez, iar Beijingul al treilea cel mai mare partener comercial al țării, după Germania și Belgia. Premierul Mark Rutte, relativizând acțiunile Chinei față de minoritatea uigură și poziționarea în războiul din Ucraina, arată că UE nu ar trebui să izoleze statele care nu se ridică standardele europene, iar scurtcircuitarea legăturilor cu China nu va "ajuta pe nimeni din Hong Kong sau pe uiguri".¹⁶⁶

Pe de altă parte, liderii Țărilor de Jos pare că răspund distinct la încercarea Chinei de a pune mâna pe tehnologia europeană, însă nu la insistențele UE. ASML, cea mai mare companie europeană de tehnologie, situată în Țările de Jos, furnizoare de echipamente pentru semiconductori, joacă un rol esențial în relațiile comerciale dintre Amsterdam și Beijing, din cauza dependenței chineze de tehnologia europeană, pentru a-și dezvolta propria industrie de profil. Cu venituri de 18.6

miliarde de euro în 2021, ASML estimează viitoare pierderi între 2 și 2.5 miliarde de dolari din veniturile sale anuale în 2023, odată cu restricțiile de export impuse de SUA.¹⁶⁷

Contrar așteptărilor, lobby-ul SUA asupra Guvernului Țărilor de Jos, care a determinat Executivul de la Amsterdam să interzică furnizarea celor mai bune tehnologii ASML către China în 2019¹⁶⁸ și recente restricții de export care vizează sistarea transferului de tehnologie al SUA către China vor proteja industriile euroatlantice de profil de piața chineză mai mult decât încercările firave ale blocului comunitar. Totuși, nu doar UE utilizează două voci în comunicarea cu China (cea a Bruxelles-ului și cea a guvernelor naționale).

Deși Beijingul și-a asumat o serie de reforme, continuă să condiționeze companiile europene și le solicită să-i pună la dispoziție în prealabil tehnologiile de producție și know-how-ul, pentru a primi acces la piața chineză. De asemenea, peste 80% din mărfurile piratate și confiscate de autoritățile vamale ale UE provin din China și Hong Kong, potrivit unui raport al UE. Aceste lucruri continuă să se petreacă, deși același document arată că Beijingul a demarat reforme instituționale și schimbări legislative, pentru a proteja drepturile de proprietate intelectuală și mărcile europene. Cu toate acestea, UE remarcă lipsa de claritate a dispozițiilor legale și exprimă

¹⁶⁵ "Germania permite gigantului chinez Cosco să preia o participație de 24,9% în cel mai mare port al său, Hamburg / Guvernul ignoră sfatul serviciilor secrete," *Hotnews*, 26 octombrie, 2022, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.hotnews.ro/stiri-international-25865718-germania-permite-gigantului-chinez-cosco-preia-participatie-24-9-cel-mai-mare-port-sau-hamburg.htm>.

¹⁶⁶ Diederik Baazil și Ben Sills, "Isolating China Won't Help Hong Kong and Uyghurs, Says Dutch Leader," *Bloomberg*, 25 iunie, 2022, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-25/dutch-leader-says-isolating-china-won-t-help-hong-kong-uyghurs?leadSource=verify%20wall>.

¹⁶⁷ Laura He, "US curbs on microchips could throttle China's ambitions and escalate the tech war," *CNN Business*, 31 octombrie, 2022, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://edition.cnn.com/2022/10/31/tech/us-sanctions-chips-china-xi-tech-ambitions-intl-hnk/index.html>.

¹⁶⁸ Toby Sterling, "ASML shrugs off slowdown, U.S. China sanctions, reports strong Q3," *Reuters*, 19 octombrie, 2022, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.reuters.com/technology/asml-reports-better-than-expected-q3-sales-strong-bookings-2022-10-19/>.

îngrijorare cu privire la inconsecvența hotărârilor judecătorești din diferite provincii și mai ales tendința magistraților de a favoriza părțile chineze în litigii cu companii din UE. Însă o strategie concretă pentru a opri acțiunile Chinei nu pare să se întrevadă.¹⁶⁹

Spațiul digital și puterea cibernetică a Chinei în UE

În 2020, Ursula von der Leyen a sugerat că Beijingul s-ar putea afla în spatele unui val extins de atacuri cibernetice împotriva spitalelor din Europa. Acuzațiile șefei Executivului UE au fost lansate după încheierea summitului UE-China, unde, alături de președintele Consiliului, Charles Michel, a participat la o întrunire cu premierul Li Keqiang și președintele Xi Jinping. Von der Leyen a transmis la acel moment omologilor săi că atacurile, împreună cu campania de dezinformare a Chinei în Europa, "nu pot fi tolerate".¹⁷⁰

Însă acțiunile Chinei în spațiul cibernetic nu au luat sfârșit, odată cu avertismentul Comisiei. Deși guvernului chinez nu îi poate fi atribuită sabotarea cibernetică, UE a continuat să se confrunte cu imixtiunea Chinei în treburile interne.

În septembrie 2021, ministerul Apărării din Lituania a descoperit caracteristici ascunse ale

modelelor populare de smartphone-uri 5G provenite din China. Modulul încorporat în telefoane detecta și cenzura 449 de cuvinte cheie sau grupuri de cuvinte cheie contrare viziunii politice de la Beijing, iar în iulie 2022, ministerul de Externe al Belgiei a acuzat China că demarează o campanie de spionaj cibernetic împotriva unor ținte belgiene, printre care ministerele de Interne și de Apărare din Belgia.¹⁷¹

Pe lângă atacurile cibernetice punctuale, UE trebuie să acorde mai multă atenție prezenței chineze în puncte strategice din Europa, unde controlează infrastructură critică, pe care ar putea să o fragilizeze, dar și dependenței europene de tehnologia chineză.

"Mă îngrijorează mai mult alte tipuri de vulnerabilități, cum ar fi, în cazul 5G, posibilitatea ca tehnologia să fie utilizată pentru spionaj sau posibilitatea ca acesta să fie pur și simplu dezactivată integral", spune Ian Bond, director de politică externă la Centre for European Reform.¹⁷²

"Am asistat destul de recent la o avarie în sistemul feroviar german care pare să fi fost cauzată de un atac cibernetic. Nu este clar cine a fost autorul, dar, evident, dacă China se află în interiorul sistemului, dacă sunt companii chinezești care creează unele dintre aceste sisteme, atunci posibilitățile guvernului chinez de a instala backdoors sau chiar switch-uri ascunse sunt cu atât mai mari", a mai completat acesta.¹⁷³

¹⁶⁹ "Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries," European Commission, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/april/tradoc_159553.pdf?fbclid=IwAR3_Ss1znCsfzC7vyydIRuqXGoIYVkbocwBZfYY7UObqJ2ZKUsMZQAIbqbg.

¹⁷⁰ Samuel Stolton, "Von der Leyen: Chinese cyberattacks on EU hospitals 'can't be tolerated'," *Euractiv*, 23 iunie, 2020, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.euractiv.com/section/digital/news/von-der-leyen-chinese-cyberattacks-on-eu-hospitals-cant-be-tolerated/>.

¹⁷¹ "Significant Cyber Incidents Since 2006," CSIS, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.csis.org/programs/strategic-technologies-program/significant-cyber-incidents?fbclid=IwAR1McKI8avGAljHZjJcaPe1ANLpyVq1AoaUKrzgETIiuROvW00uLj3DUxVo>.

¹⁷² Alice Tidey, "Here's how China could use its ownership of EU critical infrastructure to exert pressure," *Euronews*, 4 noiembrie, 2022, accesat la data de 5 noiembrie, 2022.

¹⁷³ *Ibidem*, accesat la data de 5 noiembrie, 2022.

De aceeași părere este și Tim Rühlig, cercetător la Centrul German pentru Relații Externe, care arată că și în situația în care China ar putea pierde controlul asupra porturilor și aeroporturilor europene în care companiile sale sunt acționare tot ar putea utiliza datele pe care le are la dispoziție pentru a prejudicia infrastructura de transport europeană.

"Atât un port, cât și un aeroport fac parte dintr-o infrastructură digitală. Astfel, containerele care trec printr-un port pun la dispoziție acestuia o mulțime de date. Cu acces adecvat la aceste date, poți ști ce se află în acele containere, cine le-a expediat, unde se duc, care este lanțul logistic", a spus Rühlig.¹⁷⁴

Potrivit cercetătorului, atâta vreme cât chinezii înțeleg rolul aprovizionării cu bunuri esențiale și modalitatea prin care se pot bloca lanțurile de aprovizionare, ei pot prejudicia țintit interesele europene. Cunoscând că pot exista cinci sau șapte producători ai unui bun cu cerere ridicată în Europa, producători care s-ar putea baza integral pe același lanț de aprovizionare, China ar putea scurtcircuita rapid lanțul de aprovizionare și genera o situație dificilă în Europa.¹⁷⁵

Cei mai buni prieteni ai autocrațiilor: propaganda și dezinformarea

În plină pandemie de COVID-19, cu o infrastructură sanitară copleșită de cifra uriașă a celor infectați și în timp ce UE încerca să gestioneze eficient una dintre cele mai mari crize ale sale, China oferea muniție coronascepticilor printr-o amplă campanie de dezinformare online. În vara anului 2020, Comisia Europeană a numit pentru prima dată China drept vinovată. Vicepreședintele

Comisiei, Věra Jourová, și Înaltul Reprezentant al UE, Josep Borrell, au ieșit cu un document intitulat "Combaterea dezinformării privind COVID-19", în care Rusia și China au fost indicate și blamate pentru propagarea unor informații false despre virus și metode de vindecare.¹⁷⁶

"Actori străini și anumite state terțe, în special Rusia și China, s-au angajat în operațiuni țintite de influențare și campanii de dezinformare privind COVID-19 în UE (...), încercând să submineze dezbaterile democratice și să exacerbeze polarizarea socială, precum și să își îmbunătățească propria imagine în contextul COVID-19", se arată în documentul citat.¹⁷⁷

Ulterior, începând din 2022, blocul comunitar, prin agenția UE de combatere a știrilor false, a început să își îndrepte atenția din ce în ce mai mult asupra Chinei, în efortul de a contracara propaganda chineză. EUvsDisinfo a publicat rapoarte în limba chineză despre campaniile de dezinformare demarate de China de la începerea războiului în Ucraina, având o echipă dedicată Chinei, care colaborează îndeaproape cu divizia pentru China a Serviciului European de Acțiune Externă.¹⁷⁸

¹⁷⁴ *Ibidem*, accesat la data de 5 noiembrie, 2022.

¹⁷⁵ *Ibidem*, accesat la data de 5 noiembrie, 2022.

¹⁷⁶ Samuel Stolton, "'Time to tell the truth' on Chinese disinformation, Jourova says," *Euractiv*, 10 iunie, 2020, accesat la data de 6 noiembrie, 2022, <https://www.euractiv.com/section/digital/news/time-to-tell-the-truth-on-chinese-disinformation-jourova-says/>.

¹⁷⁷ Samuel Stolton, "'Time to tell the truth' on Chinese disinformation, Jourova says," *Euractiv*, 10 iunie, 2020, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.euractiv.com/section/digital/news/time-to-tell-the-truth-on-chinese-disinformation-jourova-says/>

¹⁷⁸ Alice Tidey, "EU anti-fake news agency starts debunking in Chinese," *Euronews*, 5 februarie, 2022, accesat la data de 6 noiembrie, 2022, <https://www.euronews.com/my-europe/2022/05/02/eu-anti-fake-news-agency-starts-debunking-in-chinese>.

Soluții, în loc de concluzii

O soluție pentru a întări reziliența UE în confruntarea cu China ar putea sta în aplicarea unor sancțiuni economice, însă acestea s-ar putea răsfrânge negativ asupra agenților economici europeni. Și chiar dacă acestea ar deveni realitate și nu ar afecta negativ companiile din Uniune, cu un premier maghiar extrem de prietenos cu Xi Jinping, un cancelar german disperat să găsească un substitut Rusiei și un președinte francez prea mândru să meargă în siajul strategiei SUA la nivel global, sancționarea derapajelor Chinei, care implică unanimitate la nivelul factorilor decizionali din UE, este puțin probabilă.

O altă soluție poate fi deblocarea ratificării acordului comercial UE-China și reluarea negocierilor pe documentul deja existent, ridicarea sancțiunilor impuse de China asupra unor persoane și entități europene cu angajamentul ferm al Beijingului de a respecta și garanta drepturile omului și de a-și îndeplini angajamentele climatice.

Referințe bibliografice

Articole de presă

1. Baazil, Diederik și Sills, Ben. "Isolating China Won't Help Hong Kong and Uyghurs, Says Dutch Leader," *Bloomberg*, 25 iunie, 2022. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-25/dutch-leader-says-isolating-china-won-t-help-hong-kong-uyghurs?leadSource=verify%20wall>.
2. Cristescu, George-Andrei. "Parlamentul European votează o rezoluție prin care suspendă acordul comercial cu Beijingul," *Adevărul*, 20 mai, 2021. [\[externe/europa/parlamentul-european-voteaza-o-rezolutie-prin-care-2096517.html\]\(https://adevarul.ro/stiri-externe/europa/parlamentul-european-voteaza-o-rezolutie-prin-care-2096517.html\).](https://adevarul.ro/stiri-</div><div data-bbox=)

3. He, Laura. "US curbs on microchips could throttle China's ambitions and escalate the tech war," *CNN Business*, 31 octombrie, 2022. <https://edition.cnn.com/2022/10/31/tech/us-sanctions-chips-china-xi-tech-ambitions-intl-hnk/index.html>.
4. Hotnews. "Germania permite gigantului chinez Cosco să preia o participație de 24,9% în cel mai mare port al său, Hamburg / Guvernul ignoră sfatul serviciilor secrete," *Hotnews*, 26 octombrie, 2022. <https://www.hotnews.ro/stiri-international-25865718-germania-permite-gigantului-chinez-cosco-preia-participatie-24-9-cel-mai-mare-port-sau-hamburg.htm>.
5. Sterling, Toby. "ASML shrugs off slowdown, U.S. China sanctions, reports strong Q3," *Reuters*, 19 octombrie, 2022. <https://www.reuters.com/technology/asml-reports-better-than-expected-q3-sales-strong-bookings-2022-10-19/>.
6. Stolton, Samuel. "'Time to tell the truth' on Chinese disinformation, Jourova says," *Euractiv*, 10 iunie, 2020. <https://www.euractiv.com/section/digital/news/time-to-tell-the-truth-on-chinese-disinformation-jourova-says/>.
7. Stolton, Samuel. "Von der Leyen: Chinese cyberattacks on EU hospitals 'can't be tolerated'," *Euractiv*, 23 iunie, 2020, <https://www.euractiv.com/section/digital/news/von-der-leyen-chinese-cyberattacks-on-eu-hospitals-cant-be-tolerated/>.
8. Tidey, Alice. "Here's how China could use its ownership of EU critical infrastructure to exert pressure," *Euronews*, 4 noiembrie, 2022, accesat la data de 5 noiembrie, 2022, [68](https://www.euronews.com/my-europe/2022/11/04/heres-how-china-could-</div><div data-bbox=)

use-its-ownership-of-eu-critical-infrastructure-to-exert-pressure.

Documente ale instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor UE

1. EEAS EU-CHINA Factsheet. "EU CHINA RELATIONS." Accesat la data de 5 noiembrie, 2022.

https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/EU-China_Factsheet_01Apr2022.pdf.

2. European Commission. "Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries." Accesat la data de 5 noiembrie, 2022.

https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/april/tradoc_159553.pdf?fbclid=IwAR3_Ss1znCsFzC7vvydIRuqXGoIYVkbocwBZfYY7UObqJ2ZKUsMZQAIbqbg.

4. European Parliament – Legislative Observatory. "Resolution on Chinese countersanctions on EU entities and MEPs and MPs." Accesat la data de 5 noiembrie, 2022.

<https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1663541&t=e&l=en>.

5. Eurostat. "China-EU - international trade in goods statistics." Accesat la data de 5 noiembrie, 2022,

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics#Recent_developments.

6. The Diplomatic Service of the European Union. "EU-China Summit: Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the EP plenary." Accesat la data de 5 noiembrie, 2022.

https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-china-summit-speech-high-representativevice-president-josep-borrell-ep-plenary_en.

Volume

1. Ferguson, Niall cu Kissinger, Henry, Li, David și Zakaria, Fareed. *Does the 21st Century Belong to China?: The Munk Debate on China*. Toronto: House of Anansi Press Inc., 2011.

Alte surse

1. CSIS. "Significant Cyber Incidents Since 2006." Accesat la data de 5 noiembrie, 2022.

<https://www.csis.org/programs/strategic-technologies-program/significant-cyber-incidents?fbclid=IwAR1McKI8avGAljHZjJcaPe1ANLpyVq1AoaUKrzgET1iuROvW00uLj3DUxVo>.

2. U.S. - CHINA ECONOMIC AND SECURITY REVIEW COMMISSION. "China's Position on Russia's Invasion of Ukraine." Accesat la data de 5 noiembrie, 2022, <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine>.

ARTICOLE DE OPINIE

Servicii de protecție și pază în Afghanistanul condus de talibani

Franco CARBONI¹⁷⁹
George Petru MIHĂILĂ¹⁸⁰

Serviciile de protecție și pază, în Afghanistan, au fost externalizate în mare parte de către guvernul Statelor Unite și celelalte entități diplomatice sau comerciale societăților de securitate privată, imediat după tragedia din 11 Septembrie 2001. Societățile private de securitate au menținut o strânsă colaborare cu SUA și misiunea Rolute Support a NATO în Afghanistan deoarece aveau nevoie de informații în timp real pentru a-și desfășura misiunile mobile/stactice de protecție și pază. Acest sprijin oferit societăților private de securitate a dispărut după evacuarea din Afghanistan a SUA și NATO. Pentru o echipă de protecție și pază este foarte important, în primul rând, calitatea și nivelul de pregătire a personalului din care este formată echipa și intelligence-ul de care beneficiază echipele din teren. Astfel, vom încerca să facem o descriere sumară a celor două necesități ale unei echipe de protecție și pază, menționate anterior, în Afghanistanul condus de talibani.

Afghanistanul este o țară izolată de mare, aceasta a deținut, totuși, de-a lungul secolelor, o poziție strategică, râvnită de vecinii săi puternici (iranieni, ruși, indieni) și nu numai de aceștia. Teritoriul Afghanistanului reprezintă o fortăreață muntoasă, înconjurată de stepe și deșerturi, cât și un loc de trecere străbătut de văi, această țară aspră leagă stepele Asiei Centrale de Valea Indusului și mările calde din vestul Oceanului Indian. Această țară este structurată în jurul lanțului muntos Hindu Kush, care se află în prelungirea (la o altitudine de aproape 4000 m) lanțurilor Himalaya spre Vest și nu este traversabilă decât prin câteva trecători¹⁸¹. Este o țară multietnică cu aproape 8 grupuri etnice majore și peste 10 minore. Grupurile etnice majore sunt pashtunii, tadjicii, hazari, uzbeki, baluci, aimaq, qizalbash, turkmenii, cazak, farsiwan și sayyeds, iar pentru a numi câteva grupuri minoritare, îi enumerăm pe Kirghizi, arabi, non-musulmani, Jat, Brahui, Wakhi, Pashai și alții¹⁸². Afganistanul a fost multă vreme un premiu căutat de făuritorii de imperii (de la Alexandru cel Mare, Imperiul Britanic până la URSS și foarte recent Statele

¹⁷⁹ Cinci ani în armata italiană, la brigada de parașutism, ocazie cu care a participat în cadrul unor misiuni externe, precum Liban - 1989 și Somalia - 1992, după care au urmat treisprezece ani în poliția italiană, unde a activat în poliția penitenciarelor - serviciul de protecție magistrați, urmând trei ani la detașamentul naval și aproximativ cinci ani în calitate de ofițer operativ peste frontierele țării. Din anul 2005 până în prezent, activează în securitate privată, cu excepția perioadei 2013 - 2016, timp în care a ocupat funcția de director al unei direcții antifraudă în asigurări.

¹⁸⁰ Cinci ani în Legiunea Străină Franceză, cu misiuni de protecție în Bosnia Herțegovina și Afghanistan, urmând zece ani pentru Delegațiile Uniunii Europene, ocazie cu care a ocupat diverse poziții cheie în Republica Centrafricană, Haiti și Afghanistan, după care trei ani în calitate de executive close protection, pentru o societate americană unde a avut atribuții în organizarea și asigurarea securității unui client pe timpul deplasării acestuia la Forumul Economic Mondial de la Davos, Elveția.

¹⁸¹ Geografie Afghanistan, <https://www.afghan-web.com/geography/>, accesat în data de 23/12/2022.

¹⁸² Grupurile etnice din Afghanistan, <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghan-ethnic-groups-brief-investigation>, accesat în data de 23/12/2022.

Unite ale Americii) și de mii de ani mari armate au încercat să-l supună, lăsând urme ale eforturilor lor de a cuceri Afghanistanul în marile monumente căzute acum în ruină.

Înainte de evacuarea totală a Afghanistanului de către forțele militare SUA și NATO, în August 2021¹⁸³, majoritatea ambasadelor, organizațiile internaționale și ”zona verde”¹⁸⁴ din Kabul erau protejate de contractori de securitate, angajați de diferite firme de protecție și pază. Fiecare societate de securitate privată, care funcționează în zone periculoase/de mare risc, trebuie să implementeze proceduri standard de operare (SOP-Standard Operating Procedures¹⁸⁵) și să pretindă pentru personalul său îndeplinirea anumitor condiții de calificare pentru a putea fi angajat. Aceste proceduri sunt implementate doar după ce acestea au fost aprobate de către client sau, uneori, cum a fost cazul societății americane Blackwater¹⁸⁶ care a primit proceduri stricte de respectat din partea Departamentului de Stat american pentru contractul de protecție a diplomaților americani de la ambasada americană din Bagdad, Irak.

Astfel ”Departamentul de Stat a insistat că diplomații americani nu vor fi constrânși să se strecoare sub radarele rebelilor în mașini locale stricate care le camuflau mișcările. Nu vor călători în toiul nopții.... Când eram la Bagdad, de obicei încercam să mă amestec călătorind cu mașini civile standard, dar Departamentul de Stat dorea ca diplomații săi să treacă prin Bagdad în convoaie armate de SUV-uri ceruite, pline de rețele de antene. La început, am explicat că abordarea i-ar provoca practic pe insurgenți să lovească atunci când diplomații sunt cei mai vulnerabili - pe drum liber, mergând de la o întâlnire la alta - totuși, Departamentul de Stat a insistat că demonstrația de autoritate este importantă.... Conform termenilor contractului, departamentul a dictat misiunile – unde trebuia să meargă personalul său și când – precum și vehiculele care trebuiau utilizate.....Am condus agresiv, uneori ofensiv – la fel cum prevedea contractul în conformitate cu procedura tactică standard de operare, care a fost mai mult de 180 de pagini de instrucțiuni despre orice, de la planificarea unei misiuni de securitate până la eforturile de recuperare după misiune”¹⁸⁷.

Pentru a da un exemplu, referitor la recrutarea personalului de către o companie privată de securitate care operează în zone ostile, putem prezenta condițiile minime cerute de către o astfel de companie pentru selecția personalului ce urmează să fie contractat pentru servicii de protecție armată pentru o Delegație a Uniunii Europene. Trebuie să precizăm, faptul că, o parte din aceste condiții minime pot fi impuse de către autoritatea contractantă, adică clientul societății.

Condițiile minime, pentru a fi inclus pe lista propusă clientului, pentru agenții de protecție armată sunt după cum urmează:

- contractorul trebuie să fie deținătorul cetățeniei unui stat membru al Uniunii Europene,

¹⁸³ Evacuarea NATO și SUA din Afghanistan 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm , accesat în data de 23/12/2022.

¹⁸⁴ Kabul ”green zone”, <https://www.washingtonpost.com/world/interactive/2021/kabul-architecture-war-us-afghanistan/> , accesat în data de 23/12/2022.

¹⁸⁵ Standard Operations Procedures, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/standard%20operating%20procedure> , accesat în data de 23/12/2022.

¹⁸⁶ Blackwater, <https://silentprofessionals.org/blackwater/> , accesat în data de 23/12/2022.

¹⁸⁷ Erik Prince, *Civilian warriors, The inside story of Blackwater and the unsung heroes of the war on terror*, New York, Penguin Group, 2013, p.92.

- să aibă o experiență de minim 5 ani în forțele armate, poliție sau jandarmerie,
- instruire în tehnici avansate de protecție armată,
- să fie declarat apt medical din punct de vedere fizic și psihic,
- experiență profesională de minim 3 ani în cadrul unei organizații internaționale sau a unei delegații/misiuni diplomatice,
- fără cazier judiciar,
- permis de conducere valabil pentru vehicule blindate și calificarea aferentă,
- experiență în conducerea defensivă,
- instruire în folosirea armelor de foc,
- capacitatea de a utiliza diferite sisteme de comunicare,
- instruire în resuscitare și îngrijiri medicale de urgență¹⁸⁸.

Introducerea unor astfel de cerințe minime (aplicarea acestor reglementări în domeniu a început destul de târziu, din anul 2013), pentru recrutarea contractorilor, evită situații stânjenitoare sau chiar periculoase care pot apărea datorită recrutării unor astfel de persoane care nu întrunesc aceste condiții.

Guvernul Afghan, chiar dacă era un guvern corupt și menținut la un anumit nivel decent de funcționare doar prin presiunea aplicată de comunitatea internațională, reușea să furnizeze anumite servicii decente și importante, cum ar fi clearance-ul de securitate pentru viitorii angajați. Guvernul taliban, de facto, continuă să elibereze clearance-uri, la cerere, dar problema care apare este legată de fiabilitatea cercetărilor făcute de guvernul taliban.

Societățile private de securitate, care activau în Afghanistan până în August 2021, beneficiau de sprijinul și suportul forțelor armate americane și a misiunii Resolute Support NATO¹⁸⁹.

Cel mai important element, al acestui suport, a reprezentat furnizarea de informații în timp real legate de riscurile și amenințările posibile la adresa comunității internaționale în Kabul și în Afghanistan.

Odată cu evacuarea din August 2021¹⁹⁰, acest sprijin valoros oferit societăților private de securitate a dispărut. Trebuie să precizăm că numărul societăților private de securitate a scăzut de la câteva zeci de societăți la una singură după evacuare.

Pentru a putea spune despre o societate privată de securitate că furnizează cu succes servicii de protecție armată trebuie să menționăm necesitatea obținerii de informații, în timp real, referitoare la amenințările și situația securitară din localitatea unde își desfășoară activitatea.

Colaborarea, în domeniul informațiilor, cu autoritățile talibane de facto sunt inexistente deoarece talibanii vor să dea impresia că sunt în stare să facă față amenințării teroriste reprezentată de ISKP¹⁹¹ și alte organizații care contestă autoritatea talibanilor în Afghanistan.

Războiul asimetric a evoluat rapid într-o opțiune strategică de alegere printre grupurile teroriste extremiste, devenind rapid o amenințare extinsă în plan internațional a securității

¹⁸⁸ Cerințe minime, <https://internationalsecurityjobs.blogspot.com/2020/10/close-protection-officer-eudel-kabul.html> , accesat în data de 26/12/2022.

¹⁸⁹ Resolute Support NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm , accesat în data de 01/01/2023.

¹⁹⁰ Evacuarea din August 2021, <https://www.washingtonpost.com/national-security/2021/09/27/afghanistan-airlift-inside-military-mission/> , accesat în data de 01/01/2023.

¹⁹¹ ISKP, <https://euaa.europa.eu/country-guidance-afghanistan-2022/14-islamic-state-khorasan-province-iskp> , accesat în data de 01/01/2023.

secolului 21, facilitând proliferarea micilor grupuri teroriste ascunse fără granițe și limite sociopolitice de apărare și, prin urmare, foarte discrete în timp ce posedă o mobilitate clandestină amplă și pricepere de a se angaja în atacuri violente și letale imprevizibile și imprevizibile împotriva mai multor ținte alese.

Surpriza ca tactică principală: lipsa totală de strategii convenționale militare de război care implică confruntare directă pe câmpul de luptă nedefinit al operațiunilor teroriste joacă un rol esențial evident: există continuă schimbare și evoluție în metodologia tactică ce implica numeroase elemente fațetate precum surpriza, imprevizibilitatea și viteza de executare de ambuscade și atentate violente.

Elementul surpriză posedă deci potențialitatea letală maximă și reprezintă cel mai important factor în cadrul selecției tipului de atac care vor fi comise, împreună cu selectarea corectă a țintei: numitorii comuni în ecuația terorismului sunt pe de o parte evaluarea cât mai mare posibilă a impactului psihologic asupra instituțiilor și publicului, pe de altă parte, riscul negativ al eșecului în obiectivul de a livra cu succes atacuri letale.

Astfel, surpriza reprezintă chintesența elementului capabil să influențeze foarte mult rezultatul atacurilor teroriste, în timp ce creează constant o relație „prădător vs pradă” între potențiali atacatori și operatori însărcinați cu protecția personală.

Deși operatorii care apără integritatea fizică a potențialelor ținte se străduiesc constant pentru a încerca să reducă vulnerabilitatea celor pe care îi protejează, încercând în același timp să anticipeze tacticile pe care atacatorii le implementează, pe de altă parte făptuitorii caută în mod constant opțiuni viabile de a porni atacuri neprevăzute pe obiective care afișează cea mai mare cantitate de vulnerabilitate.

Operațiunile de protecție personală de mare risc efectuate la nivel mondial în zone – care au fost considerate ca fiind interzise și/sau au conflicte militare în desfășurare – au nevoie de un flux constant major de inteligență dedicată capabilă să susțină și să sporească toate etapele operaționale ale procesului de protecție, în timp ce întâmpină în fiecare zi circumstanțe care pot expune la risc ridicat neprevăzut fie echipa de protecție, fie persoanele protejate.

Diminuarea riscului printr-o înaltă stare de spirit proactivă împărtășită de echipă reprezintă o prioritate de top atunci când elaborează CPO (close protection operations - operațiuni de protecție personală) și evaluarea atentă a riscurilor potențiale solicită o analiză meticuloasă și evaluare în vederea dezvoltării unei corecte metodologii procedurale continue care poate deveni „în rădăcinată” în rutina operațională de zi cu zi a echipei de protecție.

Prin urmare, în zilele noastre operațiunile de protecție cu risc ridicat dictează necesitatea pentru ceea ce poate fi definit ca fiind unul dintre cele mai importante active de protecție servicii în medii cu risc ridicat: operatori de colectare a informațiilor sub acoperire.

Colectarea de informații sub acoperire reprezintă un domeniu de intervenție înalt specializat atunci când operează în medii cu risc ridicat care cer implementarea de operatori profesioniști care au acumulat experiență specifică în domeniu și posedă caracteristici corecte de raționament fiabil și abilități analitice necesare pentru a realiza acțiunea de colectare de informații secrete și de operațiuni de supraveghere.

Procesul operațional de strângerea de informații sub acoperire necesită o cantitate mare de

timp și cunoștințe specifice, organizarea unui antrenament pentru a transmite operatorilor tehnicile și procedurile care sunt special adaptate pentru prevenirea riscurilor legate de situațiile neprevăzute corelate cu operațiunile de protecție în cadrul războiului asimetric și a domeniilor de aplicare a legii.

Acest proces necesită implementarea atentă a antrenamentului în realitate simulată împreună cu aceleași suporturi tehnologice de ultimă generație care va fi implementat în teatrul de operațiuni pentru a reuși în dezvoltarea profesională a operatorilor de protecție personală capabili să facă față noii ere a strategiei terorismului: „the asymmetrical menace”¹⁹².

Bibliografie:

1. Erik Prince, *Civilian warriors, The inside story of Blackwater and the unsung heroes of the war on terror*, New York, Penguin Group, 2013.
2. Geografie Afghanistan, <https://www.afghan-web.com/geography/> , accesat în data de 23/12/2022.
3. Grupurile etnice din Afghanistan, <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghan-ethnic-groups-brief-investigation> , accesat în data de 23/12/2022.
4. Evacuarea NATO și SUA din Afghanistan 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm , accesat în data de 23/12/2022.
5. Kabul ”green zone”, <https://www.washingtonpost.com/world/interactive/2021/kabul-architecture-war-us-afghanistan/> , accesat în data de 23/12/2022.
6. Standard Operations Procedures, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/standard%20operating%20procedure> , accesat în data de 23/12/2022.
7. Blackwater, <https://silentprofessionals.org/blackwater/> , accesat în data de 23/12/2022.
8. Cerințe minime, <https://internationalsecurityjobs.blogspot.com/2020/10/close-protection-officer-eudel-kabul.html> , accesat în data de 26/12/2022.
9. Resolute Support NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm , accesat în data de 01/01/2023.
10. Evacuarea din August 2021, <https://www.washingtonpost.com/national-security/2021/09/27/afghanistan-airlift-inside-military-mission/> , accesat în data de 01/01/2023.
11. ISKP, <https://euaa.europa.eu/country-guidance-afghanistan-2022/14-islamic-state-khorasan-province-iskp> , accesat în data de 01/01/2023.
12. Carboni, F. (2020). Revista Centrului de Strategii Aplicate, nr. 13, Decembrie 2019 Revista-CSA-ianuariei-2020.pdf

¹⁹² Carboni, F. (2020). Revista Centrului de Strategii Aplicate, nr. 13, Decembrie 2019 Revista-CSA-ianuariei-2020.pdf

Kazakhstan – victima uitată

Dragoș - Adrian **Bantaș**

Țevile armelor din care s-a tras asupra protestatarilor din Kazakhansthan nu au apucat încă să se răcească¹⁹³ iar sutele de victime pe care intervenția (preponderent) rusească le-a lăsat în urmă abia au fost conduse pe ultimul drum, însă, sub presiunea evenimentelor recente, știrile despre revolta eșuată din Kazakhstan au pierdut, deja, prim-planul agendei publice. De ce este, însă, Kazakhstanul o victimă (uitată)? Cine sunt actorii internaționali care ar fi putut avea interesul de a interveni în desfășurarea evenimentelor din această țară îndepărtată? Înainte de a ne lansa, însă, în dezbaterile acestor teme considerăm necesar să efectuăm câteva clarificări legate de perspectiva din care ne referim la posibila implicare a unor actori internaționali în criza din acest stat.

Prea des conceptul de implicare a unui actor internațional în cadrul unor evenimente dintr-un stat terț primește, în abordările în care este utilizată, conotații pozitive sau, cel mai adesea, negative. Dincolo de această perspectivă axiologică, studiul relațiilor internaționale privește implicarea în cauză drept ceea ce este aceasta în esența ei: unul dintre mijloacele pe care statele le utilizează pentru urmărirea propriilor interese. Iar statele, fie că acceptăm sau nu această realitate, își urmăresc interesele prin mijloacele pe care le consideră adecvate. Ceea ce diferă de la un stat la altul, de la o societate la alta, de la o cultură la alta sunt modul în care interesele în cauză sunt definite ori construite și mijloacele pe care un stat le consideră acceptabile pentru urmărirea lor.

Din această perspectivă, simplul fapt că un stat își urmărește interesele în contextul unei crize survenite pe teritoriul altui stat nu înseamnă că interesele sale nu pot coincide cu aspirațiile unor grupuri importante din societatea statului-țintă sau că interesele în cauză sunt în mod obligatoriu ilegite, prin raportare la valorile morale și normele juridice recunoscute de către comunitatea internațională.

Spre exemplu, simplul fapt că un stat poate considera că este în interesul său ca un alt stat, guvernat de un regim autoritar, să efectueze o tranziție spre un regim democratic, caracterizat de pluralism politic, de o economie de piață etc. nu înseamnă că segmente sociale importante (poate chiar majoritare) din statul respectiv nu își doresc același lucru sau că o astfel de schimbare nu este în acord cu valorile recunoscute de cea mai mare parte a comunității internaționale. Invers, dacă un actor internațional susține regimul autoritar existent într-un stat, sub pretextul apărării acestuia de intervenții din exterior, nu înseamnă că nu își promovează, astfel, propriile interese apărute de regimul autoritar în cauză.

De aceea, înainte de a acuza Statele Unite ale Americii sau Uniunea Europeană de susținerea mișcărilor de opoziție din state subjugate de regimuri autoritare, ni se pare firesc să ne întrebăm de ce Rusia susține aceste regimuri (de cele mai multe ori în contra voinței populațiilor acelor state), ce are de câștigat din cooperarea cu acestea și de ce anumiți exponenți ai discursului public tind să reproșeze actorilor internaționali occidentali practici care, spre deosebire de cele ale Rusiei, vin măcar în sprijinul voinței generale ale respectivelor societăți. Asta dacă nu cumva

¹⁹³ La data scrierii acestor rânduri, care coincide aproximativ cu începutul anului 2022.

ne imaginăm că cetățenii respectivelor state își doresc să trăiască în sărăcie și teroare, ceea ce ar fi rezonabil să considerăm drept puțin probabil.

Aducem în sprijinul acestei afirmații conceptul de *hegemonie benignă*¹⁹⁴. Conform acestuia, deși este de la sine înțeles că cei mai puternici actori internaționali ai fiecărei perioade vor încerca să-și impună propria hegemonie asupra întregului sistem de state sau asupra unei regiuni, în funcție de posibilități, iar unii dintre ei vor și reuși în această aspirație, nu toate hegemoniile se manifestă la fel. În funcție de modul în care fiecare societate își construiește reprezentarea a *cum trebuie să se manifeste propria hegemonie*, ea poate fi în acord sau în dezacord cu interesele celorlalți actori și, prin urmare, aceștia o pot accepta sau respinge.

Evident, o hegemonie pe care majoritatea celorlalți actori (în afara celui hegemon) o consideră benignă va fi ușor acceptată, instalându-se și perpetuându-se cu costuri mult mai reduse decât o hegemonie pe care actorii afectați o consideră dăunătoare. Spre exemplu, cele aproape trei secole de hegemonie globală britanică s-au bazat inclusiv pe faptul că mulți dintre ceilalți actori *nu contestau obiectivul principal al Marii Britanii*, anume acela de a impune liberul schimb. Iar actorii care aveau la acest obiectiv se poziționau astfel pentru că *il împărtășeau*, pentru că aveau convingerea conform căreia el *corespunde și propriilor interese*. La urma urmei, pentru economiile celor mai multor societăți, liberul schimb *este benefic*.

În aceeași idee, astăzi, coordonatele principale ale hegemoniei americane sunt împărtășite de cele mai multe societăți terțe, chiar și de către membrii unor societăți aflate sub dominația unor regimuri autoritare. De ce? Pentru că acele valori despre care Statele Unite consideră că ar corespunde propriilor interese *corespund și intereselor majorității membrilor celorlalte societăți*. Mulți dintre decidenții și cetățenii celorlalte state sunt de acord, în linii generale, cu faptul că *democrația, economia de piață, statul de drept, libertatea individuală și de inițiativă, pluralismul etc sunt benefice*. Așadar, ei văd în Statele Unite nu un hegemon, și un *partener*. Iar faptul că din acest parteneriat au de câștigat și societăți comerciale americane nu este văzut ca fiind dăunător în condițiile în care aceeași economie de piață și același regim democratic le permite și agenților autohtoni să beneficieze de avantajele sale.

Invers, hegemonia Rusiei se menține cu greu și privește doar o arie geografică mult mai limitată din cauză că cei mai mulți membri ai societăților statelor pe care aceasta dorește să le includă sau să le mențină în sfera ei de influență **nu** consideră benefică această situație. De ce? Pentru că Rusia nu are cu ce să *tenteze* membrii acestor societăți¹⁹⁵ și, atunci, se vede obligată să îi *forțeze* să se conformeze politicii ei. În esență, această situație nu ar trebui să ne surprindă. Dacă aruncăm o privire asupra statelor asupra cărora se întinde influența Rusiei, fie că sunt ele membre ale Comunității Economice Eurasiatice, ale Organizației Tratatului de Securitate Colectivă sau doar entități nerecunoscute internațional, trăsăturile lor dominante sunt regimurile autoritare, starea

¹⁹⁴ Care, deși utilizat de o pluralitate de autori, poate fi înțeles cu ușurință prin lectura lucrării lui **Niall Ferguson**, *Imperiul: cum a creat Marea Britanie lumea modernă*, editura Polirom, Iași, 2018.

¹⁹⁵ Cel puțin pe cei care sunt la curent cu acest aspect, pentru că puterea ei de influență asupra membrilor unor societăți care se bucură de avantajele calității de membru al organizațiilor politice și de securitate euroatlantice pare să fie apreciabilă, tocmai pentru că persoanele în cauză nu trăiesc direct experiențele de care au parte oamenii aflați în statele conduse de regimuri susținute de Moscova.

economică precară, proliferarea criminalității organizate, îngrădirea libertăților individuale, nerespectarea drepturilor omului și o stare generală de insecuritate, fie ea individuală sau colectivă. Exemple suficiente sau elocvente în acest sens sunt state sau entități nerecunoscute internațional precum Belarus, republicile separatiste Donețk, Luhansk, Transnistria, Abhazia sau Oseția de Sud, Armenia ori statele din Asia Centrală. Nici unul dintre acestea nu constituie un exemplu de societate ai cărei membri să fie mulțumiți de starea curentă de lucruri. De asemenea, Ucraina, un stat aflat multă vreme în sfera de influență a Moscovei și aflat acum într-o incomodă zonă gri suferă de aceleași probleme politico-economico-sociale. Cu alte cuvinte, spre deosebire de hegemonia americană, cea rusească *nu creează dezvoltare* sau, altfel spus, *generează subdezvoltare*!

Așadar, dacă membrii acestor societăți s-ar revolta împotriva celor pe care îi consideră responsabili de situația lor și ar revendica respectarea valorilor pe care mai sus le-am asociat cu hegemonia americană, un eventual sprijin din partea SUA sau UE ar fi cumva în contradicție cu aspirațiile lor? Ar fi, în acest caz, Statele Unite văzute ca un partener sau ca autorul unei nedorite intervenții externe? Ce diferențiază, așadar, intervenția rusească de intervenția americană, în acest caz? *Consimțământul majorității membrilor societății vizate!*

Care sunt, așadar, actorii internaționali care ar avea interesul să se implice în criza din Kazakhstan? Primul dintre ei este, în mod evident, Rusia. De ce? Ca în orice acțiune (majoră) din cadrul relațiilor internaționale, motivele care stau la baza acestei implicări sunt multiple și nu se exclud, ci se completează unele pe altele. Dacă suntem, însă, de acord cu faptul că Rusia își subsumează, în general, interesele economice celor politice, un prim interes al Moscovei ar fi exact menținerea Kazakhstanului în sfera de influență a Moscovei și, concomitent, blocarea pătrunderii elementelor de influență ale altor actori internaționali în Kazakhstan. Aceasta preponderent deoarece percepția Moscovei, din timpurile în care actuala Rusie nu era decât micul ducat izolat în pădurile înzăpezite ale unui nord rece și inospitalier, este că securitatea proprie se obține doar prin înglobarea succesivă a tuturor vecinilor, fiecare sub pretextul protejării ultimei achiziții. Tradus în termenii de astăzi, perimetrul de securitate al Rusiei ar trebui să cuprindă, conform aspirațiilor acesteia, cel puțin teritoriile fostelor republici sovietice învecinate. Ne putem, însă, întreba ce s-ar întâmpla în cazul în care această aspirație ar fi realizată. Nu cumva, pentru protejarea acestor foste republici sovietice, perimetrul de securitate al Rusiei ar trebui extins dincolo de acestea?

Un exemplu istoric este mai mult decât grăitor. Din al Doilea Război Mondial, URSS a ieșit mai întărită decât oricând, cu un perimetru de securitate extins până în inima Europei Occidentale. S-a rezumat, însă, Moscova la protejarea acestei stări de fapt, fără a emite pretenții suplimentare? Nicidecum! Aproape imediat după încheierea ostilităților, când Alianții învingători nici nu aveau o imagine clară asupra obiectivelor fiecăruia pentru lumea și Europa postbelice, URSS a solicitat concesiile teritoriale de la Turcia (stat neutru pe cea mai mare parte a Războiului), ocuparea unor poziții strategice pe malurile Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele și baze militare în fosta colonie italiană a Libiei! Evident, aceste pretenții nu au făcut decât să întărească hotărârea

Statelor Unite și Marii Britanii de a acorda sprijin Greciei și Turciei¹⁹⁶, însă ne putem întreba ce s-ar fi întâmplat dacă URSS ar fi primit ce ar fi cerut. S-ar fi oprit ea? Aproape sigur că nu.

Revenind la cazul nostru, existența intereselor de securitate rusești, manifestate inclusiv prin prezența militară rusă pe teritoriul acestui stat, este practic evidentă. Dar primatul intereselor politice nu înseamnă excluderea celor economice. La urma urmei, Kazakhstanul deține impresionante rezerve de petrol, gaze naturale sau resurse miniere, precum uraniul, aurul, cuprul sau bauxita. Resursele petroliere, ale căror valorificare ocupă și principala pondere în ansamblul economiei, sunt exploatare atât de către societăți occidentale, precum Chevron sau Exxon, cât și de cele rusești, aceeași situație regăsindu-se și în cazul gazelor naturale. Dată fiind destinațiile principale ale acestor exporturi, reprezentate de state membre ale Uniunii Europene, existența unui interes al Rusiei de a fi parte la exporturile kazakhe de petrol, în efortul său de limitare a identificării de soluții alternative la dependența statelor Uniunii de importurile din Rusia apare ca evidentă.

Însă ceea ce Rusia mai urmărește prin exercitarea unui control strâns asupra statelor din Asia Centrală, inclusiv asupra Kazakhstanului, este să blocheze acțiunile următorilor actori internaționali pe care îi vom menționa, respectiv China și SUA. Ce interese ar putea avea China în regiune? Pe lângă simpla extindere a influenței politice, trebuie să ținem cont de faptul că, spre deosebire de Rusia, principala coordonată a acțiunii externe a Chinei este cea economică. Or, principalii parteneri comerciali ai Chinei sunt SUA și Uniunea Europeană. Dacă principala cale de acces spre SUA este cea maritimă, pentru Europa este disponibilă și alternativa terestră. Dar pentru aceasta este nevoie de tranzitarea teritoriului Rusiei, în special prin utilizarea rețelei feroviare transsiberiene, or pentru un astfel de serviciu Rusia este îndreptățită să ceară contraprestații proporționale cu evasimonopolul său.

Interesul firesc al Chinei ar fi să dezvolte proiecte de infrastructură rutieră și feroviară care să tranziteze statele din Asia Centrală, până la porturile de pe malurile Mării Caspice, spre exemplu. Însă interesul Rusiei este, în mod natural, contrar, anume acela de a-și păstra evasimonopolul asupra infrastructurii de transport rutier care face legătura între China și Europa. Or, pentru că Rusia pur și simplu nu are capacitatea de a concura China în acest proiect și oricum, în lipsa constrângerii exercitate asupra factorilor de decizie din țările din Asia Centrală nu ar avea cum să îl blocheze, singura ei posibilitate de acțiune rămâne acel control. Cu alte cuvinte, în regiune se desfășoară o bătălie între banii Chinei și puterea de constrângere a Rusiei¹⁹⁷.

După cum am spus și mai sus, Kazakhstanul este, însă, și o importantă sursă de resurse miniere, iar China este un important consumator al acestor resurse. În condițiile în care relația dintre China și Rusia nu poate fi considerată nici pe departe atât de liniară și de solidă pe cât ar dori propaganda regimurilor acestor state să o prezinte, o concurență între Rusia și China pentru acapararea piețelor kazakhe poate apărea drept inevitabilă. Și, într-o regiune în care cel mai bun argument în astfel de situații în reprezintă capacitatea de a influența conduita factorilor de decizie, Rusia nu își poate permite să se retragă din acest joc.

¹⁹⁶ Pentru mai multe detalii, a se vedea **John Lewis Gaddis**, *Razboiul Rece: înțelegerile, spionii, minciunile, adevărul*, Editura Polirom, Iași, 2021, passim.

¹⁹⁷ Pentru mai multe detalii, a se vedea lucrarea autorilor **Nicu Popescu** și **Michal Malocki**, *China and Russia: an Eastern Partnership in the Making?*, www.iss.europa.eu, 15.02.2017.

De asemenea, nu ar trebui uitat nici faptul că, în țări precum Rusia, interesele publice și cele private se împletesc. Într-un stat al cărui economie este deținută, probabil, în mare măsură (chiar dacă indirect) de membrii unei familii susținute de către Moscova și conectată la cercurile de putere ale acesteia, beneficiile sunt, probabil, reciproce. Or, în cazul unei schimbări de putere în Kazakhstan, interesele „investitorilor” ruși, conectați la factorii de decizie de la Moscova sau reprezentând acoperiri ale acestora ar fi, la rândul lor, puse în pericol.

Și, pentru a epuiza lista actorilor majori din această luptă pentru putere și influență, menționăm, că, în cazul SUA, o interpretare a intereselor acesteia doar prin prisma participării unor societăți precum Chevron și Exxon la exploatarea petrolului și gazelor naturale din Kazakhstan ar fi nu doar incompletă, ci și simplistă. Fără a nega existența acestor interese, considerăm că ignorarea aspectelor securitare și a unei anumite culturi a exceptionalismului american care asociază interesele acestui stat nu doar cu simpla exploatare a unor zăcăminte naturale, ci cu edificarea și menținerea unei lumi alcătuite din state cu economii de piață funcționale, cu regimuri democratice viabile și cu un comportament predictibil în relațiile internaționale conduce către o viziune tendențioasă și incompletă asupra acțiunilor americane.

La urma urmei, atât securitatea, cât și prosperitatea economică sunt străzi cu două sensuri. O lume alcătuită din state bine guvernate este o lume mai sigură pentru toate statele care o compun. O lume alcătuită din economii de piață funcționale creează și redistribuie prosperitate mult mai mult decât o poate face exploatarea unor zăcăminte aflate în proprietatea unor state sărace. Economia nu se reduce și nu s-a redus vreodată la petrol și gaze, așa cum o demonstrează exemple precum cel al Japoniei, o țară aproape lipsită de resurse naturale. În fapt, dependența de astfel de resurse este un semn definitoriu al subdezvoltării economice, iar nu al prosperității autentice.

În fine, nu trebuie să uităm nici interesele Turciei și Iranului în regiune. Deși nu reprezintă actori de același ordin de mărime ca cei menționați mai sus, ambii au capacitatea de a se implica, fie și la nivel secundar. Spre exemplu, Turcia reprezintă o importantă țară de tranzit pentru țiței, prin oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan, și avantajele aduse de o astfel de postură motivează încercarea de extindere a ei prin alte exemple de infrastructură de transport. De asemenea, adevărata ofensivă culturală și, în general, de soft power pe care Turcia o desfășoară în regiunea Asiei Centrale (și nu numai) de la accederea la putere a actualului președinte, Recep Tayyip Erdoğan, produce, în timp, roade care pot compensa deficitul de putere și de resurse al Turciei, în comparație cu Rusia și China.

Însă periplul efectuat prin toate aceste considerații nu trebuie să ne facă să uităm că adevărații actori, prea des uitați, ai acestei crize sunt cetățenii Kazakhstanului. Prinși în chingile unei societăți dominate de o singură familie, lipsiți de oportunități economice și de dezvoltare, fără acces la acele puține exemple de realizări materiale care impresionează străinii, ei sunt, practic, condamnați să aștepte soluții de la cei vinovați de starea în care se află. Așadar, când admirăm construcțiile sclipitoare din Nur-Sultan (capitala kazakhă denumită după „părintele națiunii”, fostul președinte Nursultan Nazarbayev, principala țintă a protestelor), să nu uităm că o caracteristică definitorie a regimurilor autoritare din Asia Centrală și nu numai, de la Imperiul Persan încoace, este capacitatea de a oferi minunate exemple de opulență materială, splendoare estetică și efervescentă intelectuală. Însă aceste exemple sunt realizate și de ele se bucură o parte

infimă a populației. A doua caracteristică definitorie este insuficienta capacitate de a face o cât mai mare parte a populației să participe la cât mai multe dintre beneficiile acestor realizări. Și atâta timp cât lucrul acesta nu va realiza, regiunea nu își va găsi echilibrul.

BIBLIOGRAFIE

1. Ferguson, Niall, *Imperiul: cum a creat Marea Britanie lumea modernă*, editura Polirom, Iași, 2018.
2. Gaddis, John Lewis, *Razboiul Rece: înțelegerile, spionii, minciunile, adevărul*, Editura Polirom, Iași, 2021;
3. Popescu, Nicu; Malocki, Michal, *China and Russia: an Eastern Partnership in the Making?*, www.iss.europa.eu, 15.02.2017.

